
Gemeente Etten-Leur wil haar inwoners vooral zelf de boontjes laten doppen

Een onderzoek naar de verwachtingen van inwoners en de gemeente over samenwerking binnen mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten in Etten-Leur

Maartje M.C. Verhulst
5756855

Utrecht, juni 2017

Gemeente Etten-Leur wil haar inwoners vooral zelf de boontjes laten doppen

Een onderzoek naar de verwachtingen van inwoners en de gemeente over samenwerking binnen mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten in Etten-Leur

COLOFON

Organisatie

Universiteit Utrecht
Faculteit Geowetenschappen
Masteropleiding Planologie

Stagebedrijf

Gemeente Etten-Leur
Afdeling Ontwikkeling
Team Planologie en Beleid

Supervisors

Dr. Patrick Witte
Marianne Nobel

Auteur

Maartje M.C. Verhulst
5756855

Utrecht, juni 2017

Universiteit Utrecht

Voorwoord

Tijdens mijn bacheloropleiding Bouwkunde aan de Technische Universiteit Eindhoven ben ik voor het eerst in aanraking gekomen met het fenomeen stadslandbouw. Wellicht vanwege mijn achtergrond als boerendochter was mijn interesse direct gewekt en nu bleek dat er op dit gebied volop kansen en uitdagingen liggen! Daarnaast ben ik altijd al geïnteresseerd geweest in het bemiddelen en verbinden van mensen. Het lijkt mij een uitdaging om als schakel tussen overheidsinstanties, maatschappelijke organisaties en burgers te dienen en met die gedachte ben ik op zoek gegaan naar een passende masteropleiding. Zo ben ik uitgekomen bij de master Planologie aan de Universiteit Utrecht en met dit afstudeeronderzoek hoop ik deze opleiding succesvol af te kunnen sluiten!

Stadslandbouw is een fenomeen wat voornamelijk in grote steden actief wordt opgepakt. Dit terwijl ik ook vele kansen zie voor middelgrote en kleinere gemeenten. Vandaar dat ik de keuze heb gemaakt om stage te lopen in mijn eigen gemeente, de gemeente Etten-Leur. Binnen de gemeente werd mijn onderwerp enthousiast ontvangen en men was – net als ik – benieuwd hoe we stadslandbouw binnen deze gemeente mogelijk zouden kunnen realiseren. Door met beleidsmedewerkers te sparren over hoe zij – vanuit hun beleidsterrein – tegen stadslandbouw aankijken en dit mogelijk in zouden kunnen zetten, heb ik een goed beeld kunnen krijgen van de visie van de gemeente. Via deze weg wil ik hen dan ook bedanken voor hun meedenken, de interessante gesprekken, hun openheid en de voortgebrachte kennis.

Het was niet alleen de gemeente die een belangrijke rol speelde in mijn onderzoek, ook inwoners waren van essentieel belang. De mensen die ik tijdens mijn onderzoek heb mogen ontmoeten, de mensen die mijn enquête hebben ingevuld en de mensen die bereid waren toelichting te geven op hun antwoorden, hebben mij geïnspireerd en gemotiveerd om me ook na mijn studie met stadslandbouw bezig te houden. Ook deze mensen wil ik graag bedanken voor de prettige samenwerking en de mooie verhalen.

Hiernaast gaat mijn grote dank uit naar mijn begeleiders Patrick Witte [vanuit de faculteit] en Marianne Nobel [vanuit de gemeente Etten-Leur]. Zonder jullie kritische blik, goede gesprekken, fijne adviezen en prettige ondersteuning had ik niet zo'n mooi eindresultaat kunnen leveren. Ook het Brabants Netwerk Stadslandbouw wil ik bedanken dat ik aanwezig mocht zijn bij de bijeenkomsten waar interessante (nieuwe) kennis werd gedeeld, die ik kon gebruiken voor mijn onderzoek. Ten slotte zou ik graag mijn ouders willen bedanken voor het aanhoren van mijn overdenkingen en het meedenken in mijn onderzoek.

Maartje Verhulst
Etten-Leur, juni 2017

Samenvatting

Inleiding

Veel grote (Brabantse) steden zijn actief bezig met het fenomeen stadslandbouw, maar ook de middelgrote gemeente Etten-Leur juicht dit soort duurzame initiatieven toe en wil hier samen met inwoners aan werken. Deze gemeente is hiernaast druk bezig met het ontwerpen van een omgevingsvisie voor de Omgevingswet die in 2019 in werking zal treden. Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe de samenwerking tussen overheid en inwoners – in het kader van de omgevingsvisie - vormgegeven kan worden bij het participeren in stadslandbouwprojecten binnen de gemeente Etten-Leur. De bijbehorende onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt:

Op welke manier kunnen en willen inwoners en de gemeente binnen Etten-Leur participeren in mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten?

Literatuurverkenning

Stadslandbouw wordt in ontwikkelingslanden al vele decennia gebruikt als overlevingsstrategie door naar de stad getrokken plattelandsbewoners. De afgelopen jaren heeft stadslandbouw ook zijn intrede gedaan in ontwikkelde landen als vorm van verzet tegen het bestaande voedselsysteem. Stadslandbouw wordt gedefinieerd door een drietal kenmerken. Bij stadslandbouw gaat het om 1) de productie, verwerking, distributie en verkoop van eigen geteelde food en/of non-foodproducten aan de directe omgeving, 2) een locatie in of nabij een dorp, stad of metropool en 3) de interactie met de stedelijke omgeving in de vorm van hulpbronnen en diensten.

Er bestaan diverse factoren die van invloed zijn op het wel of niet functioneren van burgerparticipatieprojecten zoals stadslandbouw. Het ACTIE-instrument van Denters, Tonkens, Verhoeven & Bakker (2013) is een breed georiënteerd instrument, dat beleidsmakers inzicht verschaft in vijf factoren die bepalend zijn voor participatie. Middels dit instrument worden de motivaties en drijfveren geanalyseerd (Animo), wordt de invloed van het hebben en/of opdoen van contacten bekeken (Contacten) en de beschikbare hulpbronnen als tijd, geld en vaardigheden worden in kaart gebracht (Toerusting). Daarnaast wordt de manier waarop organisaties omgaan met burgerinitiatieven beoordeeld (Inbedding) en wordt bekeken in hoeverre de partijen beschikken over inlevingsvermogen in bijvoorbeeld gestelde doelen (Empathie).

Methodologische verantwoording

Voor dit onderzoek is gekozen voor een exploratieve onderzoeksstrategie, waarbij de focus ligt op het verkennen van het fenomeen stadslandbouw. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, wordt er gebruik gemaakt van zowel een kwantitatief als kwalitatief onderzoeksontwerp. Dit houdt in dat er zowel numerieke gegevens worden verzameld als woordelijke motivaties. Het kwantitatieve deel staat in de eerste fase van het onderzoek centraal in de vorm van een enquête onder inwoners van Etten-Leur.

In de tweede fase worden er met behulp van semigestructureerde interviews kwalitatieve data verzameld onder beleidsmedewerkers van de gemeente Etten-Leur. Deze gegevens worden naast elkaar gelegd om te kijken hoe de verschillende verwachtingen gematcht kunnen worden.

Resultaten

In totaal hebben 211 mensen de enquête ingevuld en van dit aantal gaven 69 personen aan interesse te hebben in deelname in een stadslandbouwproject tegenover 131 personen die geen interesse tonen. Dit houdt in dat ongeveer één derde deel van de respondenten, die nog geen ervaring heeft met stadslandbouw, toch interesse heeft om zich hierin te verdiepen. Dit aantal lijkt in eerste instantie erg groot, maar hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat dit aantal voornamelijk bestaat uit een selecte doelgroep. Deze uitkomst is vanwege dit gegeven niet geheel representatief voor de populatie van Etten-Leur. De resultaten uit de enquête zijn vooral van toepassing op 45- tot 65-jarigen met een Nederlandse achtergrond, omdat deze categorieën oververtegenwoordigd zijn in de steekproef. Dit resultaat valt enigszins toe te schrijven aan de toegepaste methodologie. Door de enquête enkel digitaal in te laten vullen en de oproepen voornamelijk op Facebook- en LinkedInpagina's te plaatsen, wordt er een selecte doelgroep aangesproken.

Uit dit onderzoek is gebleken dat stadslandbouw voornamelijk vanuit een ecologische doelstelling door inwoners gerealiseerd zou kunnen worden. Dit sluit aan bij het feit dat inwoners voornamelijk willen participeren om de omgeving te verbeteren en te verduurzamen, om sociaal bezig te zijn en om hun gezondheid te verbeteren. Dit sociaal bezig zijn binnen een wijk komt vooral op gang wanneer inwoners zich thuis voelen in de wijk en wanneer er veel persoonlijk contact is. Wanneer er daadwerkelijk zaken gefinancierd moeten worden of wanneer er materiaal ter beschikking moet worden gesteld, kijkt de inwoner direct naar de gemeente. Inwoners willen dus best iets aan hun omgeving veranderen, maar verwachten dat de gemeente hier voorzieningen voor treft. De inwoner wil dus wel de lusten maar niet de lasten dragen.

Conclusie & discussie

Uit dit onderzoek kan voor de gemeente Etten-Leur geconcludeerd worden dat stadslandbouw niet echt leeft onder de bevolking. Dit valt mogelijk te wijten aan het feit dat de beleving van het stedelijk en het landelijke gebied niet veel van elkaar verschilt vanwege het relatief groene karakter van deze middelgrote gemeente. Voor kleinere en middelgrote gemeenten zal stadslandbouw al snel een "geitenwollensokkengehalte" hebben, wat ervoor zorgt dat maar een selecte groep inwoners geïnteresseerd is in dit fenomeen. Vandaar dat stadslandbouw geen expliciete aanduiding hoeft te krijgen binnen de omgevingsvisie van de gemeente Etten-Leur. Wanneer inwoners zelf met het initiatief komen om aan stadslandbouw te gaan doen, zal gekeken moeten worden hoe de gemeente hierin kan faciliteren. Aangezien dit maatwerk is, zal er per situatie bekeken moeten worden hoe hiermee om te gaan. Wanneer dit onderzoek in grotere steden met weinig groen gehouden zou worden, zal het mogelijk andere resultaten opleveren.

Wat betreft de samenwerking tussen de overheid en de burger zijn een aantal interessante conclusies te trekken. In de literatuur wordt meermaals benadrukt dat de overheid zoekende is naar een passende rol hoe om te gaan met burgerinitiatieven. De burger wordt steeds mondiger en wil overal over meedenken en de overheid is zoekende hoe zij hier het beste invulling aan kan geven, zo wordt in de literatuur gesteld. In de praktijk blijkt dit helemaal niet zo te zijn. De mondige burger krijgt van de overheid erg veel ruimte om zelf zaken te initiëren en de overheid stelt zich hier hoofdzakelijk faciliterend in op. De burger maakt echter geen gebruik van deze mogelijkheid. Dit is enigszins apart te noemen, omdat er in de literatuur vanuit wordt gegaan dat de burger meer vrijheid wil en de overheid niet weet hoe zij hiermee om moet gaan. Eigenlijk is het het geval dat de overheid burgers stimuleert en oproept om met burgerinitiatieven te komen, maar dit is wellicht voor de burger een stap te ver. De burger wil zelf bepalen wanneer en hoe hij deelneemt. Dit 'onbewust' aandringen van de overheid werkt dus schijnbaar averechts. Daarnaast is gebleken dat de participatiesamenleving deels ontstaan is uit bezuinigingen. De overheid kan gewoonweg niet alles meer financieren en dit betekent dat de burger zelf actief moet zijn. Omdat het hier niet gaat om een vrijwillige keuze van de inwoner om zaken zelf op te pakken, is het besef dat de rollen omgedraaid zijn, nog niet echt doorgedrongen. Het is dus enigszins frappant te noemen dat de verwachtingen van de overheid volledig op de burger zijn gericht, terwijl deze niet actief lijkt te willen zijn.

Ook in het kader van de omgevingsvisie wordt de burger centraal gesteld en hieromheen wordt geprobeerd een beleid te schrijven waardoor burgers effectiever, efficiënter en gemakkelijker kunnen (samen)werken met de gemeente. Dit is wellicht wat voorbarig, aangezien de burger hier niet om vraagt. De overheid verzint dus verschillende "nieuwe" instrumenten waarin er wordt uitgegaan van een actieve burger, maar de burger zelf geeft te kennen weinig interesse te hebben. Het lijkt er dus op dat de burger door de overheid in de aanloop naar de omgevingsvisie enigszins is vergeten en hierdoor komen de verwachtingen van de burger en de overheid niet overeen. Daarnaast zal ook goed onthouden moeten worden dat participatie "deelnemen" betekent en dat dit niet inhoudt dat taken overgenomen worden. Dit wordt door de gemeente soms nog wel eens vergeten. Het is dus zaak om in de toekomst veel aandacht te besteden aan dit verwachtingsmanagement.

Over hoe de burger gestimuleerd zou kunnen worden om actief mee te doen, bestaan verschillende ideeën, zoals prijsvragen, kwaliteitskaders, platforms of verdienmodellen die ertoe leiden dat zij actief met initiatieven (omtrent stadslandbouw) komt. Deze vormen van stimulatie zorgen ervoor dat de burger actief wordt, maar er ook meerwaarde aan kan beleven als een initiatief daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Er zijn dus verscheidene ideeën en voorbeelden van hoe de burger gestimuleerd kan worden, maar de crux van het verhaal ligt voornamelijk in het feit óf de burger wel gestimuleerd moet worden. Als de gemeente zo graag wil dat de burger met ideeën komt, maar de burger heeft hier zelf geen behoefte aan, is dit trekken aan een dood paard. De gemeente kan wel willen dat de burger haar eigen boontjes dopt, maar wanneer hij geen boontjes wil eten, ontstaat er een ander probleem: voedselverspilling.

Inhoudsopgave

INLEIDING

1.1 AANLEIDING	7
1.2 PROBLEEMSTELLING	9
1.3 RELEVANTIE	10
1.4 ONDERZOEKSOPZET	11

LITERATUURVERKENNING

2.1 BURGERPARTICIPATIE	12
2.2 STADSLANDBOUW	15
2.3 ACTIE-INSTRUMENT	18
2.4 SYNTHESE	31

METHODOLOGISCHE VERANTWOORDING

3.1 ONDERZOEKSSTRATEGIE	32
3.2 ONDERZOEKSONTWERP	33
3.3 ONDERZOEKSMETHODEN	34
3.4 BETROUWBAARHEID & VALIDITEIT	41

RESULTATEN

4.1 REPRESENTATIVITEIT STEEKPROEF	44
4.2 STAND VAN ZAKEN STADSLANDBOUW ETTEN-LEUR	46
4.3 ACTIE-INSTRUMENT	51
4.4 AANBEVELINGEN	75

CONCLUSIE EN DISCUSSIE

78

5.1 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

78

5.2 AANBEVELINGEN AAN GEMEENTE EN BURGERS

83

5.3 DISCUSSIE

85

BIBLIOGRAFIE

88

BIJLAGES

97

1

Inleiding

1.1 Aanleiding

Jan Terlouw uitte op 30 november 2016 in het televisieprogramma De Wereld Draait Door zijn zorgen over de huidige samenleving (NOS, 2016). In zijn pleidooi besteedde hij aandacht aan de groei van de welvaartsstaat, de milieuproblematiek en het wantrouwen van burgers in het huidige politieke systeem. *“De overheid vertrouwt ook de burger niet meer. Alles wordt dichtgeregeld. (...) De burgers vertrouwen de politiek niet meer”* (De Wereld Draait Door, 2016). Dit teruglopende vertrouwen van burgers in het vermogen van de overheid is één van de veranderingen binnen de samenleving die ervoor gezorgd heeft dat er een nieuw handelingsperspectief vanuit burgers is ontstaan (Ministerie van Binnenlandse Zaken [BZK], 2012).

Aangezien de overheid verantwoordelijk is voor een goed functionerende democratie, kon zij haar ogen niet sluiten voor deze veranderingen en erkende dat het sturende top-down karakter niet meer voldeed aan de huidige wensen en eisen (Ministerie van BZK, 2012). Vandaar dat de burgers vanaf de jaren zestig inspraak kregen in het beleidsvormingsproces (Lenos, Sturm & Vis, 2006). In de loop der tijd wilde men nog meer invloed kunnen uitoefenen en het feit dat burgers steeds vaker een hogere opleiding genoten en veel mondiger zijn geworden, heeft eraan bijgedragen dat burgers zelf publieke zaken gingen initiëren en uitvoeren (Gilsing & Veldheer geciteerd in Van Houwelingen, Boele & Dekker, 2014; Van der Heijden, 2011; Ministerie van BZK, 2012). Aangezien beleidsvorming en de uitvoering daarvan afhankelijk is van de medewerking van burgers, zijn overheden genoodzaakt een andere rol aan te nemen en meer in samenspraak met burgers te kijken wat er mogelijk is. De burger komt dus steeds meer centraal te staan en deze visie wordt ook steeds vaker opgenomen in het beleid. Zo ook in de Omgevingswet, die in 2019 ingevoerd zal gaan worden (Ministerie van Infrastructuur en Milieu [I&M], 2015).

Met de komst van deze nieuwe wet wordt zowel de verouderde regelgeving aangepakt als de opkomst van andere participatievormen ondersteund (Ministerie van I&M, 2016). De burger verwacht namelijk een nieuwe, organische, duurzame en flexibele manier van betrokkenheid bij de beleidsvorming, waarnaast er ook meer ruimte gecreëerd wordt voor lokale initiatieven (Bouma, Duijn & Van de Klundert, 2016; Ministerie van I&M, 2015). Eveneens wordt nog meer dan voorheen rekening gehouden met de gevolgen die het menselijk handelen op de fysieke leefomgeving heeft (Van 't Foort & Kevelam, 2015). Dit vergt een integrale benadering en vereist een andere aanpak dan de sectorale aanpak die de afgelopen decennia de boventoon heeft gevoerd (Bouma, Duijn & Van de Klundert, 2016). Het sectoraal denken werd ondersteund door allerlei wetten en regels om zo per beleidsdomein zorgvuldig om te kunnen gaan met belangen. Tegenwoordig leidt deze aanpak vooral tot ingewikkelde procedures, een gebrek aan samenhang, stroperige besluitvorming en irritaties bij burgers (Ministerie van I&M, 2012, 2016). Vandaar dat kernpunten als samenhang en samenwerking hoog in het vaandel staan in de Omgevingswet. Om dit te bewerkstelligen, zullen overheden vroegtijdig moeten gaan samenwerken met betrokkenen uit de omgeving, zodat aanwezige kennis meteen gedeeld wordt en de kwaliteit alsmede het draagvlak van plannen wordt verhoogd (Ministerie van I&M, 2015). Deze benadering pleit voor maatwerk en een wisselende rolopvatting van de overheid (Tweede Kamer, 2013-2014).

Er is dus nog geen duidelijk definieerbare rol voor de overheid weggelegd binnen burgerparticipatie en dit kan zorgen voor een mismatch tussen wederzijdse verwachtingen van burgers en overheid (Denters, Tonkens, Verhoeven & Bakker, 2013). Het opzetten van een stadslandbouwproject is hier een goed voorbeeld van; burgers willen veranderingen in de stedelijke omgeving teweeg brengen, maar de overheid weet nog niet goed hoe hiermee omgegaan kan worden. Vanuit burgers komt steeds meer het besef dat met lokale voedselproductie in de stad gereageerd kan worden op bijvoorbeeld de verstedelijkingsdruk, de toegang tot gezond & vers voedsel en klimaatadaptatie (Pearson, Pearson & Pearson, 2010; Thibert, 2012). Het toevoegen van (eetbaar) groen in de leefomgeving zorgt er bijvoorbeeld voor dat de temperatuur in de stad verlaagd wordt, dat CO₂ vastgelegd kan worden en dat er toegang is tot lokaal geproduceerde producten (Jansma, Dekking, Migchels, De Buck, Ruijs, Galama & Visser, 2010; Veen, Breman & Jansma, 2012). Dit alles zorgt ervoor dat de leefbaarheid in de stad verhoogd wordt en dat er een bijdrage wordt geleverd aan verduurzaming van de stedelijke leefomgeving. Vandaar dat burgers landbouw een plek willen geven in de stad, maar dit blijkt in de praktijk nog niet zo makkelijk.

Stadslandbouw is nog een relatief onbekend terrein voor planologen en stedenbouwkundigen en vanwege de sectorale benadering vanuit de overheid kan er nog maar moeilijk grip worden gekregen op dit multidimensionale fenomeen (Mansfield & Mendes, 2013; Thibert, 2012). Planologen zijn nog vaak van mening dat voedsel(beleid) geen onderdeel uitmaakt van hun bevoegdheden (Pothukuchi & Kaufman, 2000), dat het onderwerp te multidisciplinair is om mee te werken (Thibert, 2012), dat dit thema vooral gestuurd wordt door de vrije markt (Pothukuchi & Kaufman, 2000) of dat er op het gebied van voedsel geen probleem bestaat (Thibert, 2012).

Toch zijn er mogelijkheden om stadslandbouw vanuit de overheid te ondersteunen door bijvoorbeeld plannen te herzien, door plekken aan te wijzen die gebruikt kunnen worden voor stadslandbouw of door samenwerkingsverbanden op het gebied van voedsel aan te moedigen (Bourque, 2000; Campbell, 2004; Deelstra & Girardet, 2000; Reeves, Cook & Lemon, 2014). Om dit soort participatieprojecten te laten slagen, is het vooral van belang dat de overheid de manier waarop burgers met zaken als stadslandbouw omgaan ondersteunt in plaats van afdwingt (Thibert, 2012).

De gemeente Etten-Leur heeft uitgesproken ruimte te willen scheppen voor initiatieven als stadslandbouw door bijvoorbeeld een vorm van samenwerking aan te gaan of door deregulering toe te passen (Gemeente Etten-Leur, 2014). Zij zet daarom in op particuliere initiatieven en de eigen verantwoordelijkheid van de vijf O's: Onderwijs, Ondernemers, maatschappelijke Organisaties, Overheid en Onze inwoners (Gemeente Etten-Leur, 2014). Toch blijft het voor de gemeente lastig om aan te voelen wat de inwoners verwachten van de gemeente. Gezien het multidimensionale en nieuwe karakter van stadslandbouw wordt er enerzijds gevraagd om sturing en duidelijkheid wat er wel en niet mogelijk is omtrent lokale voedselproductie, maar anderzijds is er de wens naar minder regels en wetgeving. Etten-Leur is een gemeente die hier in het kader van de omgevingsvisie actief over nadenkt, maar de zoektocht naar een passende rol voor overheden in stadslandbouwprojecten houdt nu al vele gemeenten bezig. Vandaar dat de resultaten uit dit onderzoek wellicht ook bruikbaar kunnen zijn voor andere Nederlandse gemeenten.

1.2 Probleemstelling

1.2.1 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe de samenwerking tussen overheid en burger vormgegeven kan worden bij het participeren in stadslandbouwprojecten binnen de gemeente Etten-Leur. Het is hierbij van belang om te kijken naar de factoren die van invloed zijn op het wel of niet participeren van burgers en om te analyseren in hoeverre de participatiedrang in stadslandbouw onder burgers binnen de gemeente leeft. Eveneens is het waardevol om verwachtingen over participatie in stadslandbouwprojecten van zowel burgers als overheden op te sporen.

De focus van dit onderzoek ligt op de middelgrote gemeente Etten-Leur in de provincie Noord-Brabant. Veel grote (Brabantse) steden zijn al redelijk actief op het gebied van stadslandbouw, maar de middelgrote gemeenten blijven hierin wat achter. De gemeente Etten-Leur juicht – net als vele anderen – duurzame initiatieven toe en wil hier samen met ondernemers, maatschappelijke organisaties en inwoners aan werken. Deze aanpak is al in lijn met de aanstaande Omgevingswet en de bijbehorende omgevingsvisie. Aangezien eind 2017 het ontwerp van de omgevingsvisie voor de gemeente Etten-Leur wordt gepresenteerd en hier momenteel druk aan gewerkt wordt, is het interessant om te kijken of en hoe stadslandbouw een plek zou kunnen krijgen binnen deze visie (Gemeente Etten-Leur, 2016).

1.2.2 Vraagstelling

Om de doelstelling van dit onderzoek te behalen, is de volgende onderzoeksvraag opgesteld:

Op welke manier kunnen en willen inwoners en de gemeente binnen Etten-Leur participeren in mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten?

Met behulp van de volgende deelvragen zal de onderzoeksvraag beantwoord worden:

- ▶ Welke factoren zijn van invloed op het participeren van inwoners in stadslandbouwprojecten?
- ▶ In hoeverre heerst er participatiedrang naar stadslandbouw binnen de gemeente Etten-Leur?
- ▶ Wat verwachten inwoners van de samenwerking met de gemeente binnen een stadslandbouwproject?
- ▶ Hoe staat de gemeente tegenover een samenwerking met inwoners in een stadslandbouwproject?
- ▶ Welke lessen over participatie(verwachting) kunnen worden meegenomen in de omgevingsvisie?

1.3 Relevantie

1.3.1 Wetenschappelijke relevantie

Stadslandbouw is een multidimensionaal begrip (Veen, Breman & Jansma, 2012) wat vaak in verband gebracht wordt met sociale cohesie (Blaine, Grewal, Dawes & Snider, 2010; Freeman, Dickinson, Porter & Van Heezik, 2012; Kurtz, 2001), gezondheid (Kaplan, 1973; Wakefield, Yeudall, Taron, Reynolds & Skinner, 2007) en duurzaamheid (Deelstra & Girardet, 2000; Turner, 2011; Van Veenhuizen & Danso, 2007). Er is echter nog weinig literatuur verschenen over stadslandbouw in relatie tot burgerparticipatie en de afwegingen van burgers om deel te nemen aan stadslandbouwprojecten. Ook is het thema stadslandbouw nog niet eerder in verband gebracht met de Omgevingswet. Vandaar dat met dit onderzoek een bijdrage wordt geleverd aan het vullen van hiaten in de koppeling van (wetenschappelijke) literatuur omtrent participatie, stadslandbouw en de Omgevingswet.

Met de opkomst en ontwikkeling van burgerparticipatie is de sturende top-down rolbenadering van de overheid sterk afgenomen en zijn overheden druk bezig met een zoektocht naar een passende rol die zij aan kunnen nemen (Börzel & Risse, 2010; Boven, 't Hart & Van Twist, 2007; Bressers & Kuks, 2001; Van den Dool, Gianoli, Hendriks & Schaap, 2015; Lange, Driessen, Sauer, Bornemann & Burgers, 2013). In de literatuur is hier al veel over geschreven, maar over een precieze invulling van de rol van de overheid in stadslandbouwprojecten bestaat nog veel onduidelijkheid. Moet de overheid haar burgers loslaten en ruimte geven om eigen initiatieven te ontplooiën? Of is het juist belangrijk dat de overheid dit soort initiatieven steunt en stimuleert, maar wel de leiding neemt om alles in goede banen te leiden? En hoe ziet de burger zelf de rol van de overheid voor zich? Het credo 'de burger centraal' komt dan wel steeds vaker voor, maar wordt er ook echt geluisterd naar deze burger? Door de literatuur te vergelijken met de situatie in de praktijk, kunnen er nieuwe inzichten ontstaan over de invulling van de rol van de overheid en de verwachtingen van burgers hierover. Wellicht kan dit leiden tot interessante vervolgonderzoeken.

1.3.2 Maatschappelijke relevantie

Het implementeren van maatschappelijke burgerinitiatieven blijkt in de praktijk vaak lastig vanwege barrières en beperkingen in de stedelijke omgeving, zoals gemeentelijke voorschriften, bestemmingsplannen of te weinig draagvlak (Bourque, 2000). Daarnaast ondervinden burgers dat plan- en besluitvorming stroperig verloopt, wat tot onvrede leidt (Ministerie van I&M, 2016). Met de Omgevingswet wordt getracht deze processen te vergemakkelijken; alle regels komen in één wet te staan, zodat alles overzichtelijk bijeen staat en burgers gelijk kunnen zien wat waar onder welke voorwaarden mag (Ministerie van I&M, 2015). Wanneer stadslandbouw meegenomen wordt in de omgevingsvisie zullen dit soort initiatieven in de toekomst efficiënter en effectiever in de praktijk geïmplementeerd kunnen worden. Dit levert voordelen op voor zowel de overheid als haar burgers.

In de Omgevingswet wordt meermaals benadrukt dat de burger centraal moet komen te staan, maar de overheid is nog zoekende hoe dit het beste ingevuld kan worden (Blom, Bosdriesz, Van der Heijden, Van Zuylen & Schamp, 2010; Denters et al., 2013; Hajer, 2011; Ministerie van I&M, 2015; Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011; Raad voor het Openbaar Bestuur [ROB], 2012). De overheid is zelf ook zoekende wat voor rol zij kan innemen in burgerinitiatieven als stadslandbouw en met dit onderzoek wordt getracht hier meer duidelijkheid in te geven. Door wensen en verwachtingen van burgers omtrent deze rolverdeling in kaart te brengen, kan de overheid inzien hoe burgers dit voor zich zien en de overheid kan hier binnen haar mogelijkheden invulling aan geven. Door deze verwachtingen en mogelijkheden te matchen, zal er waardevolle input voor de omgevingsvisie tot stand komen.

1.4 Onderzoeksopzet

In hoofdstuk 2 wordt een literatuurverkenning uitgevoerd naar het ontstaan en de ontwikkeling van burgerparticipatie, naar de definiëring en vormen van stadslandbouw en naar de factoren die van invloed zijn op het wel of niet deelnemen van burgers aan participatieprojecten als stadslandbouw. In dit hoofdstuk wordt veel (wetenschappelijke) literatuur aangehaald waarmee een raamwerk wordt opgezet. Hierop wordt gedurende de rest van het onderzoek teruggevalen. Hoofdstuk 3 vormt de methodologische verantwoording. Om een beeld te krijgen of inwoners geïnteresseerd zijn in stadslandbouw en hoe zij de invulling van de samenwerking met de gemeente voor zich zien, zal een enquête worden afgenomen onder inwoners van Etten-Leur. Vervolgens worden er interviews gehouden met beleidsmedewerkers om te kijken of en hoe zij met stadslandbouw binnen de gemeente om willen gaan. In hoofdstuk 4 worden zowel de resultaten uit de enquête onder inwoners als de resultaten uit de interviews met beleidsmedewerkers getoond. Tot slot omvat hoofdstuk 5 de conclusie van het onderzoek. De verkregen resultaten zullen leiden tot aanbevelingen hoe de gemeente en haar inwoners - in het kader van de omgevingsvisie - gezamenlijk kunnen optrekken in stadslandbouw. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een kritische reflectie.

2

Literatuurverkenning

Dit hoofdstuk omvat een literatuurverkenning, die tot stand is gekomen door de combinatie en verwerking van verschillende (wetenschappelijke) literatuur. In dit hoofdstuk wordt allereerst aandacht besteed aan het ontstaan en de ontwikkeling van burgerparticipatie. Deze vorm van participatie is voortgekomen uit de verschuiving van government naar governance en heeft in de afgelopen decennia verschillende vormen aangenomen. Vervolgens wordt aandacht besteed aan het fenomeen stadslandbouw – een vorm van burgerparticipatie die als reactie op het industriële voedselparadigma tot stand is gekomen. In deze paragraaf worden de verschillende definiëringen en vormen van stadslandbouw uitgelicht. Tot slot wordt er aandacht besteed aan de factoren die van invloed zijn op het wel of niet deelnemen van burgers aan stadslandbouwprojecten. Door deze factoren inzichtelijk te maken, kan er uiteindelijk een raamwerk worden opgesteld, wat als basis dient voor het verdere onderzoek.

2.1 Burgerparticipatie

Niet alleen op het gebied van lokale voedselproductie, maar ook op andere beleidsterreinen zijn de maatschappij en de overheid zoekende naar een geschikte relatie en rolverdeling om publieke zaken te benaderen en aan te pakken (Renting & Wiskerke, 2010). In de verschuiving van government naar governance heeft de overheid zichzelf meer op de achtergrond geplaatst en zo werd er meer ruimte gegeven aan de burgers; zij mochten actief deelnemen in het proces (Boven, 't Hart & Van Twist, 2007; Hajer, Van Tatenhove & Laurent, 2004). Deze invloed begon met inspraak aan het eind van een proces, maar dit breidde zich al snel uit via meer betrokkenheid tijdens het proces naar het zelf initiëren en faciliteren van initiatieven (Arnstein, 1969; Boonstra & Boelens, 2011; Van der Heijden, 2011; Kilic, 2008; Lenos, Sturm & Vis, 2006; Van de Wijdeven, 2012).

2.1.1 Van government naar governance

In de jaren zestig van de vorige eeuw werd als reactie op de heersende voedseltekorten door de Europese Unie het Common Agricultural Policy (CAP) ingevoerd. Dit werd gedaan om ervoor te zorgen dat er goedkoop en voldoende voedsel beschikbaar was voor de stedelijke bevolking (Renting & Wiskerke, 2010).

De overheid stuurde met dit beleid aan op een aanpak waarin er samen met de markt geprobeerd werd om de productiviteit van de landbouw te verhogen. Aan het eind van de jaren tachtig was deze productiviteit zo drastisch gestegen dat dit vele negatieve gevolgen met zich meebracht, zoals aantasting van het milieu, verlies van biodiversiteit en verhoging van de budgettaire druk. Vandaar dat de overheid gedwongen werd haar rol te herzien (Renting & Wiskerke, 2010). De staat trok zich langzaam terug uit marktinterventies en prijsondersteuning en werden afgeschaft of gedeeltelijk gecompenseerd door inkomenssteun (Renting & Wiskerke, 2010). Deze liberalisatie van de markt werd door overheid en burgers geaccepteerd en zo werd de coördinatie van vraag en aanbod op de markt onderhevig aan marktwerking (Wiskerke, 2009). Ondanks het feit dat de markt de publieke regelgeving domineerde, werd het CAP meermaals geherdefinieerd. Het nieuwe CAP was bedoeld om de groeiende ontevredenheid en het wantrouwen van burgers weg te nemen door een integraal voedselsysteem te ontwerpen (Renting & Wiskerke, 2010). De hernieuwde opkomst veroorzaakte een nieuwe zoektocht naar een passende rolverdeling tussen de betrokken partijen.

Deze zoektocht wordt vaak aangeduid met de verschuiving van 'government naar governance'. Tijdens deze verschuiving is er een nieuwe vorm van interactie ontstaan tussen de overheid, de samenleving en de markt, waarbij de sturingsmogelijkheden van de overheid verkleind zijn (Boven, 't Hart & Van Twist, 2007; Hajer, Van Tatenhove & Laurent, 2004). Het groeiende besef dat goede resultaten vaak voortkomen uit een interactie tussen actoren heeft geleid tot de opkomst van een meer interactieve beleidsvorming en de groei van beleidsnetwerken (Boven, 't Hart & Van Twist, 2007; Bressers & Kuks, 2001; Driessen, Dieperink, Van Laerhoven, Runhaar & Vermeulen, 2012). Dit wil echter niet zeggen dat de overheid buitenspel wordt gezet. Integendeel, de overheid is en blijft een onmisbare actor (Börzel & Risse, 2010; Lange et al., 2013).

Er zijn vele oorzaken voor deze verschuiving, maar één van de belangrijkste oorzaken is de economische globalisering, die – met alle gevolgen van dien – ervoor heeft gezorgd dat de controle op stedelijke activiteiten verloren is gegaan (Kearns & Paddison, 2000). Doordat problemen wegens de toename van het aantal en de diversiteit van actoren steeds complexer werden, kwam het besef dat een bredere en integrale benadering wenselijk was (Van den Dool et al., 2015). Dit besef werd versterkt door het feit dat overheden meer afhankelijk werden van burgers en dat de democratische meerderheid steeds minder werd gezien als methode om belangen te behartigen (Van Marissing, 2008; Ministerie van BZK, 2012). Governance wordt dan ook vaak gedefinieerd als *"the process through which local authorities, in concert with private interests, seek to enhance collective goals"* (Pierre, 1999, p. 374).

Burgerparticipatie wordt door Arnstein (1969) omschreven als een term voor de macht van burgers:

It is the redistribution of power that enables the have-not citizens, presently excluded from the political and economic processes, to be deliberately included in the future. It is the strategy by which the have-nots join in determining how information is shared, goals and policies are set, tax resources are allocated, programs are operated, and benefits like contracts and patronage are parceled out (p. 216).

2.1.1 Generaties burgerparticipatie

In de afgelopen decennia is de rol en definiëring van burgerparticipatie veranderd en deze verandering kan worden ingedeeld in drie zogenaamde generaties (Lenos, Sturm & Vis, 2006). Deze generaties worden elk gekenmerkt door eigen principes, visies en strategieën en kunnen daarom naast elkaar bestaan. In de eerste generatie burgerparticipatie heeft de burger recht op inspraak, die zij door middel van bezwaar of beroep kan uiten (Van der Heijden, 2011; Van de Wijdeven, 2012). Een veel geuit kritiekpunt is dat het tijdstip van inspraak te laat in het proces is opgenomen; burgers kunnen pas reageren op een ver uitgewerkt ruimtelijk voorstel, waardoor zij het gevoel krijgen weinig invloed te hebben (Boonstra & Boelens, 2011; Lenos, Sturm & Vis, 2006). Vandaar dat de tweede generatie burgerparticipatie is ontstaan.

Bij deze tweede generatie krijgen burgers al in een eerder stadium van het planproces de mogelijkheid om invloed uit te oefenen (Van de Wijdeven, 2012). Deze vorm van interactieve beleidsvorming speelt ook in op de steeds complexer wordende en heterogene context waarbinnen besluitvorming plaatsvindt (Boonstra & Boelens, 2011). Doordat de toegankelijkheid van informatie is verbeterd, het gebruik van technische instrumenten is toegenomen en de burger mondiger is geworden, kan de burger ook inhoudelijk reageren op planinitiatieven (Boonstra & Boelens, 2011; Van de Wijdeven, 2012). Wel bepaalt de overheid nog steeds wie wanneer mag deelnemen en welke invloed de burger mag uitoefenen. Deze machtspositie van de overheid is in de derde generatie burgerparticipatie verloren gegaan; de rollen worden omgedraaid en burgers bepalen wat zij willen ondernemen binnen het publieke domein (Van de Wijdeven, 2012).

De derde generatie neemt de burger als uitgangspunt en dit vergt zowel voor burgers als de overheid een andere aanpak van plannen (Kilic, 2008). Het is niet vaak het geval dat de overheid een actieve rol vervult, omdat burgers binnen deze generatie verscheidene taken van de overheid overnemen (Van der Heijden, 2011). In de praktijk blijkt het als overheid vaak lastig om afstand te houden en daarom heroverweegt zij bij elke stap wat een passende rol is binnen het proces (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2008; Veldhuysen, Van der Pennen & Sturm, 2010). De ontwikkeling van participatiegeneraties heeft ervoor gezorgd dat de definitie van Arnstein (1969) niet meer past bij het hedendaagse beeld van participatie. Vandaar dat de definitie van André (2012) uit *Encyclopedic Dictionary of Public Administration* beter aansluit bij de huidige vorm van participatie:

Citizen participation may be defined as a process in which ordinary people take part – whether on a voluntary or obligatory basis and whether acting alone or as part of a group – with the goal of influencing a decision involving significant choices that will affect their community. Such participation may or may not take place within an institutional framework, and it may be organized either by members of civil society or by decision makers (p. 1).

2.2 Stadlandbouw

Stadlandbouw wordt in ontwikkelingslanden al vele decennia gebruikt als overlevingsstrategie door naar de stad getrokken plattelandsbewoners (Nationale Federatie Stadsgerichte Landbouw [NFSL], 2013). De afgelopen jaren heeft stadlandbouw ook zijn intrede gedaan in ontwikkelde landen als vorm van verzet tegen het bestaande voedselsysteem. De relatie tussen voedsel en ruimte is er volgens Steel (2011) altijd al geweest, maar hier is men zich onvoldoende van bewust. Dit bewustzijn is de afgelopen jaren onder verschillende burgers gegroeid en vandaar dat het fenomeen stadlandbouw (veelal vanuit burgers) is ontstaan. Stadlandbouw kan vanwege de verschillende verschijningsvormen en functies lastig gedefinieerd worden (Paul de Graaf Ontwerp & Onderzoek, 2011).

2.2.1 Ontstaan van stadlandbouw

In de middeleeuwen was de hele stad en het ommeland ingericht op voedselproductie en de distributie ervan (Paul de Graaf Ontwerp & Onderzoek, 2011). Door de uitvinding van de stoomlocomotief en de aanleg van spoorwegen werd het bewustzijn over de afkomst van voedsel minder, omdat het voor veel steden gemakkelijk was om ander voedsel de stad in te brengen en dit gaf mogelijkheden om steden anders in te richten (Steel, 2011). De landbouw en aanverwante functies moesten al snel wijken voor een ander type ruimtegebruik, zoals huisvesting en voorzieningen (Jansma et al., 2010).

Mede door industrialisatie en globalisering is de voedselproductie uit de stad verdwenen en tegenwoordig wordt veelal goedkoop voedsel uit massaproductie de stad binnengebracht (Bartling, 2012). De relatie tussen voedsel, de mens en de stad is dus in de loop der jaren verloren gegaan en dit is het milieu en de omgeving niet ten goede gekomen (Grewal & Grewal, 2012; Jansma et al., 2010; Steel, 2011). In deze ontstane consumptiemaatschappij zijn mensen zich er niet meer van bewust dat de productie en distributie van groenten uit de supermarkt leidt tot uitputting van eindige grondstoffen, de ophoping van afval, de uitstoot van broeikasgassen en tot een niet-duurzame en overmatige consumptie (Grewal & Grewal, 2012). Een ander gevolg wat voortkomt uit de consumptiemaatschappij is dat de locatie van steden ten opzichte van productiegebieden steeds onbelangrijker wordt (Deelstra & Girardet, 2000; Holl, 2004; Sonnino & Marsden, 2006; Wiskerke, 2009). Kostenefficiëntie, schaalvergroting, standaardisatie, mondialisering en het opkomende gebruik van technologie zijn kenmerkend voor dit zogenaamde agro-industriële paradigma wat de afgelopen decennia dominant is geworden (Except Integrated Sustainability, 2011; Murdoch, Marsden & Banks, 2000; Renting & Wiskerke, 2010; Wiskerke, 2009).

De mens raakt zich er langzamerhand van bewust dat dit agro-industriële paradigma ervoor zorgt dat zij de controle over elementaire levensbehoeften verliest (Grewal & Grewal, 2012; Sonnino & Marsden, 2006; Pudup, 2008). Ook groeit het besef dat dit paradigma weinig opheeft met duurzaamheid (Atkinson, 2013). Vandaar dat er een tweede paradigma is ontstaan; het geïntegreerde en territoriale voedselparadigma (Renting & Wiskerke, 2010; Wiskerke, 2009).

Kenmerkend voor dit paradigma is dat de afstand tussen productie en consumptie aanzienlijk verlaagd is (O'Hara & Stagle, 2001), dat er milieubewust wordt geproduceerd zonder kunstmest, pesticiden of genetisch gemodificeerd zaad (La Trobe & Accot, 2000; O'Hara & Stagle, 2001), dat er gelokaliseerde en gespecialiseerde productieprocessen ontstaan (La Trobe & Accot, 2000; Nosi & Zanni, 2004; Sonnino & Marsden, 2006) en dat voedselproductie vaak gecombineerd wordt met andere functies, zoals educatie, recreatie, etc. (O'Hara & Stagle, 2001; Resource Centers for Urban Agriculture, 2008). Momenteel wordt dit paradigma voornamelijk op kleine schaal uitgevoerd en dit zorgt ervoor dat er niet alleen vers, veilig en lokaal voedsel geproduceerd kan worden, maar ook dat er werkgelegenheid wordt geschapen, dat ondernemerschap wordt aangemoedigd en dat de maatschappelijke identiteit versterkt wordt (McClintock, 2014).

2.2.2 Definitie van stadslandbouw

De Verenigde Naties en de RUAFA Resource Centres on Urban Agriculture and Food Security zien stadslandbouw als een industrie waar food maar ook non-food wordt geproduceerd, verwerkt, gedistribueerd en verkocht (Horst, 2008; NFSL, 2013; Resource Centers for Urban Agriculture, 2008). Deze industrie is gevestigd in of nabij een stad of stedelijke agglomeratie en maakt gebruik van menselijke en materiële hulpbronnen, producten en diensten uit de stad.

De definitie die in de meeste wetenschappelijke literatuur wordt aangehaald, is de definitie van Mougeot (Mougeot, 2000; Paul de Graaf Ontwerp & Onderzoek, 2011; Pearson, Pearson & Pearson, 2010; Thibert, 2012; Van Veenhuizen, 2006). Deze definitie (Mougeot, 2000) luidt als volgt:

Urban agriculture is an industry located within or on the fringe of a town, a city or a metropolis, which grows or raises, processes and distributes a diversity of food and non-food products, (re-)using largely human and material resources, products and services found in and around that urban area, and in turn supplying human and material resources, products and services largely to that urban area (p.10)

In de literatuur wordt benadrukt dat de interactie tussen de productie van voedsel en het stedelijke systeem kenmerkend is voor stadslandbouw en zich daarmee onderscheidt van rurale landbouw (Paul de Graaf Ontwerp & Onderzoek, 2011; Pearson, Pearson & Pearson, 2010; Resource Centers for Urban Agriculture, 2008). Bij stadslandbouw wordt namelijk gebruik gemaakt van stedelijke hulpbronnen en diensten. Zo worden de producten voornamelijk afgezet aan bewoners van de stad, de prijs wordt bepaald door stedelijke condities en is afhankelijk van de kwaliteit van het product - en dus ook van de kwaliteit van de omgeving - en de ruimtelijke indeling van de stad kan veranderen door de aanleg van stadslandbouw op braakliggende terreinen en/of gebouwen (Van Veenhuizen, 2006). Wat sommige auteurs missen in de definitie van Mougeot is dat stadslandbouw vaak geïnitieerd en uitgevoerd wordt door private of community-gebaseerde ondernemingen en dat stadslandbouw als reactie is ontstaan op de huidige industriële voedselindustrie (McClintock, 2014; Thibert, 2012).

2.2.3 Vormen van stadslandbouw

Naast verschillende definities kent stadslandbouw ook een verscheidenheid aan vormen (Mougeot, 2000). Zo kan er bijvoorbeeld een indeling gemaakt worden naar functie (Veen, Breman & Jansma, 2012), naar economische activiteit (Cabannes, 2006) en naar locatie (NFSL, 2013). De meest omvattende indeling is gebaseerd op de drie pijlers van duurzaamheid; people (sociale pijler), planet (ecologische pijler) en profit (economische pijler) (Dekking, Veen & Jansma, 2015; Resource Centers for Urban Agriculture, 2008; Veen, Breman & Jansma, 2012; Van Veenhuizen & Danso, 2007). Deze drie pijlers sluiten elkaar niet uit en zullen in iedere situatie een andere verhouding tot elkaar innemen (Resource Centers for Urban Agriculture, 2008). De nadruk op een bepaalde pijler is vaak afhankelijk van de doelstelling, de locatie en de stakeholders.

In de sociale pijler wordt gericht op vormen van stadslandbouw die deels zorgen voor zelfvoorzienendheid van huishoudens uit een lagere sociale en/of economische klasse (Van Veenhuizen, 2006). De schaal waarop deze projecten plaatsvinden, is klein en de productie is voornamelijk bestemd voor eigen consumptie (Jansma, et al., 2010). Daktuinen, balkontuinen, volkstuinten en institutionele tuinen bij maatschappelijke voorzieningen zijn hier voorbeelden van (Cabannes, 2006). Stadslandbouw wordt vanuit de sociale dimensie gezien als een niet-commerciële vorm van landbouw. De productie is vaak bestemd om de kosten van voedsel voor huishoudens te verminderen of om een aanvulling te zijn op het inkomen (Van Veenhuizen, 2006). Dit type stadslandbouw heeft daarnaast als doel om sociaal-maatschappelijke activiteiten, zoals armoedebestrijding, de ontwikkeling van een gemeenschap of de uitwisseling van recepten, producten en kennis vanuit multi-etnische of multi-generatiele achtergrond, te ondersteunen (Baker, 2004; McClintock, 2014; Saldivar-Tanaka & Krasny, 2004; Turner, 2011).

De economische pijler heeft betrekking op stadslandbouwactiviteiten die gericht zijn op de markt en wordt ook wel commerciële stadslandbouw genoemd (Cabannes, 2006). Private investeerders, commerciële corporaties en telersverenigingen zijn instanties die zich hiermee bezig houden (Cabannes, 2006; Van Veenhuizen, 2006). Vaak hebben zij personeel in dienst voor de productie en pakken zijzelf de marketing en financiële kant op. Producten worden rechtstreeks of via tussenpersonen verkocht en worden in mindere mate verspreid via formele distributiekanaalen. Dit type stadslandbouw is vaak gesitueerd aan de randen van de stad of op braakliggende terreinen vanwege een groter benodigd oppervlak om een vorm van akkerbouw, tuinbouw of veeteelt op uit te voeren (Cabannes, 2006; Grewal & Grewal, 2012; Jansma et al., 2010).

De ecologische pijler verwijst naar het type stadslandbouw dat een multifunctioneel karakter heeft (Van Veenhuizen, 2006). Naast het produceren van voedsel of het genereren van inkomsten vervult stadslandbouw eveneens functies om de relatie tussen stadsbewoners en de natuur te versterken (Resource Centers for Urban Agriculture, 2008). Dit kan gaan over het toevoegen van een bepaalde waarde, zoals beleving, ontspanning en recreatie, maar ook over het zorgen voor vergroting van het bewustzijn over natuur en voedsel door educatie of een vorm van landschapsbeheer (NFSL, 2013).

Daarnaast ligt in de ecologische dimensie de focus op het inspelen op klimaatverandering & milieuvuiling door vergroening (Grewal & Grewal, 2012; Jansma et al., 2010). De belangrijkste kenmerken die wetenschappers verbinden aan deze ecologische dimensie zijn: het verbeteren van de gezondheid (Freeman et al., 2012; Wakefield et al., 2007), het reduceren van de ecologische voetafdruk (Van Veenhuizen, 2006) en het verbeteren van de toegang tot vers en voedzaam voedsel (Metcalf & Widener, 2011; McClintock, 2014).

2.3 ACTIE-instrument

Door verschillende auteurs is er gezocht naar verklaringen voor het wel of niet functioneren van burgerparticipatie (Denters et al., 2013; Lowndes & Pratchett, 2001; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Het Civic Voluntarism Model is één van de eerste modellen dat ontwikkeld is en hierin wordt een drietal factoren [Motivatie, Uitnodiging en Capaciteit] aangereikt die invloed hebben op het wel of niet participeren van burgers (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Dit model was oorspronkelijk bedoeld om politieke participatie te verklaren, maar onderzoek heeft uitgewezen dat dit model ook bruikbaar is voor het verklaren van andere vormen van participatie (Barkan, 2004). Naast dit model is er door Lowndes & Pratchett (2001) een ander model ontworpen om de participatie van burgers te verklaren. Dit zogenoemde CLEAR-model bestaat uit vijf factoren [Can do, Like to, Enabled to, Asked to en Responded to] die gezamenlijk de deelname van burgers aan participatieprocessen verklaren (Lowndes, Pratchett & Stoker, 2006). De factoren uit dit CLEAR-model zijn redelijk gelijk aan die van het Civic Voluntarism Model.

Het ACTIE-instrument is in navolging van de hierboven genoemde modellen ontstaan en is specifiek bestemd voor burgerparticipatie in Nederland (Denters et al., 2013). Het model kan beleidsmakers helpen bij het ondersteunen van burgerparticipatie door inzicht te verschaffen in vijf factoren die bepalend zijn voor participatie van burgers. Aangezien het ACTIE-instrument gebaseerd is op de bovenstaande modellen en het breedste bereik heeft, is dit instrument gekozen om structuur te geven aan het onderzoek. Achtereenvolgens zullen de factoren – te weten Animo, Contacten, Toerusting, Inbedding en Empathie – hieronder behandeld worden. Uit deze analyse volgt aan het eind van dit hoofdstuk een lijst met variabelen die de onderlegger vormt voor het empirisch onderzoek.

2.3.1 Animo

Animo – de eerste factor van het ACTIE-instrument – is gericht op motivaties en drijfveren van burgers om een initiatief te starten of om deel te nemen in een participatieproces. Burgers hebben vaak een sociale of pragmatische doelstelling om deel te nemen aan burgerparticipatie (Denters et al., 2013; Verhoeven & Tonkens, 2011; Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Uit het CLEAR-model komt bijvoorbeeld naar voren dat burgers eerder zullen deelnemen aan participatieprocessen als zij het gevoel hebben dat hun bijdrage ertoe doet (Lowndes & Pratchett, 2001) en dit wordt aangeduid met 'Responded to'.

Er is door Verhoeven en Tonkens (2011) een viertal motieven opgesteld: eigenbelang, sociaal belang, burgerschap en invloed. Eén motivatie om te participeren in burgerinitiatieven is sociaal belang, wat inhoudt dat mensen iets doen voor hun medemens en hier waardering voor krijgen. Uit onderzoek van Higgins (1999) blijkt dat burgers die participeren in burgerinitiatieven zich vaak meer gewaardeerd voelen en daardoor het gevoel krijgen dat ze door hun handelingen een verschil kunnen maken (Chavis & Wandersman, 1990; Chrislip, 1995). Dit sociaal belang staat gelijk aan de sociale pijler van stadslandbouw. Vanuit deze sociale component wordt gestreefd naar het ontwikkelen van een gemeenschap, het uitwisselen van kennis en recepten uit andere culturen en generaties of het tegengaan van armoede (Baker, 2004; McClintock, 2014; Saldivar-Tanaka & Krasny, 2004; Turner, 2011). Door samen actief bezig te zijn met stadslandbouw ontstaat een gevoel van saamhorigheid, wat als motivatie kan dienen om deel te nemen aan dit soort projecten.

Ten tweede kan burgerschap – het verantwoordelijkheidsgevoel om publieke zaken op te pakken – een rol spelen (Barkan, 2004; Verhoeven & Tonkens, 2011). Dit kan veroorzaakt worden door een tekort wat burgers ervaren in de publieke dienstverlening (Marschall, 2004) of door beleid wat burgers in negatieve zin raakt (Lowndes, Pratchett & Stoker, 2001). Dit soort prikkels zorgen ervoor dat burgers actief worden en een bijdrage gaan leveren aan de omgeving (Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Voor stadslandbouw zijn deze prikkels ook aanwezig (Grewal & Grewal, 2012; Sonnino & Marsden, 2006; Pudup, 2008). De mens raakt zich er steeds meer van bewust dat het huidige agro-industriële paradigma niet duurzaam is en zorgt voor de uitputting van grondstoffen en vervuiling van het milieu (Atkinson, 2013). Vandaar dat zij het heft in eigen hand wil nemen en zelf start met het lokaal produceren van voedsel voor eigen consumptie (McClintock, 2014; Thibert, 2012). Ten slotte kan er bij burgers het gevoel heersen dat zij invloed willen uitoefenen op de omgeving (Verhoeven & Tonkens, 2011). De binding met de wijk is hierop van invloed; wanneer men een emotionele binding met de wijk heeft, is men sneller bereid om enerzijds problemen in de wijk op te lossen en anderzijds gezamenlijk op te treden (Denters & Van Heffen-Oude Vrielink, 2004).

Wanneer men door participatie zelf beter wil worden op financieel of persoonlijk vlak, wordt dit eigenbelang genoemd (Verba, Schlozman & Brady, 1995; Verhoeven & Tonkens, 2011). Het eigenbelang correspondeert met de economische pijler van stadslandbouw, waarin beoefenaars een businessmodel ontwikkelen waardoor zij hun producten lokaal kunnen vermarkten en er op die manier iets aan kunnen verdienen (Cabannes, 2006; Van Veenhuizen, 2006). Daarnaast kan het ook zijn dat mensen met stadslandbouw hun kennis over de natuur en/of productiewijzen willen verbreden (NFSL, 2013) of om hun algehele gezondheid, welzijn en / of leefomgeving willen verbeteren (Freeman et al., 2012; Wakefield et al., 2007). Dit laatstgenoemde heeft dan weer meer betrekking op de ecologische pijler van stadslandbouw. Ondanks het feit dat financieel eigenbelang zowel bij het verklaren van politieke participatie als vrijwilligerswerk naar voren komt, wordt deze motivatie niet zo vaak door burgers aangedragen als drijfveer om te participeren (Stukas, Worth, Clary & Snyder, 2009; Verhoeven & Tonkens, 2011).

Denters et al. (2013) onderscheiden drie motieven; sociale, doelgerichte en persoonlijke motieven. Deze motieven kunnen vergeleken worden met de motieven van Verhoeven & Tonkens (2011) uit het Civic Voluntarism Model; sociale motieven komen overeen met het sociale belang, burgerschap & invloed zijn terug te vinden in doelgerichte motieven en persoonlijke motieven staan gelijk aan het eigenbelang. Het is voor overheden van belang dat motivaties van burgers duidelijk zijn en dat deze niet botsen met belangen van andere burgers die bijvoorbeeld niet actief willen en/of kunnen zijn.

In dit onderzoek zullen middels stellingen de verschillende motieven van inwoners gepeild worden. Verwacht wordt dat doelgerichte motieven voor het participeren in stadslandbouwprojecten de bovenaan zullen voeren, omdat onvrede over de huidige gang van zaken omtrent voedsel en beleid inwoners vaak aanzet tot het starten van stadslandbouw in de directe leefomgeving (Atkinson, 2013; Grewal & Grewal, 2012; Sonnino & Marsden, 2006; Pudup, 2008).

2.3.2 Contacten

Het hebben en/of opdoen van contacten is de tweede factor die deel uitmaakt van het ACTIE-instrument. Verschillende vormen van contact kunnen omschreven worden als sociaal kapitaal en dit kan ingedeeld worden naar drie verschillende vormen (Denters et al., 2013). Onder de eerste vorm - bonding social capital - valt het contact binnen de eigen doelgroep en hierdoor kan saamhorigheid ontstaan (Hawkins & Maurer, 2010). Bridging social capital - de tweede vorm - omvat het contact met mensen buiten de eigen groep of organisatie en dit contact gaat verder dan de eigen doelgroep (Hawkins & Maurer, 2010; Putnam, 1995). Tot slot heeft linking social capital betrekking op het contact met instanties of organisaties in de wijk of gemeente (Hawkins & Maurer, 2010; Sreter, 2002). De uitdaging ligt in het vinden van een geschikte mengeling van deze drie vormen en het koppelen van verschillende initiatieven, waardoor bijvoorbeeld kennis en ervaringen kunnen worden uitgewisseld.

Het gemeenschapsgevoel wat bij het hebben van contacten kan ontstaan ('Like to') en de participatiekansen die er zijn wanneer iemand veel contacten heeft ('Enabled to') zijn ook van invloed op het wel of niet participeren in burgerparticipatieprojecten. Wanneer burgers het gevoel hebben dat zij deel van iets uitmaken, zullen zij sneller bereid zijn te participeren. Voor burgers die zich daarentegen buitengesloten voelen, is de stap om te gaan participeren een stuk lastiger (Lowndes & Pratchett, 2001). Eveneens zijn de kansen groter wanneer iemand ingebed is in een groep of organisatie. Op die manier is het gemakkelijker om invloed uit te oefenen en voor sommige mensen is participatie an sich belangrijker dan de uitkomst van het proces (Lowndes & Pratchett, 2001). Wijkverenigingen of bewonerscommissies zijn voorbeelden hiervan en middels dit soort groepen wordt participatie gestimuleerd en is het gemakkelijker om relevante stakeholders te benaderen. Eveneens is er een relatie tussen woontijd, het gemeenschapsgevoel en participatie (Knol, 2005). Over het algemeen blijkt dat mensen die participeren langere tijd in een bepaalde wijk wonen, waardoor zij meer verbondenheid voelen met de wijk en meer sociale contacten hebben.

Tot slot blijkt invitatie - volgens het Civic Voluntarism Model - een andere belangrijke variabele (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Ook het CLEAR-model stelt dat dit aspect ('Asked to') van belang is voor het verklaren waarom burgers wel of niet participeren (Lowndes & Pratchett, 2001). Gevraagd worden om deel te nemen kan expliciet gedaan worden middels vrienden, kennissen, via de post of email, maar kan ook impliciet worden gedaan (Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Bij impliciete invitatie gaat het voornamelijk over het gevoel dat burgers zich welkom voelen. Mensen die een groot netwerk hebben, zullen dan ook eerder deelnemen aan burgerparticipatie, omdat de kans groter is dat iemand hen uitnodigt om mee te doen (Barkan, 2004). Zo kan het zijn dat etnische minderheden vanwege hun lagere historische wijkbetrokkenheid en minder sociale netwerken (hun eigen etnische netwerk niet meegerekend) minder snel gevraagd worden om te participeren (Dekker, 2007; Dekker & Bolt, 2007). Toch komt het ook voor dat etnische minderheden de sterke sociale banden binnen hun eigen netwerk gebruiken om hun eigen participatieprojecten op te zetten (Bolt & Van Kempen, 2005).

Er zijn dus drie verschillende variabelen die onder de factor 'contacten' vallen. Om deze variabelen te kunnen meten, worden er in het onderzoek diverse stellingen voorgedragen over de huidige sociale situatie van inwoners, over het gemeenschapsgevoel dat er heerst en over (de manier van) invitatie. Afgaande op de bovenstaande informatie is de verwachting dat inwoners in wijken waar er een actief verenigingsleven heerst en waar inwoners gemiddeld lang in een wijk wonen, eerder zullen participeren dan inwoners in wijken waar dit niet het geval is. Verder zal het contact tussen de gemeente en inwoners onder de loep worden genomen.

2.3.3 Toerusting

De derde factor uit het ACTIE-instrument betreft toerusting en gaat in op de mate waarin burgers beschikken over hulpbronnen, zoals geld, tijd en vaardigheden (Barkan, 2004; Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Voor het Civil Voluntarism Model en het CLEAR-model wordt deze factor respectievelijk 'capaciteit' en 'Can do' genoemd.

Met geldelijke toerusting wordt door overheden al volop geëxperimenteerd in de vorm van subsidies en wijkbudgetten (Denters et al., 2013). Burgers die op grotere schaal stadslandbouw beoefenen, stellen dat financiële ondersteuning van de overheid wenselijk is. De behoefte aan deze ondersteuning is afhankelijk van het inkomen van participanten (Martin & Marsen, 1999; Wakefield et al., 2007). Toch is de overheid lang niet altijd bereid om stadslandbouwprojecten te financieren. De overheid is niet de enige partij die geld kan verstrekken; in de huidige maatschappij zien ook andere partijen kansen in stadslandbouw en zijn daarom bereid te investeren (Van Rijn & Hassink, 2015). Stadslandbouw kan zorgen voor een besparing van gemeentelijke kosten en door geld in dit soort initiatieven te steken, kunnen deze besparingen direct terugvloeien in een project (Veen, Breman & Jansma, 2012). Vanwege de vele doelen en vormen van stadslandbouw zal voor iedere vorm gekeken moeten worden wat het project (financieel) oplevert en vanuit welk domein subsidie kan worden verstrekt.

Het beschikbaar stellen van grond is een voorbeeld van materiële toerusting en kan in sommige gevallen zelfs meer wenselijk zijn dan een financiële bijdrage (NFSL, 2013). Stadslandbouw is in de meeste gevallen grondgebonden en de tijdelijkheid van braakliggende of onbenutte gronden binnen een gemeente is vaak een probleem. Dit zorgt ervoor dat stadslandbouw een hoog risicoprofiel heeft en er daarom bij investeerders hoge rentepercentages en garantstellingen worden gevraagd (NFSL, 2013). Wanneer de overheid grond ter beschikking stelt en duidelijke afspraken maakt over de termijn, kan dit vele voordelen voor beoefenaars van stadslandbouw opleveren (Cabannes, 2006). Daarnaast kan een overheid ook ondersteuning bieden in de vorm van plantmateriaal, tuingereedschap of het gratis ter beschikking stellen van ruimten (Denters et al., 2013). De behoefte aan deze ondersteuning zal afhangen van de financiële situatie van de burgers die participeren.

Tijd is een andere vorm van toerusting en deze vorm is niet door de overheid te beïnvloeden. De tijd die burgers in een initiatief kunnen steken is afhankelijk van het aantal uren dat zij werken en hun huishoudensituatie (Denters et al., 2013). Van huishoudens met kinderen wordt enerzijds verwacht dat zij minder tijd hebben om te participeren, maar anderzijds kunnen kinderen juist een aanleiding zijn om te participeren (Salverda & Vreke, 2009). Ouders willen voor hun kinderen een veilige en schone omgeving creëren en zijn sneller bereid zich in te zetten voor projecten waar dit mee gerealiseerd kan worden. Stadslandbouw kan niet alleen dienen om een veiligere en schone omgeving te creëren, maar kan ook bijdragen aan het in contact komen met de natuur (Jansma et al., 2010; Van Veenhuizen, 2006). Door middel van stadslandbouw leren ouders niet alleen hun kinderen hoe voedsel geproduceerd en bereid kan worden, maar zij zijn ook tegelijkertijd bezig met participatie in eigen omgeving (Deelstra & Girardet, 2000; Jansma et al., 2010; Novo & Murphy, 2000; Saldivar-Tanaka & Krasny, 2004; Sonnino, 2009; Thibert, 2012). Dit leidt tot wijkbetrokkenheid, wat zich uit in betere sociale en fysieke veiligheid (Grewal & Grewal, 2012).

Op het gebied van vaardigheden blijkt het opleidingsniveau en de arbeidssituatie van burgers een belangrijke voorspeller van participatie (Denters & Van Heffen-Oude Vrielink, 2004; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Bij burgers met een hoger opleidingsniveau en een gunstige arbeidssituatie zijn de sociale vaardigheden vaak sterker ontwikkeld, waardoor zij gemakkelijker interacties aangaan en sneller toegang hebben tot bijvoorbeeld overheden (Hurenkamp, Tonkens & Duyvendak, 2006; Lowndes, Pratchett & Stoker, 2006; Van Stokkom & Toenders, 2010). Deze vaardigheden variëren van bijvoorbeeld het kunnen spreken voor publiek, het schrijven van een brief of het overzien van financiële overzichten tot het omgaan met ICT en het organiseren van bijeenkomsten (Verba, Schlozman & Brady, 1995). Voor stadslandbouw kan het van belang zijn om kennis te hebben over de verzorging van planten, het onderhoud van een moestuin, het leggen van contacten, het ontwikkelen van businessmodellen of het omgaan met tuingereedschap. Over deze vaardigheden en kennis hoeft een burger niet allemaal zelf te beschikken; wanneer er verschillende mensen zijn met ieder hun eigen talentenbreng, is er een verzameling van kennis en vaardigheden aanwezig. Vaak geldt voor lager opgeleide burgers die bijvoorbeeld werkloos of arbeidsongeschikt zijn dat zij hun tijd en energie vooral steken in het draaiende houden van hun huishouden (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling [RMO], 2007).

Toerusting kan dus in verschillende vormen tot uiting komen binnen stadslandbouw. Zo zijn geldelijke en materiële toerusting vanuit de gemeente vaak wenselijk om een stadslandbouwproject te starten, maar om zo'n project te laten blijven bestaan, is het van belang dat inwoners (en de gemeente) ook beschikking hebben over voldoende tijd, kennis en vaardigheden. Vandaar dat er in dit onderzoek aan deze vier variabelen expliciet aandacht wordt besteed. Dit wordt gedaan door enerzijds naar sociaaldemografische kenmerken te vragen en anderzijds door inwoners te laten reageren op stellingen omtrent vaardigheden, materialen, etc. die zij bezitten en de bereidheid om deze zaken in te zetten. Ook de gemeente zal gevraagd worden naar wat zij in zou willen en kunnen zetten om stadslandbouw mogelijk te maken. Daarnaast wordt gevraagd naar de visie van inwoners over rol van de gemeente in het aanbieden van bepaalde vormen van toerusting. Er wordt bijvoorbeeld verondersteld dat het inkomen invloed heeft op de bereidheid om te investeren in het project of in materialen (Denters et al., 2013; Martin & Marsen, 1999; Wakefield et al., 2007). Daarnaast wordt er in de literatuur verband gelegd tussen huishoudenssamenstelling, het aantal arbeidsuren en de beschikbare vrije tijd van inwoners (Denters et al., 2013; Salverda & Vreke, 2009). Tot slot lijken opleidingsniveau en arbeidssituatie in verband te staan met de kennis en vaardigheden van inwoners (Denters & Van Heffen-Oude Vrielink, 2004; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Al deze beschreven verbanden zullen in het resultatenhoofdstuk nader bekeken en getoetst worden.

2.3.4 Inbedding

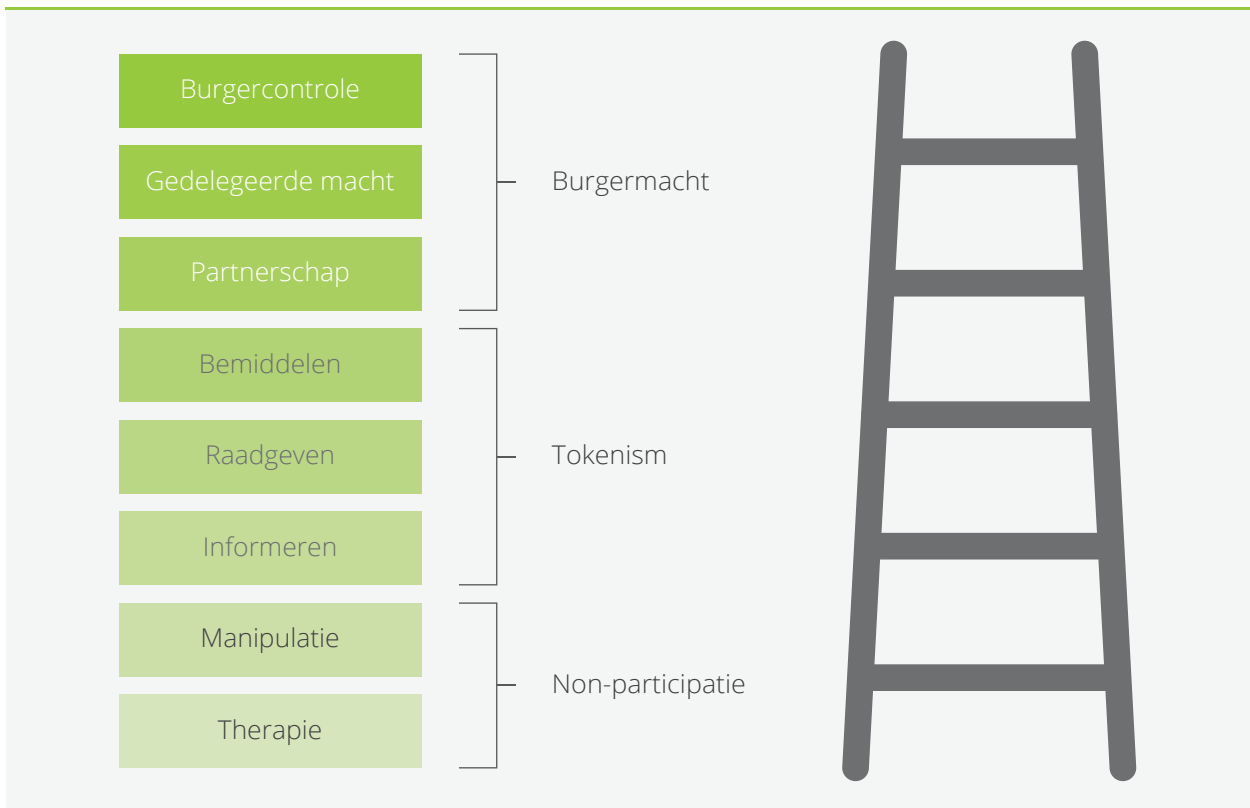
Deze vierde factor uit het ACTIE-instrument wordt ook wel aangeduid met de term institutionalisering en behelst de manier waarop organisaties omgaan met burgerinitiatieven (Denters et al., 2013). Het gaat hier voornamelijk over de rol die de overheid ten opzichte van de burger kan en moet innemen in participatieprocessen (Blom et al., 2010; Denters et al., 2013; Hajer, 2011; Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011; ROB, 2012). Vanuit het ACTIE-instrument worden hier geen expliciete voorbeelden van gegeven, maar onderzoekers als Arnstein (1969), Edelenbos & Monnikhof (2001) en ROB (2012) hebben hier suggesties voor gedaan. De relatie tussen de overheid en de samenleving is voor burgerparticipatie namelijk van groot belang (Hajer, 2011).

Burgerparticipatieladders

Een mogelijke invulling van deze rolverdeling is gebaseerd op de ideeën van Arnstein (1969). Zij heeft een indeling gemaakt waarin de mate van macht van burgers centraal staat. Deze indeling is gearrangeerd rondom een ladder, waarin iedere sport correspondeert met een bepaalde omvang van burgermacht (Collins & Ison, 2006). De sporten kunnen ingedeeld worden in drie categorieën: non-participatie, tokenism en burgermacht. De participatieladder van Arnstein is weergegeven in afbeelding 1.

Non-participatie omvat de onderste twee sporten van de ladder (manipulatie en therapie). In deze categorie hebben burgers geen macht en zeggenschap (VROM, 2010). De overheid levert informatie aan burgers om ze vaardigheden bij te brengen (Burke, 1968; Glass, 1979). Aan burgers wordt opgedragen hoe zij moeten handelen.

Tokenism kan vertaald worden als 'een symbolisch teken', wat inhoudt dat burgers mee mogen doen in het proces en hun stem mogen laten horen. Dit geeft echter geen garantie dat de input van burgers daadwerkelijk wordt meegenomen (Arnstein, 1969). De sporten die in deze categorie liggen, zijn informeren, raadgeven en bemiddelen. Bij de onderste twee sporten worden burgers geïnformeerd over de stand van zaken en krijgen zij ruimte om hun visie te ventileren, maar zij hebben in deze positie niet de macht om initiatieven op te starten.

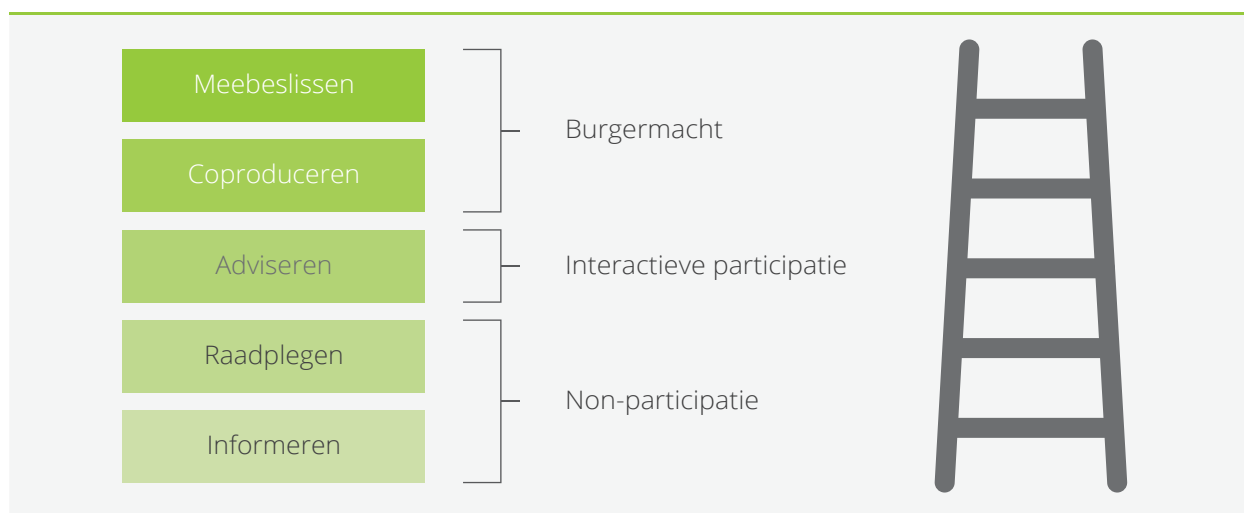
Afbeelding 1 - Participatieladder van Arnstein over de rol van de burger

Vanuit de sport bemiddeling kunnen burgers zich verenigen in een commissie of stichting en op deze manier kunnen zij advies uitbrengen aan de overheid. In de categorie burgermacht hebben burgers daadwerkelijk de macht om veranderingen aan te brengen. Er kunnen in samenspraak randvoorwaarden opgesteld worden en verantwoordelijkheden verdeeld worden (partnerschap en gedelegeerde macht) (VROM, 2010). De hoogste sport van de participatieladder omvat burgercontrole en de burgers zijn in dit geval zelf initiatiefnemers en uitvoerders van een plan (Arnstein, 1969).

Deze participatieladder is volgens Arnstein (1969) een versimpelde weergave die illustreert dat er diverse gradaties van burgerparticipatie zijn. Toch heeft deze versimpeling ook kritiek opgeleverd van bijvoorbeeld Tritter & McCallum (2006). Zij stellen dat deze ladder een eendimensionale en statische weergave is van het participatieproces. Zo wordt er te veel vastgehouden aan de hiërarchische indeling voor formele besluitvorming en kunnen stakeholders tijdens een proces van rol veranderen.

Edelenbos en Monnikhof (2001) hebben de participatieladder herzien en uitgewerkt voor de Nederlandse context en deze is afgebeeld in afbeelding 2. Het aantal sporten van deze herziene ladder is teruggebracht naar vijf, te weten: informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren en meebeslissen. De onderste twee sporten zijn vergelijkbaar met de indeling van Arnstein en worden daarom onder non-participatie geschaard (Duyvendak & Krouwel, 2001). Bij deze twee sporten kan de overheid het heft in eigen hand houden en kunnen burgers door middel van inspraak reageren op plannen. Vanaf de derde sport (adviseren) kan er gesproken worden van interactieve participatie, waarin er bij een gegronde argumentatie vanuit burgers afgeweken kan worden van plannen (Edwards, 2001).

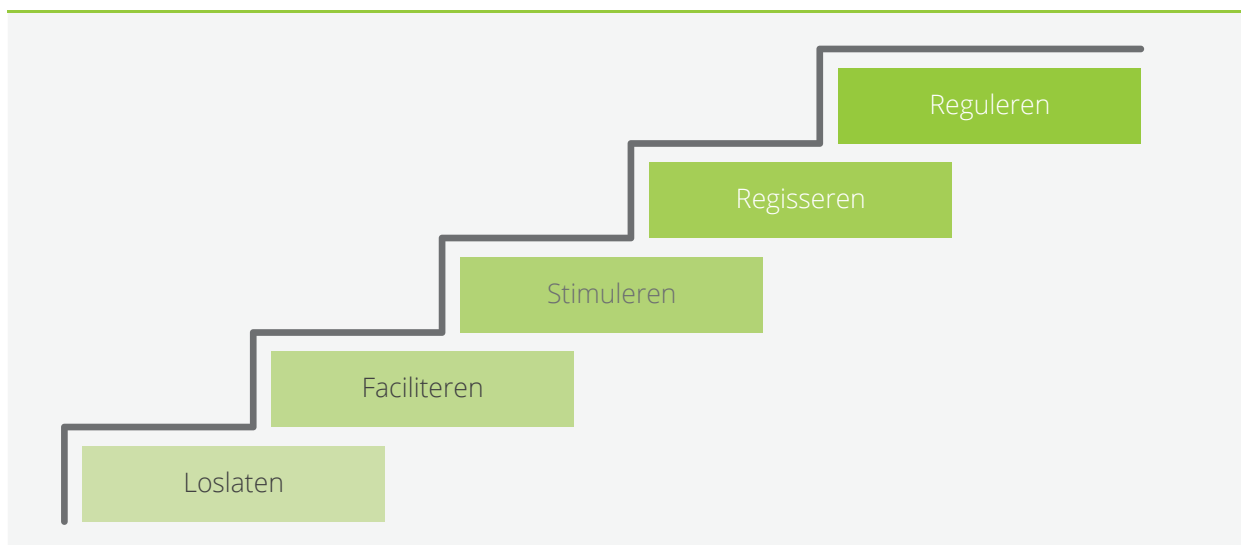
Hoe hoger de burger op de participatieladder staat, hoe intensiever de betrokkenheid en invloed is (Edelenbos & Monnikhof, 2001). Coproduceren en meebeslissen kunnen ingedeeld worden in de categorie burgermacht van Arnstein. Bij coproductie worden er – net als bij partnerschap – gezamenlijke afspraken gemaakt over het proces en de uitkomsten. Wat betreft meebeslissen heeft de overheid veelal enkel een adviserende rol en voeren burgers hun eigen plannen uit (Edwards, 2001).

Afbeelding 2 - Participatieladder van Edelenbos & Monnikhof over de rol van de burger

Overheidsparticipatietrapp

De hierboven besproken burgerparticipatieladders zijn – zoals de naam al doet vermoeden – geschreven vanuit het perspectief van de burger. De Raad van Openbaar Bestuur (ROB) heeft daarentegen getracht een indeling te maken vanuit het perspectief van de overheid (ROB, 2012). Deze zogenaamde overheidsparticipatietrapp - welke weergegeven is in afbeelding 3 - telt vijf treden, te weten: loslaten, faciliteren, stimuleren, regisseren en reguleren. In de praktijk blijkt dat de overheid vaak meerdere rollen aanneemt en dat de praktijk dus veel minder eenduidig is dan de indelingen op papier (Denters et al., 2013).

Afbeelding 3 - Overheidsparticipatietrap van de Raad van het Openbaar Bestuur over de rol van de overheid

Loslaten houdt in dat er geen overheidsbemoeienis voor zowel de inhoud als het proces is (ROB, 2012). Een initiatief is geheel vanuit de burgers ontstaan en zij zullen dit initiatief ook zelfstandig proberen uit te voeren (Huygen, Van Marissing & Boutellier, 2013). De overheid is op de hoogte van het initiatief en geeft burgers de ruimte om hiermee te experimenteren. Dit is voor overheden erg lastig, omdat het bij loslaten voornamelijk op het overdragen van verantwoordelijkheden aankomt en de overheid nog vaak eindverantwoordelijk is (Van Houwelingen, Boele & Dekker, 2002). Het belangrijkste kernwoord wat inherent verbonden is aan loslaten, is vertrouwen (Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). De overheid kan in dit soort gevallen het beste erkenning geven aan initiatieven en waar nodig een op de burger gerichte houding aannemen om zaken gemakkelijk en snel mogelijk te maken.

Wanneer een overheid een faciliterende benadering heeft op burgerparticipatie, wordt er vanuit gegaan dat initiatieven door burgers worden geïnitieerd en dat de overheid waar nodig ondersteuning biedt (Denters et al., 2013). Deze ondersteuning kan in diverse vormen voorkomen, zoals het inbrengen van expertise en ervaringen, het ondersteunen van het proces of het aanbieden van subsidies (Blom et al., 2010). Daarnaast is het ook erg belangrijk dat de overheid burgers aan elkaar verbindt, zodat doelstellingen gerealiseerd kunnen worden (De Jong, Litjens & Pröpper, 2013; Kilic, 2008). Om te kunnen peilen waar behoefte aan is, is contact tussen overheid en samenleving erg belangrijk, maar gepaste afstand tussen deze partijen is gewenst (Denters et al., 2013). Vaak is het faciliteren vanuit de overheid noodzakelijk om initiatiefnemers verder te helpen en gemotiveerd te houden (Denters et al., 2013; De Jong, Litjens & Pröpper, 2013; ROB, 2012).

In sommige situaties is het faciliteren van burgerparticipatie niet voldoende om dit soort projecten te laten bestaan en is er meer nodig (Denters et al., 2013). Deze stimulerende aanpak wordt gekenmerkt door een intense interactie tussen burgers en de overheid. De overheid heeft hier een rol in het aanjagen en/of initiëren van burgerparticipatie (Blom et al., 2010; Denters et al., 2013).

De realisatie zal in handen van de burgers moeten komen te liggen (De Jong, Litjens & Pröpper). Meestal gebeurt dit in de vorm van investeringen of het uitschrijven van een prijsvraag (Van Ankeren, Tonkens & Verhoeven, 2010; De Jong, Litjens & Pröpper, 2013), maar de overheid kan ook optreden om initiatief te toetsen aan procedures, om burgers een stap op weg te helpen in het leggen van de juiste contacten of om het beleidsjargon uit te leggen aan burgers (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011).

Regisseren heeft betrekking op processen waarin meerdere partijen een rol spelen, maar waar de overheid er waarde aan hecht om het proces in goede banen te leiden (De Jong, Litjens & Pröpper, 2013). De overheid kan dit onder andere doen door actief te worden in de wijk, door bijvoorbeeld promotiemateriaal uit te delen, gesprekken aan te gaan met wijkbewoners en door instanties binnen de wijk met elkaar te laten kennismaken (Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011). De overheid is erop gebrand om samen met burgers, bedrijven en organisaties te zoeken naar win-winsituaties (De Jong, Litjens & Pröpper, 2013). Het blijft discutabel of dit daadwerkelijk een vorm van burgerparticipatie is, omdat de burger een kleinere rol heeft in vergelijking met de andere treden van de overheidsparticipatietrap. De overheid zal zich in deze rol proberen te profileren als betrouwbare samenwerkingspartner en probeert vanuit hier de wet- en regelgeving flexibeler toe te passen (De Jong, Litjens & Pröpper, 2013).

De laatste trede uit de overheidsparticipatietrap betreft reguleren, wat betekent dat de hiërarchie tussen de burger en de overheid blijft bestaan en de overheid middels regulering door wet- en regelgeving kan sturen op het proces en de uitkomst (ROB, 2012). Dit wordt gedaan door het inzetten van traditionele instrumenten die niet aansluiten bij de behoeften en wensen van de burgers (De Jong, Litjens & Pröpper, 2013). Vandaar dat deze laatste trede niet echt aansluit bij (de derde generatie) burgerparticipatie.

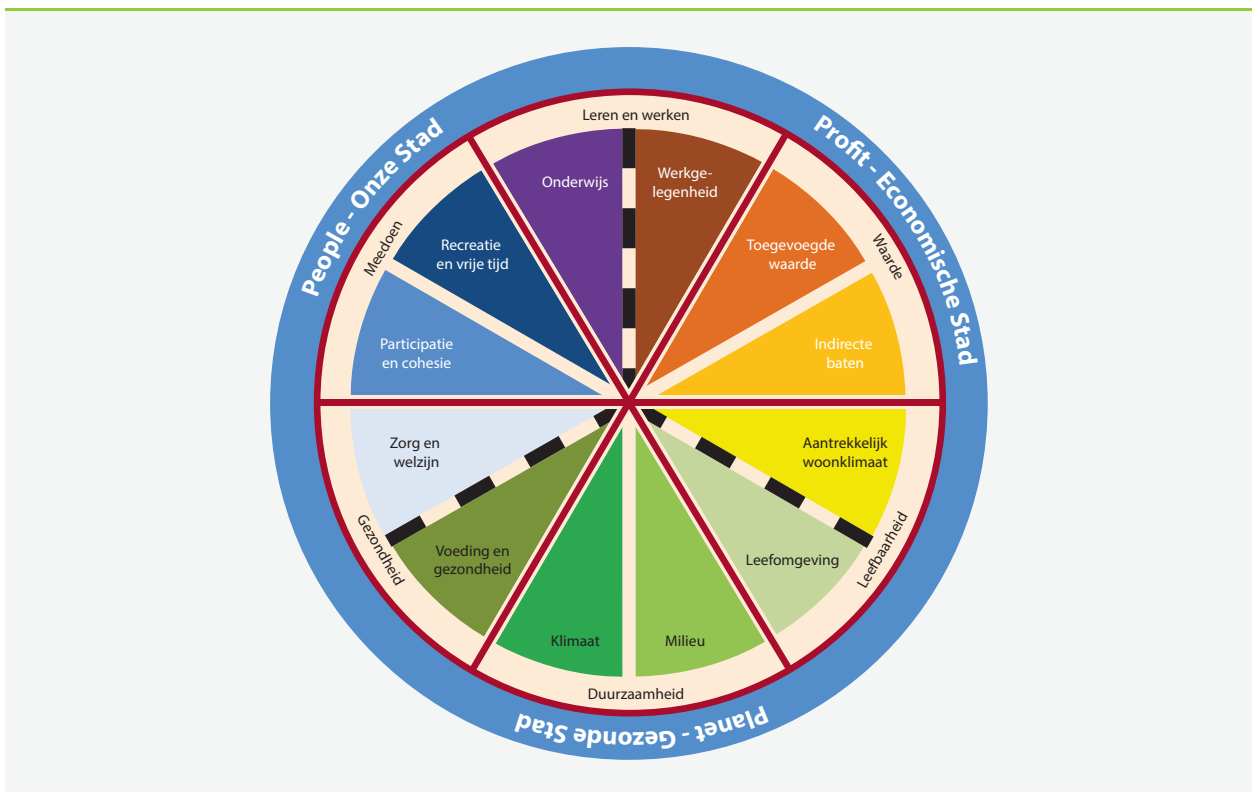
De burgerparticipatieladder en de overheidsparticipatietrap zijn twee instrumenten waarmee de institutionele inbedding van burgerparticipatie visueel is gemaakt. In de wetenschappelijke literatuur wordt veel gespeculeerd over de rol die gemeenten en inwoners in kunnen en moeten nemen, maar over de rol van deze partijen binnen stadslandbouwprojecten is nog niet veel bekend. Vandaar dat in dit onderzoek expliciet naar de visie van inwoners en de gemeente op deze rollen gevraagd wordt. Met het oog op de derde generatie burgerparticipatie en de komst van de Omgevingswet / omgevingsvisie zou verwacht kunnen worden dat inwoners voor zichzelf een rol zien waarin zij veel ruimte krijgen van de gemeente [meebeslissen]. De rol die vanuit de gemeente hierbij past, kan het faciliteren van initiatieven zijn.

2.3.5 Empathie

De laatste factor van het ACTIE-instrument omvat het vermogen van overheden om zich te verplaatsen in burgers en in te spelen op hun behoefte, maar doelt ook op een beter wederzijds begrip tussen burgers die elkaar voorheen niet kenden. Ook hier is het van belang om duidelijke afspraken te maken en verwachtingen & doelen uit te spreken (Denters et al., 2013). Het is raadzaam om ervaringen te delen en knelpunten bespreekbaar te maken (Van der Pennen & Van Marissing, 2008; Westerink, Salverda, Van der Jagt & Breman, 2012).

Ook voor deze factor worden geen duidelijke variabelen onderscheiden waarmee het empathisch vermogen van burgers en de overheid verklaard kan worden. Vanuit de literatuur blijkt dat inleving gemakkelijker is wanneer partijen weten wie zij tegenover zich hebben (Salverda & Vreke, 2009). Hiervoor is het van belang om te weten met welke doelgroep men te maken heeft en wat de doelstellingen van deze doelgroep zijn.

De doelstellingen van burgers om aan stadslandbouw te doen, kunnen ingedeeld worden aan de hand van de stadslandbouwcyclus (Dekking, Veen & Jansma, 2015), welke hieronder in afbeelding 4 weergegeven is.

Afbeelding 4 - Stadslandbouwcyclus

Stadslandbouw is over het algemeen geen doel op zich, maar het dient als middel om meerdere uiteenlopende doelen te bereiken (McClintock, 2014). Zo kan stadslandbouw bijdragen aan het veranderen van de relatie tussen mensen, voedsel en steden en wordt het vooral gezien als een stap in de richting van voedselsoevereiniteit en een rechtvaardige en duurzame voedselketen (McClintock, 2014; Thibert, 2012). Middels stadslandbouw kunnen burgers hiernaast ook een bijdrage leveren aan het creëren en transformeren van de stedelijke omgeving (Thibert, 2012). Wanneer overheden de doelstellingen van burgers weten en andersom, ontstaat er empathie en kan er vervolgens efficiënter en effectiever actie worden ondernomen. De doelstellingen zijn ingedeeld in drie verschillende onderdelen, te weten: onze stad, de gezonde stad en de economische stad en deze onderdelen tellen ieder een viertal elementen (Dekking, Veen & Jansma, 2015). Hieronder zullen de meest voorkomende elementen besproken worden.

Sociale doelstelling - participatie & cohesie

Gezien het feit dat stadslandbouw multi-etnisch en multi-generatieel is, kan het mensen met verschillende achtergronden en van verschillende leeftijden bijeenbrengen (Baker, 2004; Grewal & Grewal, 2012; Kurtz, 2001; Saldivar-Tanaka & Krasny, 2004). Mensen leren elkaar kennen, wat weer leidt tot saamhorigheid, vertrouwen en betrokkenheid in de wijk (Jansma et al., 2010; Sonnino, 2009; Thibert, 2012). Dit blijkt zijn weerslag te hebben op de sociale en fysieke veiligheid, aangezien het bewezen is dat de komst van stadslandbouw zorgt voor een daling van het aantal inbraken, diefstallen en illegale drugshandel (Grewal & Grewal, 2012).

Sociale doelstelling - onderwijs

Door middel van stadslandbouw kunnen kinderen – maar ook volwassenen – in contact komen met de natuur (Jansma et al., 2010; Van Veenhuizen, 2006). Op die manier krijgen zij de kans om hun perceptie over voedsel te veranderen en zich bewust te worden van het belang van goed, vers en lokaal geproduceerd voedsel (Deelstra & Girardet, 2000; Pudup, 2008). Daarnaast kunnen zij eveneens kennis vergaren middels educatieprogramma's of workshops over hoe dit voedsel geteeld en verwerkt kan worden tot een gerecht, aangezien het besef van voedsel en de bereiding ervan in ontwikkelde landen vaak niet verder reikt dan de voorverpakte en voorgekookte producten uit de supermarkt (Deelstra & Girardet, 2000; Novo & Murphy, 2000; Saldivar-Tanaka & Krasny, 2004).

Economische doelstelling - werkgelegenheid

Contact met de natuur kan ervoor zorgen dat mensen zich gezonder voelen (Pudup, 2008). Vanuit dit perspectief kan stadslandbouw een oplossing bieden op het gebied van armoedebestrijding en sociale integratie, omdat mensen opgenomen worden in de gemeenschap en omdat ze deels kunnen voorzien in hun eigen levensonderhoud (Novo & Murphy, 2000; Jansma et al., 2010; Van Veenhuizen, 2006). Stadslandbouw kan ingezet worden als aanvulling op het huidige inkomen door verkoop van overschotten of als besparing omdat huishoudens minder geld aan voedsel uit moeten geven in de supermarkt (Van Veenhuizen, 2006). Maar niet alleen de productie van voedsel kan bijdragen aan het versterken van de lokale economie, ook het voorzien in de input, het verwerken, vermarkten en het leveren van diensten die verwant zijn aan stadslandbouw krijgen de kans om zich binnen de stad te ontwikkelen (Grewal & Grewal, 2012; Van Veenhuizen, 2006). Zo kunnen er andere manieren van afzet ontwikkeld worden waardoor de ketens kleiner worden en de lokale economie hier direct van kan profiteren (Jansma et al., 2010). Naast de financiële voordelen kan stadslandbouw bijdragen aan lokale zelfredzaamheid, wat zich kan uiten in het gevoel van macht en eigendom over het voedselsysteem (Grewal & Grewal, 2012; McClintock, 2014).

Economische doelstelling - aantrekkelijk woonklimaat

Het woon- en leefklimaat kan door middel van stadslandbouw verbeterd worden, door bijvoorbeeld de opvang van regenwater of door niet-gebruikte gronden binnen de stad een andere invulling te geven. Deze neveneffecten kunnen zowel op stads- als op individueel niveau besparingen opleveren. Zo kunnen groene daken naast het vergroenen van de stad en het produceren van voedsel dienen als isolatie, geluidsdemping en wateropvang (Jansma et al., 2010). Doordat het groen in staat is om de luchtvochtigheid in de stad te verhogen, temperaturen te verlagen, schadelijke stoffen vast te leggen in bladeren, wind en zonnestrallen te breken en om het Urban Heat Island Effect te verminderen, kunnen de kosten voor onder andere isolatie en airconditioning verlaagd worden (Deelstra & Girardet, 2000; Grewal & Grewal, 2012; United States Environmental Protection Agency, 2008). Een aantrekkelijk woonklimaat kan anderzijds zorgen voor een waardeestijging van de omliggende woningen en de grond (McClintock, 2014). Dit heeft zowel een positief effect op de omgeving aangezien de homogenisering van een gebied wordt tegengegaan (Martin & Marsden, 1999; Sonnino, 2009) als een negatief effect vanwege de stijgende waarde van braakliggende grond waardoor stadslandbouw als belemmering kan worden gezien voor ontwikkelingen (McClintock, 2014; Schmelzkopf, 2002; Staeheli, 2002; Thibert, 2012).

Ecologische doelstelling - milieu & klimaat

Stadslandbouw wordt gekenmerkt door een sterke interactie met stedelijke systemen en er wordt naar gestreefd om zoveel mogelijk kringlopen binnen de stad te sluiten (Paul de Graaf Ontwerp & Onderzoek, 2011). Zo kan keukenafval en stedelijk GFT-afval na compostering gebruikt worden als bemester (Deelstra & Girardet, 2000; Grewal & Grewal, 2012; Jansma et al., 2010). Daarnaast kan gebruik worden gemaakt van elektriciteit en restwarmte uit kassen, windmolens en/of zonnepanelen die binnen of rondom de stad zijn geplaatst (Jansma et al., 2010). Door het sluiten van kringlopen en het verkorten van de voedselketen wordt met stadslandbouw de ecologische voetafdruk kleiner en neemt de daarbij behorende uitstoot van CO₂ af (Grewal & Grewal, 2012; Sonnino, 2009). Stadslandbouw draagt dus bij aan het tegengaan van milieuvervuiling (United States Environmental Protection Agency, 2008), de verbetering van het microklimaat (De Zeeuw, Guendel & Waibel, 2000) en het behoud van biodiversiteit (Doron, 2005).

Ecologische doelstelling - voeding & gezondheid

De inzet van stadslandbouw kan leiden tot een verandering van diëten en groente-inname (Blaine et al., 2010; Grewal & Grewal, 2012), tot de aanmoediging van lichamelijke activiteiten (Pudup, 2008) en tot ontspanning van de geest (Kaplan, 1973). Toch kleven er aan stadslandbouw verscheidene gezondheidsrisico's. Zo kan het zijn dat de bodems, waar stadslandbouw op wordt uitgevoerd, verontreinigd zijn door de nabijheid van spoorwegen, snelwegen, industrieterreinen of irrigatiewater (De Zeeuw, Guendel & Waibel, 2000). Daarnaast kunnen knaagdieren en insecten bijdragen aan de verspreiding van ziekten op zowel planten als dieren (Armar-Klemesu, 2000).

Naar verwachting zal de ecologische doelstelling het meest worden gekozen, vanwege het feit dat stadslandbouw in vele gevallen ontstaat uit onvrede met de huidige manier van voedselproductie en de drang om duurzaam bezig te zijn (Atkinson, 2013; Grewal & Grewal, 2012; Sonnino & Marsden, 2006; Pudup, 2008).

2.4 Synthese

Mede door globalisering en de complexer wordende processen met vele, diverse actoren kwam het besef bij burgers en overheden dat een brede en integrale benadering van publieke zaken wenselijk werd. Om deze benadering na te streven, was een verschuiving in rolverdeling noodzakelijk en dit wordt vaak aangeduid met de verschuiving van 'government naar governance'. Door deze verandering kregen burgers meer ruimte om actief deel te nemen aan (de realisatie van) publieke zaken. Ook de aankondiging van de Omgevingswet heeft eraan bijgedragen dat overheden hun burgers binnen de beleidsvorming centraal stellen. De mindset en houding van zowel overheden als burgers is hierdoor veranderd en burgerinitiatieven raakten hierdoor in opkomst. Stadslandbouw is een voorbeeld van de uitwerking van een burgerinitiatief en ontstaat meestal vanuit onvrede met het huidige agro-industriële paradigma en de drang om gezond en duurzaam bezig te gaan. Het wel of niet participeren aan dit soort initiatieven als stadslandbouw kan geanalyseerd en verklaard worden met behulp van het ACTIE-instrument van Denters et al. (2013). Vanuit de wetenschappelijke literatuur is dit instrument aangevuld met elementen die betrekking hebben op stadslandbouw. In tabel 1 zijn de factoren met bijbehorende variabelen uiteengezet. Deze tabel dient als uitgangspunt voor het verdere onderzoek.

Tabel 1 - Synthese literatuurverkenning

Factoren	Variabelen	Sociaaldemografische gegevens
Animo	Sociale motieven Doelgerichte motieven Persoonlijke motieven	
Contacten	Sociale inbedding Gemeenschapsgevoel Invitatie	
Toerusting	Geld Materiaal Tijd Vaardigheden	Inkomen Huishoudenssamenstelling Arbeidsuren Opleidingsniveau Werksituatie
Inbedding	Burgerparticipatieladder Overheidsparticipatieladder	
Empathie	Sociale doelstellingen Economische doelstellingen Ecologische doelstellingen	

3

Methodologische Verantwoording

In het voorgaande hoofdstuk is duidelijk geworden hoe burgerparticipatie in de loop der tijd is ontwikkeld, wat stadslandbouw inhoudt en welke factoren van invloed zijn op het wel of niet participeren van inwoners in stadslandbouwprojecten. Deze elementen uit de literatuurverkenning vormen gezamenlijk het raamwerk waarmee de volgende onderzoeksvraag beantwoord dient te worden:

Op welke manier kunnen en willen inwoners en de gemeente binnen Etten-Leur participeren in mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten?

In dit hoofdstuk worden de keuzes voor de onderzoeksstrategie, het onderzoeksontwerp en de onderzoeksmethode toegelicht. Door de gemaakte keuzes kan de literatuurverkenning uit het vorige hoofdstuk vertaald worden naar een onderzoeksopzet voor empirisch onderzoek. Deze opzet bestaat uit twee verschillende fasen, die gekoppeld zijn aan diverse onderzoeksmethodes. De eerste fase bestaat uit het analyseren van de mening en wensen van inwoners met betrekking tot participatie in stadslandbouw in Etten-Leur. In de tweede fase wordt de visie van de gemeente over (participatie in) stadslandbouwprojecten opgehaald en gespiegeld aan de visie van de inwoners. Door de resultaten uit deze fasen naast elkaar te leggen, kunnen conclusies worden getrokken over (de verwachtingen omtrent) de samenwerking tussen inwoners en de gemeente. De onderzoeksopzet wordt aan het eind van dit hoofdstuk kritisch gereflecteerd op betrouwbaarheid en validiteit.

3.1 Onderzoeksstrategie

Voor dit onderzoek is gekozen voor een exploratieve onderzoeksstrategie, waarbij de focus ligt op het verkennen van een bepaald fenomeen (Baarda, Van der Hulst, Julsing, Fischer, Van Vianen & De Goede, 2012). In dit onderzoek staat de (interesse voor) participatie in stadslandbouwprojecten in de gemeente Etten-Leur centraal en dit fenomeen wordt dan ook uitgebreid en gedetailleerd geanalyseerd en beschreven.

Binnen deze exploratieve onderzoeksstrategie is het doel om (de motivaties achter) participatie en organisatie van stadslandbouwprojecten beter te begrijpen (Baarda & De Goede, 2006). Het is hierbij van belang om te kijken hoe vaak participatie voorkomt, in welke mate inwoners bereid zijn te participeren in stadslandbouwprojecten en hoeveel inwoners serieus aan de slag willen met burgerparticipatieprojecten als stadslandbouw. Met deze wetenschap kan de gemeente sneller geschikte (wijken met) personen benaderen en is het gemakkelijker om een burgerparticipatieproject als stadslandbouw te starten. Ook wordt middels deze onderzoeksstrategie de visie van de gemeente gepeild met betrekking tot stadslandbouw & burgerparticipatie en wordt achterhaald wat de mogelijkheden binnen de gemeente zijn om dit soort initiatieven mogelijk te maken.

3.2 Onderzoeksontwerp

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, wordt er gebruik gemaakt van zowel een kwantitatief als kwalitatief onderzoeksontwerp. Deze combinatie wordt aangeduid met de term 'mixed methods' en toepassing van deze combinatie zorgt voor een aanvulling op en een verdieping van de onderzoeksresultaten (Creswell, 2014).

Het kwantitatieve onderzoeksontwerp wordt gekenmerkt door een analyse van data en numerieke gegevens en wordt voornamelijk in de eerste fase van het onderzoek gebruikt ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). Een groot voordeel hiervan is dat er grote hoeveelheden data verzameld kunnen worden, waardoor er in een later stadium van het onderzoek een gegeneraliseerd beeld kan worden geschetst van het onderzochte fenomeen. Hiervoor is het van belang om te onderzoeken hoe inwoners van Etten-Leur tegen participatie in stadslandbouwprojecten aankijken. Om een zo representatief mogelijk beeld te kunnen schetsen, is het belangrijk om zoveel mogelijk data hierover te verzamelen. De literatuurverkenning uit het vorige hoofdstuk waarin onder andere het ACTIE-instrument van Denters et al. (2013) behandeld werd, dient hiervoor als uitgangspunt. In deze literatuurverkenning werden verscheidene factoren aangedragen die van invloed kunnen zijn op de participatie van inwoners. Door deze factoren op te nemen in het kwantitatieve onderzoeksontwerp ontstaat er een raamwerk voor empirisch onderzoek (Creswell, 2014; Denters et al., 2013; Smabers, Julsing, Vreugde & Boot, 2008). Deze manier van onderzoek wordt aangeduid als deductief, wat wil zeggen dat er vanuit de (wetenschappelijke) literatuur informatie wordt aangedragen die gebruikt wordt om het empirisch onderzoek vorm te geven.

Bij het kwalitatieve onderzoeksontwerp wordt getracht de motivaties van personen middels interpretatie, observaties en/of interviews te begrijpen ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). Dit ontwerp voert in de tweede fase van het onderzoek de boventoon, omdat het in deze fase een veel kleinere doelgroep betreft dan in de voorgaande fase. Uitkomsten van dit kwalitatieve onderzoeksontwerp zijn gebaseerd op interacties met individuen en dit persoonlijke contact kost over het algemeen veel meer tijd dan bij een kwantitatief ontwerp (Smabers et al, 2008).

Op deze manier is het mogelijk om beweegredenen en redematies voor bepaalde antwoorden te achterhalen en deze waardevolle informatie is voornamelijk in het laatste stadium van het onderzoek van belang. Binnen dit kwalitatieve onderzoeksontwerp wordt eveneens gebruik gemaakt van een deductieve manier van onderzoek. De literatuurverkenning en de resultaten uit de eerste fase van het onderzoek vormen de leidraad voor de tweede fase, waarin de gemeente haar visie op stadslandbouw en burgerparticipatie kan geven. Door gebruik te maken van een kwantitatieve onderzoeksmethode als een interview is het mogelijk om door te vragen naar achterliggende motivaties en gedachten (Creswell, 2014). Met deze informatie en de resultaten uit de eerste fase kan er een beeld worden geschetst van de stand van zaken rondom (motivaties voor toekomstige participatie in) stadslandbouwprojecten in Etten-Leur.

3.3 Onderzoeksmethoden

Voor het uitvoeren van dit onderzoek zijn meerdere onderzoeksmethoden gekozen om er zo voor te zorgen dat de geldigheid van het onderzoek gewaarborgd wordt. Er wordt daarom gebruik gemaakt van zowel enquêtes als semigestructureerde interviews. De enquête geeft input vanuit inwoners en middels interviews is het mogelijk om de gemeente flexibel te laten reageren op deze input. Ook wordt door middel van deze interviews de visie van de gemeente op stadslandbouwprojecten en burgerparticipatie opgehaald.

3.3.1 Enquete

In de eerste fase van dit onderzoek is gebruik gemaakt van een enquête. Met deze enquête wordt de stand van zaken omtrent stadslandbouw onderzocht en daarnaast wordt gekeken hoe inwoners een mogelijke invulling van een stadslandbouwproject voor zich zien. Deze resultaten dienen – samen met de literatuurverkenning – als uitgangspunt voor de interviews in de tweede fase van dit onderzoek.

Met een enquête is het mogelijk om op efficiënte wijze een grote hoeveelheid data uit een populatie met grote omvang te verzamelen. De resultaten kunnen eenvoudig gestandaardiseerd worden, waardoor ze makkelijk te vergelijken zijn ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). De gegevens die met een enquête opgehaald worden, zijn veelal breed van onderwerp en dit heeft als gevolg dat diepgang een manco is (Baarda et al, 2012; Verschuren & Doorewaard, 2007).

Het doel van deze enquête is zoveel mogelijk inwoners te benaderen, zodat er een goed beeld geschetst wordt van de huidige situatie en de bereidwilligheid van inwoners in Etten-Leur. Het is praktisch onmogelijk om een grote groep inwoners persoonlijk te interviewen en daarom zijn in de enquête contactgegevens van de onderzoekster opgenomen én wordt er gevraagd of personen geïnteresseerd zijn in een terugkoppelsessie. Op deze manier kregen respondenten toch de mogelijkheid om hun mening en visie nader toe te lichten.

Er zijn verschillende manieren waarop een enquête afgenomen kan worden; mondeling, schriftelijk, via internet, etc (Baarda et al, 2012; 't Hart, Boeije & Hox, 2016). Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een online enquête. Er is expliciet gekozen om geen mondelinge enquête af te nemen, omdat dit tijdrovend is en omdat de kans bestaat dat respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven. Hier staat tegenover dat er geen directe vragen aan de onderzoekster kunnen worden gesteld en dat de non-respons mogelijk groter is omdat respondenten moeite moeten doen om de antwoorden in te vullen en te verzenden (Baarda et al, 2012; 't Hart, Boeije & Hox, 2016).

Een enquête die via internet verspreid en ingevuld kan worden, heeft als grote voordeel het gemak; de resultaten zijn eenvoudig in een database in te voeren en het kost respondenten relatief weinig moeite om de enquête in te vullen (Baarda et al, 2012). Tegenwoordig beschikt bijna iedereen over een computer of over toegang tot internet, waardoor een schriftelijke enquête enigszins achterhaald is. Wel zal gelet moeten worden op de afspiegeling van de onderzoekspopulatie. Doordat sommige personen toch nog geen toegang hebben tot een computer en/of internet, kan het zijn dat er geen goede afspiegeling ontstaat van de onderzoekspopulatie. Vandaar dat er zowel via (sociale) mediakanalen als de streekkrant De Bode aandacht is besteed aan dit onderzoek. Daarnaast is er in de Publiekshal van het gemeentehuis de mogelijkheid geboden om de enquête via de Digitafels in te vullen, zodat personen zonder internet toch mee konden doen aan het onderzoek.

Onderzoekseenheden

De opgestelde enquête heeft betrekking op de situatie in Etten-Leur en daarom is het van belang dat enkel inwoners uit Etten-Leur de enquête invullen. Vandaar dat er in het begin van de enquête een vraag is opgenomen over de wijk waarin de respondent woont. Deze vraag moet men verplicht invullen om verder te kunnen met de enquête. Op deze manier is ervoor gezorgd dat personen die niet in Etten-Leur wonen, niet in staat zijn om de online enquête verder in te vullen en zo is vertroebeling van het resultaat voorkomen.

Op 1 januari 2017 telde Etten-Leur 43.027 inwoners en dit vormt de onderzoekspopulatie van het onderzoek (CBS in uw Buurt, 2016). Deze populatie is te groot om in zijn geheel te onderzoeken en daarom is ervoor gekozen om een steekproef te trekken. Om een zo representatief mogelijk beeld te kunnen krijgen van de visie van Etten-Leurse inwoners op stadslandbouw en hun rol daarin, is besloten om de hele gemeente als onderzoeksgebied aan te stellen en vanuit deze populatie een steekproef te nemen.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van een selecte toevallige steekproef (Baarda & De Goede, 2006). Vanwege de online enquête heeft niet iedere inwoner van Etten-Leur een berekenbare, gelijke kans. De respondenten zijn dan wel op basis van toeval in de steekproef terecht gekomen, maar zij zijn wel enigszins geselecteerd door de keuze van de onderzoekster om een online enquête af te nemen.

Met de onderstaande formule kan voor populaties die uit meer dan 10.000 personen bestaan, uitgerekend worden wat de minimale steekproefgrootte (n) moet zijn om een representatief beeld te kunnen schetsen van de situatie:

$$n = p * q * (z/e)^2$$

In deze formule zijn een aantal variabelen terug te vinden, zoals het percentage van een gespecificeerde categorie (p), het percentage dat niet tot de gespecificeerde categorie behoort (q), de z-waarde van het betrouwbaarheidsinterval (z) en het vereiste foutmargepercentage (e) (Research Company, 2014). De z-waarde en de vereiste foutmarge worden in de wetenschappelijke literatuur vaak respectievelijk op 95% (1.96) en 5% vastgesteld en wanneer de onderzoeker geen idee heeft wat de uitkomst van het onderzoek zal zijn, worden p en q op 50% geschat. Wanneer de formule met de bovenstaande gegevens wordt ingevuld, komt de minimale steekproefgrootte op 385 personen uit.

Om te kunnen beoordelen of de steekproef representatief is voor de onderzoekspopulatie, is er een drietal controlevariabelen gekozen. De variabelen uit de steekproef - te weten geslacht, leeftijd en etniciteit - worden vergeleken met overeenkomstige variabelen die afkomstig zijn uit de buurtmonitor van het CBS (CBS in uw Buurt, 2016). Door deze vergelijking kan allereerst uitspraak gedaan worden of er sprake is van een over- of ondervertegenwoordiging van een bepaalde groep en daarnaast wordt per variabele een Chikwadraattoets uitgevoerd om te kunnen concluderen of de variabele significant wordt bevonden voor de populatie.

Werkwijze

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de website www.enquetesmaken.com en de verspreiding van de link heeft plaatsgevonden via verschillende (sociale) mediakanalen van de gemeente Etten-Leur. De enquête is op LinkedIn, Facebook en Twitter verspreid met een aantrekkelijke, korte inleiding op het onderzoek om zoveel mogelijk respons te krijgen. Deze inleiding is - samen met de link naar de enquête - opgenomen in bijlage 1. Door voor deze mediakanalen te kiezen, is er nog een extra filter op de selecte steekproef komen te liggen. Naar alle waarschijnlijkheid zal een bepaalde doelgroep de mediakanalen van de gemeente volgen, waardoor de steekproef geen representatief beeld zal laten zien van de Etten-Leurse populatie. Het voordeel hiervan is dat deze volgers geïnteresseerd zijn in zaken die de gemeente onderneemt en waarschijnlijk hebben zij ook over stadslandbouw en de samenwerking met de gemeente een mening. Het nadeel wat hier tegenover staat, is dat er een 'gekleurd' beeld ontstaat van de resultaten en dat generalisatie lastig wordt.

Op LinkedIn heeft de gemeente zo'n 2.000 volgers en op Facebook en Twitter staat dit aantal op ongeveer 5.000. Verder is de vraag om de enquête in te vullen door wijkmanagers naar de verschillende wijkverenigingen gestuurd, die op hun beurt de oproep via Facebook hebben verspreid. In de laatste week waarin de enquête open stond, is de enquête ook in de Publiekshal van het gemeentehuis onder de aandacht gebracht. Met behulp van Digitafels die in deze ruimte zijn opgesteld, kregen inwoners de mogelijkheid om de enquête in te vullen.

De oproep om te reageren heeft 4 weken online gestaan en is wekelijks herhaald, zodat de aandacht meermaals getrokken werd. Daarnaast werd er ook een oproep geplaatst in de Bode (de streekkrant voor Etten-Leur e.o.) en op de site van de gemeente verscheen er eveneens een bericht over de enquête. Op deze manier werden er ook personen aangesproken die niet op sociale media actief zijn. Tot slot is er een uitnodiging in de Bode en op Facebook geplaatst, waarin een gemeentebrede informatiebijeenkomst over groen en water werd aangekondigd. De onderzoekster is op die avond aanwezig geweest om inwoners te voorzien van informatie over stadslandbouw en zij hebben daar de gelegenheid gekregen om de enquête in te vullen.

Operationalisatie

De enquête bestaat uit vier onderdelen: algemene (demografische) gegevens, de huidige stand van zaken omtrent participatie in stadslandbouw, invulling van eventueel toekomstige participatie in stadslandbouwprojecten en de interesse in een terugkoppelsessie. De eerste vragen van de enquête zijn over het algemeen gemakkelijk in te vullen en dit geeft de inwoner vertrouwen om ook de rest van de enquête in te vullen. De structuur na deze algemene vragen is afgeleid uit de literatuurverkenning, die als basis heeft gediend voor dit empirisch onderzoek. Het ACTIE-instrument wat hierin werd besproken, staat centraal in het onderdeel over de invulling van eventueel toekomstige participatie. De enquête bestaat uit verschillende type vragen, namelijk dichotome vragen, meerkeuzevragen, beoordelvingsvragen en open vragen. Een papieren versie van deze enquête is terug te vinden in bijlage 2.

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe de samenwerking tussen de gemeente en inwoner vormgegeven kan worden bij het participeren in stadslandbouwprojecten binnen de gemeente Etten-Leur. Om dit te kunnen meten, was het van belang om verschillende theoretische terminologieën te vertalen naar meetbare variabelen. Een aantal variabelen waren direct meetbaar, zoals leeftijd, geslacht en opleidingsniveau, terwijl andere variabelen door middel van indicatoren gemeten moesten worden. Veel van deze indicatoren in de opgestelde enquête worden gemeten door middel van een Likert-schaal. Met behulp van deze schaal werd de intensiteit van gevoelens meetbaar gemaakt.

Er zijn in de enquête verschillende stellingen opgenomen en de respondent kon zijn of haar mening uiten door een getal tussen de 1 en 5 aan te vinken. Er is hiervoor gebruik gemaakt van een intervalschaal, waar 'helemaal niet mee eens' correspondeert met 1, 'niet mee eens' met 2 samenhangt, 'neutraal' aangegeven wordt met een 3, 'mee eens' de score 4 telt en 'helemaal mee eens' aangeduid wordt met een 5.

Door de scores over bepaalde variabelen bij elkaar op te tellen en het gemiddelde ervan te nemen, komt er een score uit die correspondeert met de mening van de respondent over een bepaalde factor. Voordat deze scores bij elkaar opgeteld mogen worden, zal eerst een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd moeten worden. Deze analyse toont door middel van Cronbach's Alpha of de verschillende items na samenvoeging nog wel betrouwbaar zijn.

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een exploratieve analyse en er zullen daarom ook enkele verbanden uit de literatuur worden getoetst. Dit is het geval bij de gevraagde variabelen onder de factor 'toerusting'. In de enquête zijn onder dit kopje enerzijds vragen opgenomen over het inkomen, de huishoudenssamenstelling, de arbeidssituatie, het aantal uren dat de respondent werkt en het opleidingsniveau. Anderzijds wordt er door middel van stellingen gepeild wat de bereidheid en mogelijkheden van de respondent zijn met betrekking tot de inzet van materiaal, geld, vaardigheden & kennis. Aangezien er in de literatuur verschillende verbanden worden geschetst, zullen deze in het verdere onderzoek getoetst worden.

Data-analysemethode

Gezien het feit dat de enquête wordt ingezet om een beeld te krijgen van de visie van inwoners op participatie in stadslandbouwprojecten in Etten-Leur, wordt voor de data-analyse gebruik worden gemaakt van Excel en SPSS. De resultaten kunnen vanaf de site www.enquetesmaken.com geëxporteerd worden naar Excel en deze gegevens kunnen vervolgens in SPSS ingeladen worden. Met behulp van deze programma's kan de opgehaalde data gemakkelijk verzameld en visueel weergegeven worden. Er worden voor dit deel van het onderzoek geen ingewikkelde testen uitgevoerd, omdat de focus ligt op het verkennen en analyseren van de onderzoeksresultaten uit de enquête. Zoals al eerder in dit hoofdstuk is aangegeven, worden er wel een aantal verbanden getoetst. Dit zal worden gedaan met een Spearman's Rangcorrelatietest. Voorwaarden voor deze test zijn dat de data minimaal van ordinaal meetniveau zijn en dat de data niet normaal verdeeld zijn. Deze test zal samen met de Chikwadraattoets en betrouwbaarheidsanalyses met behulp van SPSS worden uitgevoerd. De uitkomsten van deze toets zijn opgenomen in de eerste paragraaf van hoofdstuk 4.

3.3.2 Semigestructureerde interviews

Met behulp van semigestructureerde interviews is in de tweede fase van dit onderzoek onderzocht hoe de gemeente aankijkt tegen (burgerparticipatie in) stadslandbouwprojecten binnen haar gemeentegrenzen. De structuur van de interviews is bepaald aan de hand van de literatuurverkenning. Veel vragen uit het interview zijn enigszins gelijk aan de vragen uit de enquête; de vraagstelling is alleen wat aangepast en meer toegespitst op de geïnterviewde. Dit is gedaan om een objectief beeld van de visie van de gemeente te krijgen. Tijdens het interview werden ook de resultaten uit de vorige fase besproken en heeft de gemeente de gelegenheid gekregen om hierop te reageren en om mogelijkheden te formuleren voor een eventuele toekomstige invulling van stadslandbouw binnen Etten-Leur.

Door te kiezen voor interviews werd het mogelijk om diepere informatie en motivaties vanuit de gemeente te achterhalen. Door middel van een interview kan onderzocht worden hoe een actor over bepaalde zaken denkt en hoe hij / zij bepaalde dingen aan wil pakken (Baarda et al, 2012). Om deze reden verdiende deze methode de voorkeur boven bijvoorbeeld een mondelinge enquête; in een semigestructureerd interview zit meer speelruimte, omdat de volgorde van de vragen niet vaststaat en er zijn meer mogelijkheden om accenten te leggen op bepaalde onderwerpen (’t Hart, Boeije & Hox, 2016).

Ook toen de gemeente op de resultaten van de inwoners ging reageren, was het voor de onderzoekster van belang om erachter te komen wat de achterliggende motivatie voor de reactie van de gemeente was en hoe zij – op basis van de resultaten – een mogelijke invulling van stadslandbouw voor zich zag. In de Omgevingswet staat de inwoner centraal, maar gebeurt dit in de praktijk ook? Dit soort vragen kan de onderzoekster veel beter beantwoorden wanneer er persoonlijk contact is geweest en wanneer de geïnterviewde ruimte heeft gehad om zijn/haar verhaal te doen (Verschuren & Doorewaard, 2007).

Onderzoekseenheden

De semigestructureerde interviews worden afgenomen onder beleidsmedewerkers en wijkmanagers van verschillende domeinen binnen de gemeente Etten-Leur, omdat stadslandbouw vele doelen en verschijningsvormen kent. Er wordt gestreefd om een grote diversiteit aan beleidsmedewerkers te ondervragen, waardoor er vanuit veel verschillende afdelingen binnen de gemeente een visie op (de mogelijkheden van) stadslandbouw verkregen kan worden. Een streefaantal van 10 interviews is vanuit praktische redenen gekozen; de beschikbare tijd laat niet meer interviews toe.

De geïnterviewden zijn met behulp van een bericht op het Intranet (het interne forum van de gemeente) benaderd. In dit bericht werd er aandacht besteed aan de enquête die door inwoners ingevuld kon worden en tegelijkertijd werd er een oproep gedaan aan beleidsmedewerkers van de gemeente om zich op te geven voor een interview over (participatie in) stadslandbouwprojecten. 5 personen hadden zich na aanleiding van dit bericht gemeld. De onderzoekster heeft aan de hand van hun achtergrond beoordeeld of zij een geschikte bijdrage zouden kunnen leveren aan het onderzoek. Vervolgens zijn geïnterviewden benaderd middels een sneeuwbal effect; de uitgekozen personen hebben namen doorgegeven van personen uit andere domeinen binnen de gemeente die wellicht hun mening over dit onderwerp wilden ventileren. Op deze manier werd er gebruik gemaakt van kennis binnen het gemeentehuis. Voordeel hiervan was dat het benaderen van personen minder tijd kostte, wat voordelig uitpakte voor het onderzoek.

De interviews zijn mondeling afgenomen in een rustige ruimte op het stadskantoor van de gemeente Etten-Leur. Voor alle geïnterviewden is dit bekend terrein, wat mogelijk een positieve uitwerking heeft op de resultaten. Vanwege het feit dat dit bekend terrein is, voelden beleidsmedewerkers zich op hun gemak en durfden zij vrijuit te praten. Door dit vertrouwde gevoel kwamen visies en standpunten snel naar voren.

Werkwijze

Een interview kan zowel gestructureerd zijn waarin de vraag- en antwoordmogelijkheden, volgordes en formulering geheel vastliggen, maar kan ook in de vorm van een vrije conversatie voorkomen waarbij er een informeel gesprek ontstaat waarin interessante dingen over een onderwerp voorbij kunnen komen ('t Hart, Boeije & Hox, 2016).

Voor dit onderzoek is ervoor gekozen om een interview af te nemen waar enige structuur in is opgenomen; een semigestructureerd interview. In dit type interview liggen de vragen niet van tevoren vast, maar er is wel een lijst met onderwerpen aanwezig die behandeld moeten worden ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). Deze lijst – de zogenaamde topiclijst – zorgde ervoor dat in alle interviews dezelfde onderwerpen werden besproken, zodat er een goede vergelijking kon worden gemaakt. Deze topiclijst is opgesteld aan de hand van verkregen inzichten uit het literatuuronderzoek en is gebaseerd op de structuur van de enquête voor inwoners. Er kon tijdens dit interview ook gereageerd worden op de onderzoeksresultaten uit de enquête. De topiclijst is opgenomen in bijlage 3.

Operationalisatie

De structuur van de topiclijst is afgeleid van de opzet van de literatuurverkenning en de enquêtestructuur. Eerst is er begonnen met het vragen naar de functie en het werkdomein van de geïnterviewde binnen de gemeente. Dit is gedaan om meer inzicht te krijgen in het perspectief en de achtergrond van de geïnterviewde, waardoor meningen en visies wellicht beter te verklaren zijn. Daarna is er ingegaan op de ervaring met stadslandbouwprojecten binnen de gemeente en vervolgens zijn de factoren uit het ACTIE-instrument besproken. Tijdens de interviews is geprobeerd zoveel mogelijk verdieping en duidelijkheid te krijgen via door te vragen over bepaalde onderwerpen en door antwoorden samen te vatten en deze opnieuw voor te leggen.

Na het bevragen over deze onderwerpen werden ook de resultaten van de inwoners gepresenteerd. Deze resultaten zijn bewust pas na beantwoording van de vraag getoond, zodat de visie van de geïnterviewde in eerste instantie niet beïnvloed zou worden door het resultaat. Gevraagd werd of deze resultaten aansluiten op hun verwachting. Andere vragen die gesteld werden, zijn: Op welke manier kan vanuit uw beleidsterrein omgegaan worden met stadslandbouw? Welke doelen wilt u met stadslandbouw nastreven? Welke kennis, vaardigheden en middelen kan / wil de gemeente inzetten? Hoe is het contact vanuit uw functie met inwoners van Etten-Leur?

In het laatste gedeelte van dit interview werden de resultaten vanuit inwoners over de rol die zij en de gemeente zouden moeten innemen in burgerparticipatieprojecten als stadslandbouw gepresenteerd. Dit laatste gedeelte is cruciaal voor het onderzoek, omdat er op basis hiervan uitspraken kunnen worden gedaan over de gewenste en mogelijke rolverdeling van de gemeente en haar inwoners in stadslandbouw. Deze informatie is ook bruikbaar om te kijken of en hoe stadslandbouw opgenomen kan worden in de omgevingsvisie.

Vragen die hierbij belangrijk waren, zijn: Hoe stelt de gemeente zich haar rol in een stadslandbouwproject voor? In hoeverre is het voor de gemeente mogelijk om tegemoet te komen aan de wensen van inwoners? Staat deze visie in lijn met de omgevingsvisie?

Data-analysemethode

Alle interviews zijn afgenomen met een dictafoon en zijn vervolgens samengevat in een gespreksverslag. De keuze voor een dictafoon is gemaakt wegens praktische overwegingen. Op deze manier kan de onderzoeker zich volledig richten op het interview en kan de data na afloop volledig en nauwkeurig gereproduceerd worden. Tijdens het afnemen van de interviews is er meegeschreven, zodat er een actieve houding door de onderzoeker werd aangenomen en belangrijke punten gelijk genoteerd konden worden. Aangezien het doel van dit onderzoek voornamelijk is gericht op het in kaart brengen van de visie van de gemeente, is er voor gekozen om de opnamebestanden niet volledig en feitelijk te transcriberen. Dit bespaart de onderzoeker tijd en past ook beter binnen de exploratieve onderzoeksstrategie. De opnames en gespreksverslagen zijn indien nodig bij de onderzoeker op te vragen.

3.4 Betrouwbaarheid en Validiteit

De betrouwbaarheid van een onderzoek gaat over de vraag of de waarneming geen toeval blijkt te zijn ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). Het gaat er bij de betrouwbaarheid om dat er geen onsystematische fouten zijn gemaakt en dat het resultaat bij herhaling grotendeels overeenkomt met de verkregen resultaten (Boeije, 2005). Betrouwbaarheid kent zowel een interne als externe component.

De externe betrouwbaarheid heeft betrekking op de uitvoering van het onderzoek (Bryman, 2012). Om de externe betrouwbaarheid van dit onderzoek te kunnen garanderen, is in dit hoofdstuk getracht een zo'n expliciet en gedetailleerd mogelijke beschrijving te geven van de uitgevoerde onderzoeksmethoden en -technieken (Van Thiel, 2007). Op deze manier wordt bereikt dat het onderzoek repliceerbaar is en ook op andere locaties kan worden uitgevoerd. Om de externe betrouwbaarheid van dit onderzoek te vergroten, is er gebruik gemaakt van een selecte, maar toevallige steekproef en zijn alle doorlopen stappen (gedetailleerd) beschreven ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). Eveneens is de manier van dataverzameling bewust gekozen om de externe betrouwbaarheid te kunnen garanderen. Zo zijn de enquêtes digitaal verzameld, waardoor de kans op toevallige fouten bij het invoeren van de gegevens of het waarnemen ervan verkleind wordt. Bij de interviews is er gebruik gemaakt van een dictafoon, zodat ook hier de gegevens zo exact mogelijk kunnen worden overgenomen. Het gebruik van statistische en analytische verwerkingsprogramma's zoals Excel & SPSS zorgen voor een transparant proces, waardoor de kans op toevallige meetfouten wordt gereduceerd (Van Thiel, 2007).

De interne betrouwbaarheid hangt samen met de manier waarop de onderzoeker het onderzoek uitvoert (Boeije, 2005). Om deze interne component na te streven, is het van belang dat er een bepaalde structuur in de onderzoeksaanpak terug te vinden is, zodat verschillen en overeenkomsten in de resultaten volledig te wijten zijn aan de respondenten in plaats van aan de onderzoeker (Bryman, 2012). Met een enquête is dit redelijk gemakkelijk te bereiken, omdat de vragenlijst een vaste opzet en structuur kent en er telkens exact dezelfde vragen worden gesteld ('t Hart, Boeije & Hox, 2016). Voor een interview is dit lastiger te bereiken, maar het is niet geheel onmogelijk. Door te kiezen voor een semigestructureerd interview vormt de topiclijst de leidraad van het gesprek en doordat elk interview door dezelfde onderzoekster wordt afgenomen, is de manier van doorvragen redelijk gelijk. Om interpretatiefouten te voorkomen, is er door de onderzoekster meermaals om verduidelijking gevraagd door antwoorden samen te vatten en terug te leggen bij de geïnterviewde om te controleren of de antwoorden juist geïnterpreteerd werden. Daarnaast is er in de interviews eerst gevraagd naar de visie vanuit de gemeente en zijn daarna pas de resultaten van inwoners gepresenteerd. Dit is gedaan om antwoordsturing te voorkomen (Boeije, 2005).

Naast betrouwbaarheid is validiteit een belangrijk aspect bij het doen van wetenschappelijk onderzoek. Dit aspect gaat om de vraag of er gemeten wordt wat de onderzoeker wil meten (Bryman, 2012; 't Hart, Boeije & Hox, 2016). Net als betrouwbaarheid kent validiteit ook een interne en externe component.

Met betrekking tot de interne validiteit is er in dit onderzoek grote aandacht besteed aan het grondig kiezen van factoren en variabelen, zodat theoretische begrippen volledig werden opgenomen (Smabers et al., 2008). Het was hierbij voornamelijk van belang dat het onderzoek – met name de operationalisatie en de interpretatie – juist werd uitgevoerd. Vandaar dat er gebruik is gemaakt van veel verschillende (wetenschappelijke) literatuur. Dit zorgt ervoor dat er een transparante verklaring kan worden afgelegd voor de gemaakte keuzes en dit verhoogt de geloofwaardigheid van het onderzoek (Boeije, 2005). Toch kan deze geloofwaardigheid onder druk komen te staan door verkeerde interpretaties of door sociaal wenselijke antwoorden (Bryman, 2012). Daarom is er bij de enquête een begeleidende brief gevoegd waarin uitleg wordt gegeven over het onderwerp en het onderzoek en waarin de contactgegevens van de onderzoekster zijn opgenomen zodat er bij onduidelijkheden opheldering zou kunnen worden gevraagd. Bij interviews is er door de onderzoekster expliciet en direct om opheldering gevraagd bij onduidelijkheden, waardoor de interne validiteit en geloofwaardigheid van deze methode hoger is.

Om de interne validiteit nog beter te kunnen waarborgen, was het plan om in de derde fase van het onderzoek een terugkoppelsessie te organiseren. In zowel de enquête als het interview werd aan de respondent gevraagd of hij/zij interesse heeft om deel te nemen aan een terugkoppelsessie waarin de resultaten gepresenteerd worden. Aangezien er maar enkele reacties zijn gekomen op de uitnodiging voor deze bijeenkomst, is besloten om alle geïnteresseerden een mail te sturen met de belangrijkste onderzoeksresultaten. In deze mail is ook de mogelijkheid aangereikt om contact op te nemen met de onderzoekster om meer verduidelijking te geven of om opheldering te vragen. De uitnodiging is samen met de toelichting van de onderzoeksresultaten bijgevoegd in bijlage 9.

De externe validiteit gaat over de generaliseerbaarheid van het onderzoek (Bryman, 2012). Door middel van het bepalen van de representativiteit van de steekproef kan gesteld worden of dit onderzoek voor de hele onderzoekspopulatie geldt of dat het onderzoek alleen betrekking heeft op bepaalde groepen binnen deze populatie. Vanwege het contextafhankelijke karakter van burgerparticipatieprojecten en de komst van de Omgevingswet in 2019 zal de externe validiteit van dit onderzoek niet erg hoog zijn; het is lastig om resultaten te generaliseren voor andere gemeenten of voor de toekomst (Smabers et al., 2008). Er zal dan ook terughoudend met de resultaten moeten worden omgegaan. Etten-Leur is een middelgrote gemeente in de provincie Noord-Brabant en onderzoek zal moeten uitwijzen of de resultaten generaliseerbaar zijn voor andere middelgrote gemeenten (in Noord-Brabant). Voor dit onderzoek zou eenzelfde soort aanpak gebruikt kunnen worden en de enquête en topiclijsten zouden één op één overgenomen kunnen worden.

De bruikbaarheid - ofwel de toegevoegde waarde van dit onderzoek aan de wetenschap en de maatschappij - is al in de inleiding kort aan bod gekomen (Van Thiel, 2007). Dit onderzoek zal in wetenschappelijk opzicht bijdragen aan het koppelen en samenvoegen van literatuur over stadslandbouw, participatie en de Omgevingswet. De bruikbaarheid van de resultaten zal in de nabije toekomst erg groot zijn, aangezien er volop ontwikkelingen gaande zijn met betrekking tot de invoer van de Omgevingswet. Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat zowel inwoners als gemeenten hun rol zullen moeten herdefiniëren en door meer inzicht te krijgen in de visie van inwoners en gemeente omtrent deze rolverdeling, kan er waardevolle input ontstaan voor de Omgevingswet. Deze insteek is meer maatschappelijk van aard en zo is te zien dat de bruikbaarheid vanuit zowel maatschappelijk als wetenschappelijk opzicht groot is en gecombineerd kan worden.

4

Resultaten

Nu de methodologische verantwoording gepresenteerd is en de gegevens uit de enquête en de interviews zijn verzameld, kan de data-analyse plaatsvinden. In dit hoofdstuk zullen deze resultaten door elkaar heen beschreven en geanalyseerd worden. Dit is gedaan om de verschillende resultaten direct met elkaar te kunnen vergelijken. Allereerst is het van belang om de representativiteit van de steekproef vast te stellen en de onderzoekspopulatie van de semigestructureerde interviews uiteen te zetten. Vervolgens zal de structuur van de enquête en de interviews aangenomen worden om de resultaten te analyseren en te verklaren.

4.1 Representativiteit steekproef

4.1.1 Representativiteit enquête

Om te kunnen beoordelen of de genomen steekproef representatief is voor de populatie van Etten-Leur, is het van belang om een Chikwadraattoets uit te voeren. Voor deze toets worden de geobserveerde gegevens uit de enquête uitgezet tegenover de te verwachte gegevens die afgeleid zijn van de gegevens van het CBS (CBS in de Buurt, 2016). Deze verwachte frequenties kunnen vergeleken worden met de geobserveerde frequenties en aan de hand daarvan is het mogelijk om een uitspraak te doen over de representativiteit van de steekproef. De verschillende controlevariabelen zullen afzonderlijk besproken worden en zijn samengevat in tabel 2, welke afgebeeld is op de volgende pagina. De berekeningen van de Chikwadraattoetsen zijn in bijlage 4 opgenomen.

Uit tabel 2 kan geconcludeerd worden dat de resultaten uit dit onderzoek niet geheel toepasbaar zijn op de werkelijke situatie. De controlevariabele 'geslacht' is echter wel representatief voor de populatie, wat inhoudt dat het verschil tussen de geobserveerde en verwachte verdeling tussen mannen en vrouwen te verwaarlozen is en dat de resultaten uit de enquête gegeneraliseerd kunnen worden voor mannen en vrouwen uit Etten-Leur [$\chi^2 = 2.916$; $df = 1$; $p = 0.088$].

Tabel 2 - Representativiteitsmatrix

Respondenten	Geslacht		Leeftijd				Etniciteit	
 n = 211	 Man	 Vrouw	 < 25	 25-45	 45-65	 > 65	 Nederlandse achtergrond	 Migratie achtergrond
Steekproef [211 respondenten]	43 %	57 %	18 %	24 %	45 %	13 %	100 %	0 %
Populatie [42.832 inwoners]	49 %	51 %	27 %	25 %	29 %	19 %	82 %	18 %
Representatief	ja		nee				nee	

De controlevariabele 'leeftijd' is niet representatief voor de populatie van de gemeente Etten-Leur [$\chi^2 = 31.148$; $df = 3$; $p = 0.000$] en ook de variabele 'etniciteit' vertoont grote verschillen met de werkelijke populatie en is daarom niet representatief [$\chi^2 = 31.148$; $df = 3$; $p = 0.000$]. Aangezien bij 'etniciteit' de cel met het aantal respondenten met een migratieachtergrond de waarde nul aanneemt, is het niet mogelijk om voor deze variabele een Chikwadrattoets uit te voeren. De voorwaarde om deze toets uit te mogen voeren is namelijk dat iedere cel een getal hoger dan vijf moet bevatten.

De resultaten uit de enquête zijn vooral van toepassing op de leeftijdscategorie '45 tot 65 jaar' met een Nederlandse achtergrond, omdat deze categorieën oververtegenwoordigd zijn in de steekproef. Dit resultaat valt enigszins toe te schrijven aan de toegepaste methodologie. Door de enquête enkel digitaal in te laten vullen en de oproepen voornamelijk op Facebook- en LinkedInpagina's te plaatsen, wordt er een bepaalde doelgroep aangesproken. Dit is voornamelijk de zojuist genoemde doelgroep van 45- tot 65-jarigen met een Nederlandse achtergrond. Vrij typerend voor stadslandbouw is dat juist deze doelgroep veel interesse heeft en actief wil zijn op het gebied van stadslandbouw. Opvallend is dat de sociale mediakanalen van de gemeente vaker gevolgd worden door oudere personen en niet door jongere doelgroepen. Dat de enquête uitsluitend door inwoners met een Nederlandse achtergrond is ingevuld, kan verklaard worden door het feit dat er minder inwoners met een migratieachtergrond op sociale media van de gemeente Etten-Leur zitten of doordat deze inwoners niet zo ingebed zijn in wijkverenigingen en dus minder sociaal actief zijn. De conclusies die uit dit onderzoek worden getrokken zijn dus redelijk 'gekleurd' door de selecte groep die de enquête heeft ingevuld. Hierdoor kan de betrouwbaarheid van dit onderzoek enigszins in twijfel worden getrokken.

4.1.2 Representativiteit interviews

Om een beeld te kunnen vormen van de visie vanuit de gemeente is er een elftal interviews afgenomen bij beleidsmedewerkers van de gemeente Etten-Leur. Tijdens deze interviews zijn in totaal 14 personen geïnterviewd. Bij de vier wijkmanagers is vanwege hun zelfde functie een gezamenlijk interview afgenomen.

De geïnterviewde beleidsmedewerkers werken in drie verschillende domeinen binnen de gemeente, te weten: ontwikkeling, samenleving en beheer & realisatie. Het domein 'ontwikkeling' staat in verband met de planvorming en uitvoering van het ruimtelijke beleid, het sociaal domein heeft betrekking op de Wet maatschappelijke ondersteuning, de Jeugdwet en de Participatiewet en vanuit 'beheer & realisatie' wordt het openbaar gebied gerealiseerd, onderhouden en beheerd. In tabel 3 staan de geïnterviewde personen met hun domein en functie genoemd, zodat er een beeld geschetst wordt van de diversiteit van geïnterviewden. Vanwege privacyoverwegingen worden de beleidsmedewerkers niet bij naam genoemd. De gespreksverslagen en de opnames van de interviews zijn om dezelfde redenen niet toegevoegd aan dit onderzoek. Bij interesse kan er contact op worden genomen met de onderzoekster om deze bestanden te beluisteren en/of in te zien.

Tabel 3 - Domeinen en functies geïnterviewde beleidsmedewerkers gemeente Etten-Leur

Wethouder		
Ontwikkeling	Samenleving	Beheer & realisatie
Milieu en duurzaamheid	WMO en openbare gezondheidszorg	Opzicht buitendienst
Ruimtelijke ordening buitengebied	Arbeidsmarkt en werkgelegenheid	Openbaar groen
Ruimtelijke ordening stedelijk gebied	Wijkmanaging	Handhaving leefomgeving
	Maatschappelijke ondersteuning	

4.2 Stand van zaken stadslandbouw Etten-Leur

4.2.1 Participatie stadslandbouw inwoners

Om te achterhalen wat de stand van zaken is omtrent participatie in stadslandbouw onder inwoners in Etten-Leur is er in de enquête een drietal vragen gesteld. De antwoorden op deze vragen zijn in afbeelding 5 op de volgende pagina getoond.

Het aantal respondenten [n] varieert per vraag vanwege de trapsgewijze opzet van de enquête. De volgende vragen zijn in de enquête onder inwoners gesteld:

- ▶ Heeft u in het verleden geparticipeerd in een stadslandbouwproject?
- ▶ Participeert u in een stadslandbouwproject?
- ▶ Heeft u behoefte om in de toekomst te participeren in een stadslandbouwproject?

Afbeelding 5 - Stand van zaken omtrent participatie in stadslandbouw in Etten-Leur

Het aantal respondenten dat in het verleden geparticipeerd heeft in stadslandbouwprojecten staat op vijf personen. Vier van hen zijn inmiddels gestopt, omdat zij óf niet meer met buurtbewoners samen wilden werken, omdat zij de noodzaak van stadslandbouw niet meer inzagen óf omdat zij geen tijd meer hadden om zich hier intensief voor in te zetten. Daarnaast gaf een respondent aan via werk betrokken te zijn bij een stadslandbouwproject, maar toen het werk ophield, was er ook geen mogelijkheid meer om nog deel te nemen aan het project. De ervaringen met de gemeente waren in alle gevallen goed en er zijn geen aanbevelingen gegeven voor het verbeteren van de relatie met de gemeente in dit soort burgerparticipatieprojecten.

Van de 211 respondenten hebben zeven personen aangegeven dat zij momenteel participeren in een stadslandbouwproject. In alle gevallen hebben de respondenten zelf geen contact met de gemeente, maar vaak is de gemeente wel betrokken (geweest) bij het mogelijk maken van een project, zoals bij de Samentuin Van Gogh en de volkstuinen aan de rand van Etten-Leur. Door de respondenten die momenteel aan stadslandbouw doen, is aangegeven dat zij verwachten dat de gemeente inwoners stimuleert, projecten financiert en informatie en kennis aanbiedt over wat er wel en niet mogelijk is omtrent stadslandbouw in Etten-Leur. Daarnaast wordt aangegeven dat het beschikbaar stellen van ruimten en/of openbaar groen en het bereikbaar maken hiervan als een taak van de gemeente wordt gezien.

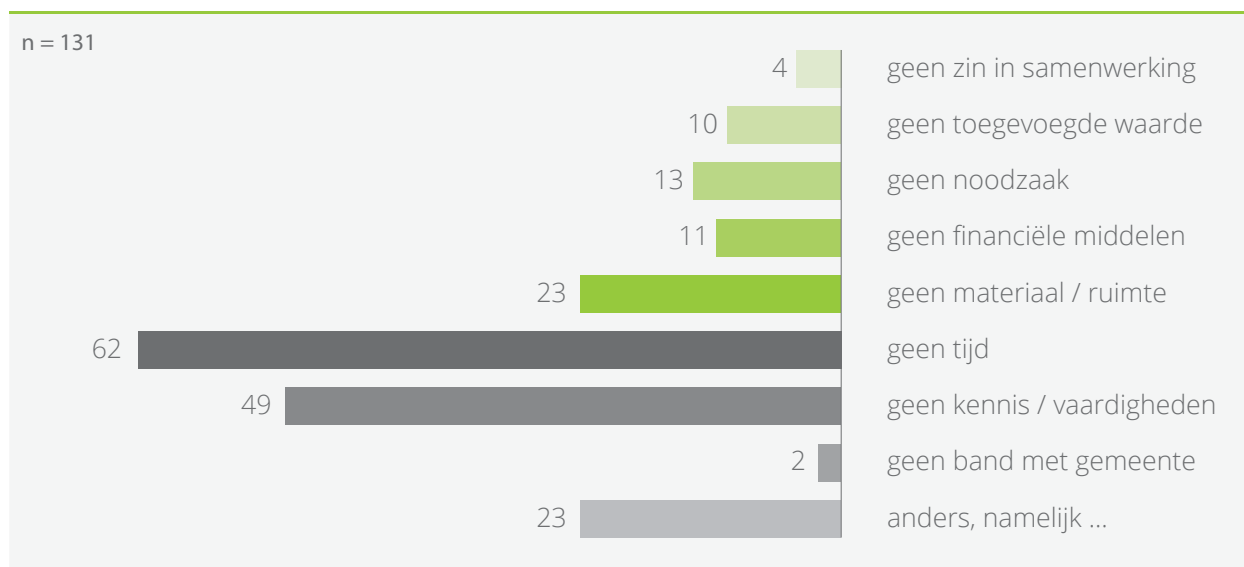
De interesse om in de toekomst deel te nemen aan een stadslandbouwproject is redelijk groot: 69 personen gaven aan interesse te hebben tegenover 131 personen die geen interesse hebben. Dit houdt in dat ongeveer één derde deel van de respondenten, die nog geen ervaring heeft met stadslandbouw, interesse heeft om zich hierin te verdiepen. Dit aantal lijkt in eerste instantie erg groot, maar hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat dit aantal voornamelijk bestaat uit een selecte groep van 45- tot 65-jarigen met een Nederlandse achtergrond. Dit resultaat is vanwege de selecte steekproef niet geheel representatief voor de gehele populatie van Etten-Leur.

Niet alleen de selecte steekproef heeft volgens een beleidsmedewerker van de gemeente Etten-Leur invloed gehad op deze uitkomst. Ook het achterhaalde en wat ouderwetse karakter zal eraan bij hebben gedragen dat veel inwoners niet willen deelnemen aan stadslandbouw. Door te denken over een andere benaming en door het opstellen van duidelijke criteria, zal stadslandbouw onder jongere doelgroepen volgens haar meer gaan leven. Dit zal ervoor zorgen dat inwoners sneller bekend raken met het fenomeen en ook sneller willen gaan participeren in zo'n project.

“Het imago van de volkstuintjes moet voorkomen zien te worden. Deze tuintjes hebben een oubollig karakter. Je moet het modern gaan verkopen.”

beleidsmedewerker WMO en openbare gezondheidszorg

Aan de inwoners die niet geïnteresseerd waren in stadslandbouw is gevraagd naar hun reden om niet deel te willen nemen. In afbeelding 6 is te zien dat het gebrek aan tijd, kennis / vaardigheden en materiaal hoofdzakelijk genoemd worden om niet deel te nemen aan stadslandbouw. In de categorie ‘anders, namelijk’ komt voornamelijk naar voren dat inwoners zich niet met landbouw moeten bemoeien en dat de markt zich nooit zal aanpassen aan inwoners, waardoor het starten van een project nutteloos wordt bevonden. Daarnaast wordt meermaals aangegeven dat respondenten in het bezit zijn van een eigen sier- of moestuin, waaraan zij hun handen al vol hebben. Verder wordt er nog aangestipt dat hun interesse niet bij stadslandbouw ligt of dat zij fysiek niet in staat zijn om aan stadslandbouw te doen.

Afbeelding 6 - Redenen om niet te participeren [meerdere antwoorden mogelijk]

De vraag of inwoners op de een of andere manier overgehaald kunnen worden en met wat, leverde twee verschillende beelden op. Deze beelden zijn gevisualiseerd in afbeelding 7. Enerzijds zijn inwoners bereid deel te nemen aan stadslandbouw wanneer de gemeente hier meer informatie over geeft en duidelijk aangeeft hoe dit in de praktijk zou kunnen werken. Hiermee wordt geïmpliceerd dat de gemeente een sturende en informerende rol op zich zal moeten nemen om inwoners te enthousiasmeren. Hierbij geven inwoners aan dat het van belang is dat er meerwaarde wordt gecreëerd voor de inwoners én dat de gemeente financieel zal ondersteunen. Ook geven zij te kennen dat zij wel willen participeren als ze de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt of wanneer bekenden van hen ook meedoen, zodat zij het gevoel hebben er niet alleen voor te staan. Anderzijds geven inwoners aan dat ideeën vanuit de gemeente niet zullen werken en dat het alleen maar gaat over het aan het werk houden van ambtenaren. Ze schrijven dat ze de gemeente niet vertrouwen en dat de gemeente vaak alleen het beste wil voor haarzelf en hierin de wens van de inwoners negeert. Zij uiten eveneens dat de gemeente inwoners vrij moet laten om initiatieven te kunnen ontplooiën.

Afbeelding 7 - Reacties van inwoners op de vraag op welke manier zij overgehaald kunnen worden

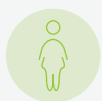
Dat inwoners meer informatie willen hebben over stadslandbouw wordt erg begrijpelijk bevonden door beleidsmedewerkers. Ook onder hen bestaat nog veel onduidelijkheid over wat stadslandbouw precies inhoudt en hoe dit in Etten-Leur vorm zou kunnen krijgen. De term 'stadslandbouw' kan verwarring zaaien, omdat Etten-Leur niet door iedereen wordt gezien als een stad. De beleving en overgang van stedelijk naar landelijk gebied is in Etten-Leur relatief klein, waardoor de noodzaak en het nut van stadslandbouw niet zo prangend is als in grote steden als Eindhoven of Rotterdam.

"Ik vind Etten-Leur niet echt een stad en ik vind het ook geen dorp. Ik vind het gewoon een gemeenschap van mooie omvang die overzichtelijk is (...) Het loopt mooi in elkaar over en is op korte afstand van elkaar."

beleidsadviseur ruimtelijke ordening buitengebied

De respondenten die hebben aangegeven interesse te hebben in participatie in stadslandbouw worden getypeerd door een aantal kenmerken. In afbeelding 8 is een profielschets gemaakt van de Etten-Leurse inwoner die interesse heeft in participatie in stadslandbouwprojecten. Daarnaast is in diezelfde afbeelding ook aangegeven uit welke vijf wijken de meeste respondenten met interesse komen.

Profiel geïnteresseerde respondenten in (participatie in) stadslandbouwprojecten

45-65 jaar

Nederlands

Hoger opgeleid

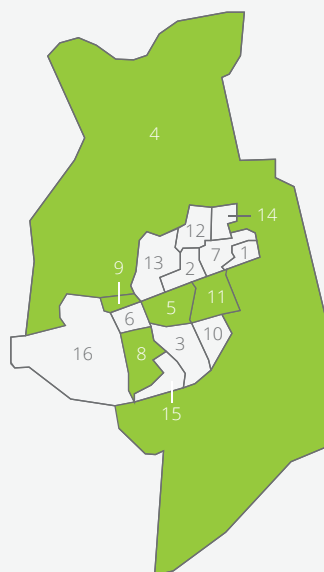

Huishouden met kinderen

Werkend

- 1 Attelaken
- 2 De Baai
- 3 Banakkers
- 4 Buitengebied**
- 5 Centrum-Oost**
- 6 Centrum-West
- 7 Etten-Leur Noord
- 8 Grauwe Polder**
- 9 De Grient**
- 10 Hoge Neerstraat
- 11 Hooghuis**
- 12 De Keen
- 13 Sanderbanken
- 14 Schoenmakershoek
- 15 De Streek
- 16 Vosdonk

Afbeelding 8 - Profielschets geïnteresseerde respondenten in stadslandbouwprojecten

4.2.2 Ervaring stadslandbouw gemeente

Uit de interviews blijkt dat beleidsmedewerkers van de gemeente Etten-Leur nog niet zoveel ervaring hebben met stadslandbouw. Het is nog een relatief onbekend en nieuw fenomeen, waar nog maar weinig over bekend is. Wel staan beleidsmedewerkers ervoor open om na te denken over stadslandbouw wanneer het bij kan dragen aan het behalen van de gestelde doelen vanuit hun domein en/of afdeling. Door in de interviews meer informatie over stadslandbouw te verstrekken, is er voor beleidsmedewerkers een ander licht geworpen op stadslandbouw en zien zij hier kansen in.

“Mijn eerste reactie was vooral verbazing en ik vroeg me af wat ik zou kunnen toevoegen aan het onderwerp stadslandbouw. Nu denk ik dat het zomaar een rol zou kunnen spelen op verschillende terreinen.”

beleidsmedewerker arbeidsmarkt en werkgelegenheid

De wijkmanagers en de opzichter buitendienst hebben redelijk wat ervaring met stadslandbouw (initiatieven) binnen Etten-Leur. Zo is er ervaring met de Samentuin en de volkstuincomplexen aan De Streek, de Kokkeweg en de Tuindersweg.

Eveneens zijn er ontwikkelingen gaande op het gebied van het aanleggen van een plukroute en het uitbreiden van zorgboerderij De Bremberg met onder andere een Vriendentuin, waar zowel de wijkmanagers als de opzichter buitendienst nauw bij betrokken zijn. Daarnaast hebben zij te maken met verschillende initiatieven omtrent lokale voedselproductie, maar deze konden niet altijd gerealiseerd worden. De bottleneck bij deze projecten lag met name in het beschikbaar stellen van grond en het onderhoud ervan.

De wijkmanagers verbaasden zich erover dat er weinig geïnteresseerden uit de Schoenmakershoek en de Keen kwamen. In deze wijken wonen over het algemeen jonge gezinnen met kinderen en vanuit de wijkmanagers wordt dit als potentiële doelgroep aangemerkt. In De Baai en Etten-Leur-Noord zou stadslandbouw ingezet kunnen worden om de wijk meer te vergroenen, aangezien deze wijken een zeer stenig karakter hebben. Voor de vele geïnteresseerden uit de Grauwe Polder worden er vanuit de wijkmanagers kansen gezien in het verbinden van etnische groepen en het aansluiten bij volkstuinjtes.

“Voor bijvoorbeeld de Grauwe Polder is het erg fijn dat er veel interesse is in stadslandbouw. Hier willen ze ook iets gaan doen met samen koken (...) Het wordt dan een hele mooie cirkel, want je gebruikt stadslandbouw voor consumptie met een sociale component.”

wijkmanagers

4.3 ACTIE-instrument

Voor het vervolg van dit hoofdstuk zullen de enquête- en interviewresultaten volgens de structuur van het ACTIE-instrument besproken en geanalyseerd worden. Op deze manier kunnen de resultaten overzichtelijk gepresenteerd worden en kunnen er verbanden worden gelegd tussen de verkregen resultaten. De resultaten worden ondersteund met een groot aantal figuren. In bijlage 5 zijn alle antwoorden op de gesloten vragen uit de enquête in frequentietabellen weergegeven. De citaten die verkregen zijn uit de interviews zijn weergegeven in schrijftaal, omdat de inhoud voorop staat en de manier van uitdrukken hieraan ondergeschikt is.

4.3.1 Animo

Animo is het eerste onderdeel van het ACTIE-instrument en omvat de motivaties en drijfveren van inwoners om wel of niet deel te nemen aan participatieprojecten (Denters, et al, 2013). Deze motivaties kunnen zowel van sociale, doelmatige of persoonlijke aard zijn (Denters et al., 2013; Verhoeven & Tonkens, 2011). Deze drie motivaties zijn in de enquête door middel van verschillende stellingen gemeten en met behulp van een Cronbach's Alpha-test is onderzocht of deze stellingen tezamen een betrouwbaar beeld geven van een bepaalde motivatie. De SPSS-resultaten van deze testen zijn opgenomen in bijlage 6.

De drie genoemde motivaties hebben niet echt betrekking op de motivaties die beleidsmedewerkers hebben. Persoonlijke motivaties vallen voor hen af vanwege het feit dat aan beleidsmedewerkers in het interview naar de visie van de gemeente gevraagd wordt en hierbij is hun persoonlijke motivatie ondergeschikt.

Vanuit hun functie bij de gemeente worden zij gedreven om een sociale en doelgerichte motivatie te hebben. Zij moeten zich inzetten voor de inwoners en dit zou kunnen door de leefomgeving van de inwoners binnen de gemeente te verbeteren.

“Ik denk juist dat stadslandbouw multifunctioneel ingezet kan worden en dan leidt het één op den duur wel tot het ander. Welke kant het op zal gaan, zou mij niet uitmaken. Dat ligt aan de vraag van de inwoners.”

wijkmanagers

In de enquête is als eerste gevraagd naar de sociale motivatie van inwoners om deel te nemen aan stadslandbouwprojecten. Sociale motieven zijn vooral gericht op het gemeenschapsgevoel en op het klaarstaan voor anderen (Chavis & Wandersman, 1990; Chrislip, 1995; Denters et al., 2013; Higgins, 1999; Schulz et al., 1995; Verhoeven & Tonkens, 2011). De Cronbach's Alpha-test heeft uitgewezen dat de vier stellingen samengevoegd mogen worden en dus samen een betrouwbaar beeld geven van de sociale motivatie van inwoners [$\alpha = 0.714$, $df = 4$]. Gemiddeld scoren inwoners een 3,3 op een schaal van 1 tot 5, wat wil zeggen dat zij de sociale motivatie redelijk neutraal beoordelen. Uit afbeelding 9 blijkt dat iets doen voor een ander meer van belang is dan het behoren tot een groep of dan zich gewaardeerd voelen.

Afbeelding 9 - Beoordeling sociale motieven op een schaal van 1 - 5

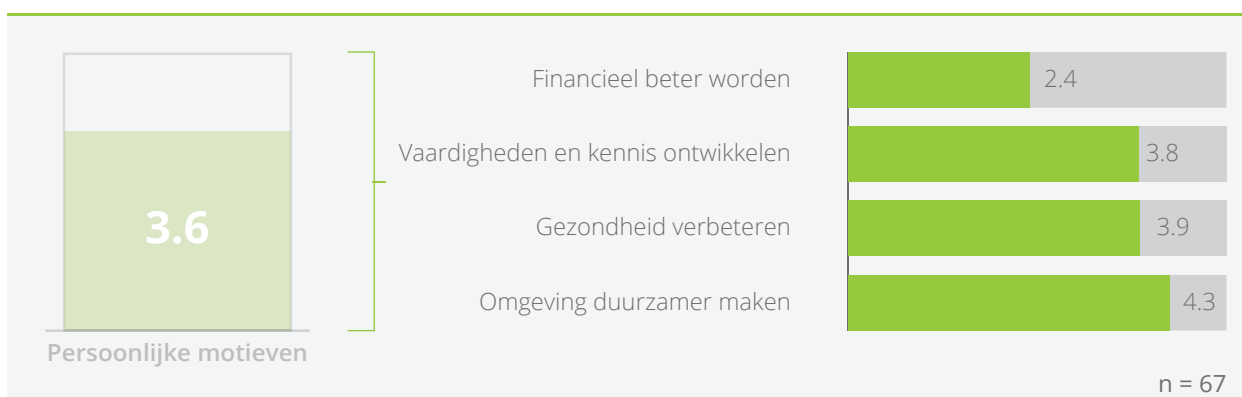
De doelgerichte motieven hebben betrekking op een aanleiding die vanuit de maatschappij, de omgeving of de politiek komt (Denters & Van Heffen-Oude Vrielink, 2004; Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013; Verhoeven & Tonkens, 2001). De inwoner ervaart een tekort of voelt zich benadeeld waardoor zij in actie wil komen om dit te veranderen (Barkan, 2004; Grewal & Grewal, 2012; Lowndes, Pratchett & Stoker, 2001; Marschall, 2004; Sonnino & Marsden, 2006; Pudup, 2008). Door middel van de Cronbach's Alpha-test is bepaald dat de vier stellingen tezamen representatief zijn voor de doelgerichte motivatie [$\alpha = 0.667$, $df = 4$] en gemiddeld wordt op deze motivatie een 3,5 gescoord. Dit is te zien in afbeelding 10.

De stelling “ik wil invloed uitoefenen op mijn leefomgeving” scoort veruit het hoogst, maar ook de onvrede met de huidige wijze van voedselproductie wordt vaak genoemd als motivatie om met stadslandbouw te beginnen. De in de literatuur omschreven omslag van een agro-industrieel naar een geïntegreerd en territoriaal voedselparadigma blijkt zich dus in Etten-Leur ook voor te doen (Atkinson, 2013; Renting & Wiskerke, 2010; Wiskerke, 2009).

Afbeelding 10 - Beoordeling doelgerichte motieven op een schaal van 1 - 5

Tot slot gaan de persoonlijke motieven over het – al dan niet financieel – beter worden door middel van participatie (Denters et al., 2013; Verba, Schlozman & Brady, 1995; Verhoeven & Tonkens, 2011). Vanuit de wetenschappelijke literatuur werd al aangegeven dat een financiële motivatie vaak uitblijft en de resultaten uit deze enquête bevestigen dit beeld (Stukas, Worth, Clary & Snyder, 2009; Verhoeven & Tonkens, 2011). Daartegenover staat dat inwoners veelal met stadslandbouw zouden willen beginnen om hun omgeving te verduurzamen, om hun gezondheid te verbeteren of om vaardigheden en kennis te verbreden (Freeman et al., 2012; NFSL, 2013; Wakefield et al., 2007). Aangezien de Cronbach's Alpha-test een negatief resultaat laat zien, is het resultaat na samenvoeging van de stellingen niet betrouwbaar [$\alpha = 0.448$, $df = 4$]. Vandaar dat de beoordeling met een gemiddelde van 3.6 niet geldig is en in watermerk in afbeelding 11 is weergegeven.

Afbeelding 11 - Beoordeling persoonlijke motieven gemiddeld op een schaal van 1 - 5

Het resultaat dat inwoners hun omgeving willen verduurzamen is volgens de wijkmanagers erg begrijpelijk. Verduurzaming is volgens hen een erg ruim containerbegrip, omdat "tegenwoordig alles als duurzaam wordt bestempeld". Vanuit de wijkmanagers wordt er dus zeer kritisch tegen deze motivatie aangekeken, terwijl de beleidsmedewerker milieu en duurzaamheid juist positief verrast is door deze uitkomst. Zij interpreteert dat dit laat zien dat respondenten duurzaamheid hoog in het vaandel hebben staan en dat stadslandbouw hier mogelijk een bijdrage in zou kunnen leveren. Stadslandbouw zou wellicht een onderdeel kunnen worden van duurzaamheid.

“Normaal splits je het begrip duurzaamheid op in verschillende thema’s. Het gaat over groen, mobiliteit, energie en dit soort zaken worden voornamelijk los aangepakt. Je moet duurzaamheid opsplitsen in behapbare stukken en dit zou ook met stadslandbouw kunnen. Dat je dit thema onder duurzaamheid hangt.”

beleidsmedewerker milieu en duurzaamheid

Wanneer de drie motivaties met elkaar worden vergeleken, valt op dat de gemiddelden maar weinig van elkaar verschillen. De doelgerichte en persoonlijke motivaties scoren gemiddeld iets hoger dan de sociale motivatie, maar dit verschil is minimaal. Deze vergelijking is ook niet geheel geldig, aangezien de persoonlijke motieven volgens de Cronbach’s Alpha-test niet mogen worden samengevoegd. Er kan dus geen duidelijke motivatie vanuit de inwoners worden aangeduid om deel te nemen aan stadslandbouwprojecten. Wel komt naar voren dat (het verbeteren van) de leefomgeving en het actief deelnemen in de maatschappij belangrijke motivaties zijn om deel te nemen aan stadslandbouwprojecten. Vanuit de gemeente kan met name vanuit het domein samenleving en de afdeling duurzaamheid ingesprongen worden op deze motivaties om stadslandbouw mogelijk te maken in Etten-Leur.

4.3.2 Contacten

Het hebben van contacten blijkt vanuit de literatuur erg belangrijk te zijn voor het deelnemen aan een burgerparticipatieproject als stadslandbouw (Denters et al., 2013). Vandaar dat er eerst gevraagd is naar de verschillende vormen van sociaal kapitaal waarover de inwoners beschikken (Putnam, 1995).

In afbeelding 12 is te zien dat inwoners aangeven dat de stelling “ik heb veel sociale contacten binnen ...” noch veel noch weinig betrekking heeft op hun huidige sociale situatie. Gemiddeld gezien blijkt dat inwoners net iets meer contact hebben met mensen uit hun eigen gemeente dan met mensen uit hun wijk of mensen bij organisaties / instanties binnen de gemeente. Deze vraag heeft een enigszins zwak beeld opgeleverd en dit is mogelijk toe te schrijven aan het feit dat “veel contacten” niet verder gedefinieerd wordt. Het is een redelijk subjectief begrip en in een volgende enquête zal deze vraag kritisch herzien moeten worden om er scherpere conclusies uit te kunnen trekken.

Afbeelding 12 - Beoordeling sociaal kapitaal op een schaal van 1 - 5

Uit interviews is gebleken dat er vanuit de gemeente vrij weinig persoonlijk contact is met inwoners. Het ontbreekt veelal aan tijd om contact op te bouwen en te onderhouden. In de meeste gevallen verloopt het contact via adviesraden en belangengroeperingen en in uitzonderlijke gevallen is er direct contact. Wijkmanagers hebben in tegenstelling tot andere beleidsmedewerkers wel veel contact met inwoners. Veel beleidsmedewerkers hebben aangegeven contact te hebben met deze wijkmanagers of met maatschappelijke instanties om door te spreken wat er leeft onder de inwoners van Etten-Leur. Er blijkt voornamelijk contact te zijn met dezelfde (bevlogen) mensen en dit wordt vanuit het domein beheer & realisatie als een manco ervaren: om een reëel beeld vanuit inwoners te schetsen, zal volgens dit domein ook de minder uitgesproken inwoner naar zijn mening moeten worden gevraagd.

Eveneens wordt vanuit dit domein aangestipt dat inwoners bij klachten de weg naar de gemeente goed weten te vinden. Wanneer inwoners bijvoorbeeld een klacht hebben over het onderhoud van het groen, worden werknemers van de Buitendienst aangesproken. Naast dit persoonlijk aanspreken wordt er veelvuldig gebruik gemaakt van het Zaaksysteem, waarin inwoners online contact kunnen opnemen met de gemeente. Deze manier van communicatie is voor inwoners erg gemakkelijk en volgens sommige beleidsmedewerkers zelfs te makkelijk.

“Als er een prulletje op de weg ligt, wordt er al melding gemaakt, terwijl inwoners met dezelfde moeite het zelf kunnen opruimen.”

opzichter buitendienst

Door inwoners letterlijk en figuurlijk meer tegemoet te komen, denkt de wethouder dat er op het gebied van contact en communicatie nog veel winst te behalen valt. De wethouder – die tevens een coördinerende functie heeft op het gebied van wijkgericht werken – kan zich indenken dat persoonlijk contact met hem en zijn collega's zal helpen om erachter te komen wat er leeft bij inwoners. Op deze manier wordt de drempel om contact te leggen met de gemeente kleiner en zullen er wellicht ook positieve geluiden en initiatieven bij de gemeente binnenkomen. Er ligt voor de gemeente een taak om deze communicatie te stimuleren. De input die voortkomt uit dit stimuleren zal volgens de wethouder zeer waardevol zijn.

“Vanuit mijn visie vind ik dat wij nog wat vaker ons gezicht in de wijk moeten laten zien. Ik zou me zo kunnen voorstellen dat bij dit soort projecten je als belangstellende gewoon een keer langsgaat, dat je een keer een praatje gaat maken bij de mensen, wat ons weer kan helpen bij het opsporen van belemmeringen.”

wethouder

Gemeenschapsgevoel is het tweede aspect dat onder contacten valt (Denters et al., 2013). Om dit gemeenschapsgevoel te kunnen beoordelen, is in de enquête door middel van stellingen onderzocht hoe de sociale situatie van inwoners is die interesse hebben in stadslandbouw. De resultaten zijn weergegeven in afbeelding 13. Hieruit blijkt dat inwoners die interesse hebben, zich vaak thuis voelen in de wijk waarin ze wonen. Dit kan ermee te maken hebben dat zij meestal meer dan vijf jaar in diezelfde wijk wonen, zoals ook door de wetenschappelijke literatuur wordt aangedragen als mogelijke reden (Knol, 2005).

Afbeelding 13 - Beoordeling gemeenschapsgevoel op een schaal van 1 - 5

Tot slot is invitatie en de manier waarop inwoners uitgenodigd worden van invloed op het wel of niet deelnemen aan een participatieproject (Lowndes & Pratchett, 2001; Verba, Schlozman & Brady, 1995; Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). Uit afbeelding 14 valt op te maken dat een goed gevoel binnen een gemeenschap voor de meeste inwoners sneller doorslaggevend is om deel te nemen dan een (persoonlijke) uitnodiging per post of mail (Barkan, 2004).

Afbeelding 14 - Beoordeling invitatie op een schaal van 1 - 5

Ondanks het feit dat persoonlijk contact en gemeenschapsgevoel door inwoners als essentieel worden aangedragen, wordt er vanuit de gemeente steeds meer contact gelegd door middel van sociale media. Met name de wijkmanagers maken hier actief gebruik van. Uit dit onderzoek is gebleken dat er via sociale media maar een selecte doelgroep wordt aangesproken, die voornamelijk bestaat uit 45- tot 65-jarigen met een Nederlandse achtergrond. De gemeente is zich hiervan bewust en probeert andere doelgroepen middels alternatieve wegen en organisaties te benaderen, om toch zoveel mogelijk diverse doelgroepen te bereiken.

“Voor het specifiek benaderen van de allochtone bevolking zijn er geijkte kanalen als de moskee (...) Voor statushouders zou wellicht Surplus aangeschreven kunnen worden.”

wijkmanagers

In de literatuur stond beschreven dat mensen met dezelfde etniciteit elkaar vaker en sneller kunnen aansteken om deel te nemen (Dekker, 2007; Dekker & Bolt, 2007). Deze uitspraak heeft voornamelijk betrekking op etnische minderheden en aangezien aan deze enquête enkel mensen met een Nederlandse achtergrond hebben deelgenomen, kan hier geen conclusie uit worden getrokken. Opmerkelijk is wel dat het merendeel van de respondenten aangeeft dat de uitspraak “ik wil deelnemen als er meer mensen met dezelfde nationaliteit meedoen” weinig tot zeer weinig betrekking heeft op hen. Hieruit kan geïmpliceerd worden dat etniciteit niet zo'n grote rol speelt bij het participeren in stadslandbouwprojecten.

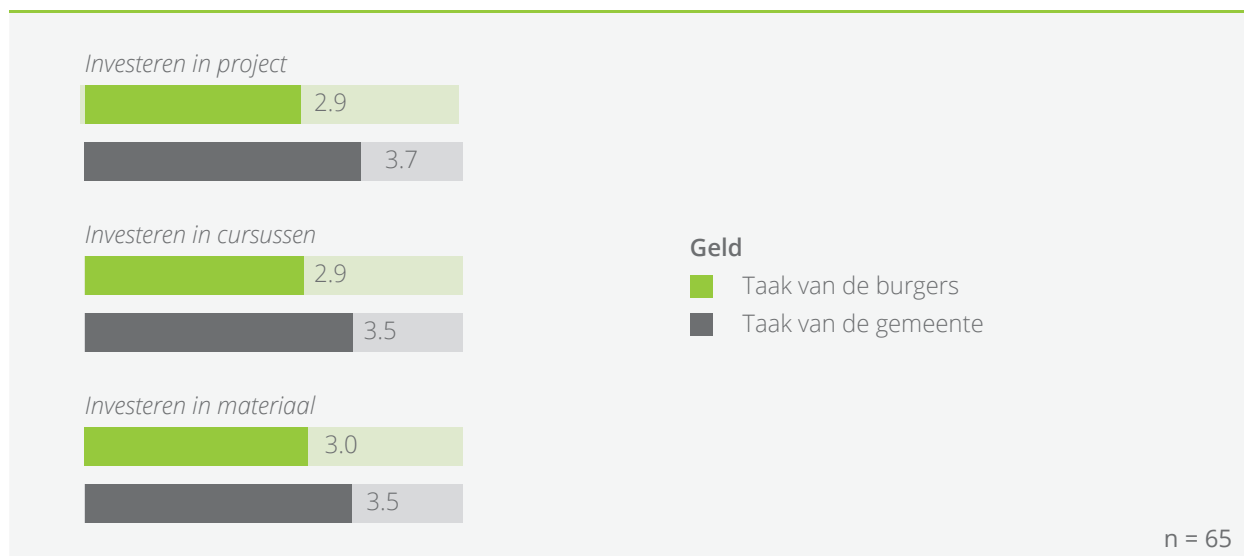
Samenvattend kan gesteld worden dat het contact met de gemeente door inwoners als 'neutraal' wordt gekenmerkt, terwijl vanuit de gemeente het geluid naar voren komt dat beleidsmedewerkers weinig persoonlijk contact hebben met inwoners. Inwoners spreken zich op dit punt niet erg uit en dit is terug te zien in de enquêteresultaten; de scores liggen bij de meeste stellingen rond het cijfer 3 wat gelijk staat aan een neutrale mening. De gemeente ervaart voornamelijk dat het contact met de gemeente veelal betrekking heeft op klachten en dat positieve geluiden nog niet vaak geventileerd worden richting de gemeente. In de toekomst zal er daarom meer nadruk moeten liggen op het verbeteren van dit contact. De inwoner zal zich ervan bewust moeten worden dat de gemeente ook graag positieve geluiden vanuit de populatie wil horen.

3.3 Toerusting

Deze derde factor betreft de mate waarin inwoners beschikken over hulpbronnen, zoals geld, materiaal, tijd en vaardigheden (Barkan, 2004; Van de Wijdeven, De Graaf & Hendriks, 2013). In de enquête is gevraagd in hoeverre inwoners bereid zijn om materiaal, kennis en/of geld in te zetten om een stadslandbouwproject te realiseren. Ook is middels de enquête gepeild hoe inwoners hun kennis en vaardigheden over bepaalde onderwerpen inschatten. In de interviews lag de nadruk op wat de gemeente zou kunnen inzetten om een initiatief als stadslandbouw mogelijk te maken.

Geld

In de wetenschappelijke literatuur wordt gesteld dat inwoners al snel vinden dat de gemeente moet bijdragen in de financiering van een project, aangezien zij hier niet over beschikken of dit niet willen inzetten in een gemeenschapsproject (Denters et al., 2013; Martin & Marsen, 1999; Wakefield et al., 2007). Uit de enquête wordt deze veronderstelling sterk bevestigd. Ook blijkt dat inwoners niet zo snel bereid zijn om te investeren in een stadslandbouwproject, in het volgen van cursussen of in het aanschaffen van materiaal. Dit resultaat wordt getoond in afbeelding 15.

Afbeelding 15 - Beoordeling taakverdeling investeringen op een schaal van 1 - 5

Deze resultaten komen volgens vele beleidsmedewerkers van de gemeente voort uit de nasleep van de verzorgingsstaat, waarin de gemeente de inwoners naar hun mening te veel gepamperd heeft. De gemeente heeft toentertijd veel taken naar zich toegetrokken, waardoor inwoners nu nog steeds de verwachting hebben dat de gemeente zaken zal oppakken en/of oplossen. De tijden zijn inmiddels veranderd, maar het imago van de gemeente als geldverstrekker leeft bij vele inwoners nog voort.

“De inwoner is meestal redelijk gemakzuchtig, want zij verwacht dat de overheid allerlei voorzieningen gaat treffen. En dat is prima, maar men moet nu zeggen dat inwoners het zelf moeten gaan doen.”

beleidsadviseur ruimtelijke ordening binnenstedelijk gebied

In de praktijk is het tegenwoordig erg lastig om subsidie te verkrijgen, omdat een initiatief aan strikte eisen en voorwaarden moet voldoen. Het initiatief moet namelijk meerwaarde bieden aan zowel de initiatiefnemer als de gemeente. Wanneer er al geld wordt ingezet, dan dient dit als aanjaagbudget voor een initiatief. Van structurele financiering vanuit de gemeente is bijna geen sprake. Inwoners zullen volgens de gemeente zelf aan de slag moeten gaan om een project in stand te houden, maar deze verwachting is nog lang niet bij iedereen doorgedrongen en het feit dat inwoners belasting betalen, wordt vaak ingezet als excuus om niet te hoeven financieren.

“Wat wij nog heel vaak horen - met name op het gebied van hondenbeleid - maar ook op andere terreinen, is: daar betalen we toch belasting voor?! De gemeente doet het toch, want daar betalen we belasting voor!”

beleidsmedewerker openbaar groen

Om te kijken of er een verband bestaat tussen het inkomen van de respondenten en hun visie op wie er moet investeren in stadslandbouw, is een Spearman's Rangcorrelatietest uitgevoerd. Bijna alle inkomensklassen [onder modaal, modaal, boven modaal, zeg ik liever niet] zijn evenredig verdeeld, behalve de klasse “2x boven modaal”. In bijlage 7 zijn alle correlatietabellen van de Spearman's Rangcorrelatietesten opgenomen. Uit de test is gebleken dat er een significant verband bestaat tussen de inkomen en de bereidheid van inwoners om te investeren in het project [$r_s = 0.295$, $p = 0.017$] of in materiaal [$r_s = 0.371$, $p = 0.002$]. Dit houdt in dat men eerder bereid is in het project of in het materiaal te investeren wanneer men een hoger inkomen heeft. Eveneens is er een significant verband gevonden tussen het inkomen en de opvatting dat financiering van het project een taak van de gemeente is [$r_s = -0.262$, $p = 0.035$]. Dit verband is echter negatief, wat wil zeggen dat inwoners sneller vinden dat financiering van een stadslandbouwproject een taak van de gemeente is, wanneer hun inkomen lager is. Beide verbanden zijn echter niet erg sterk te noemen.

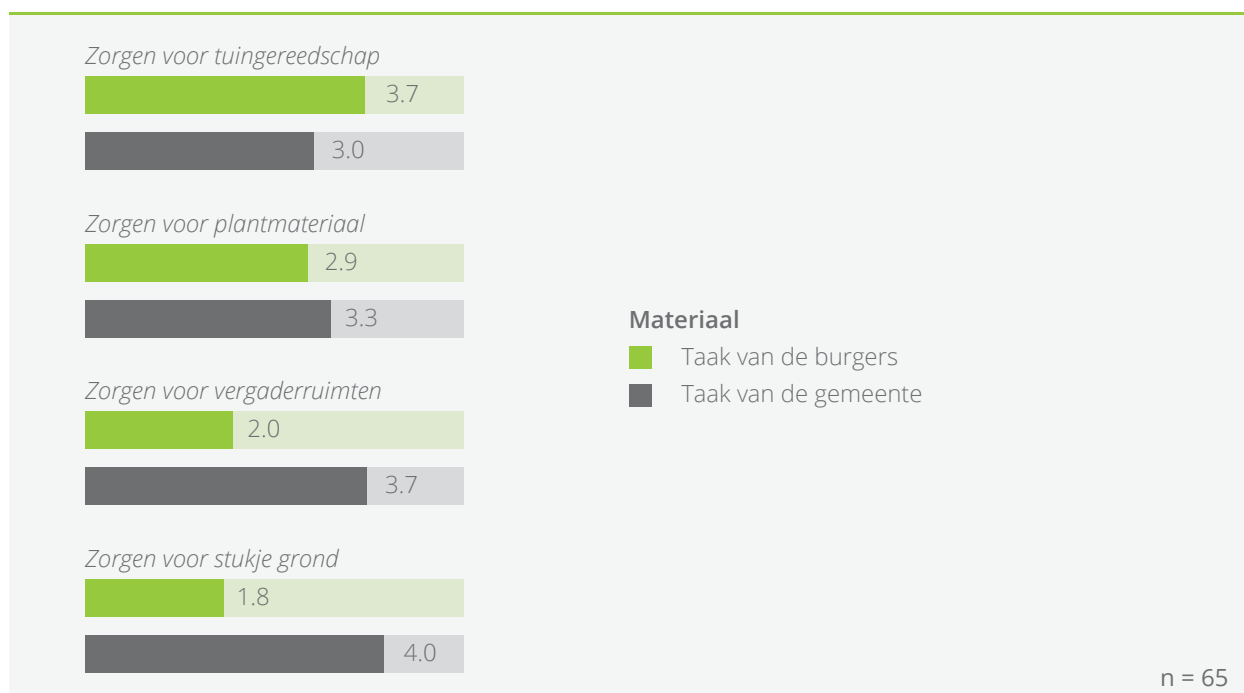
Wanneer het gaat om het investeren van geld in een project laat tabel 4 zien dat ouderen vaker bereid zijn te investeren in stadslandbouw dan jongeren. Dit kan deels verklaard worden door het bovenstaande gegeven dat er een verband bestaat tussen het inkomen en de bereidheid tot investeren. Jongeren hebben vaak minder geld tot hun beschikking dan ouderen, waardoor het voor ouderen gemakkelijker is om te investeren. Anderzijds zou dit resultaat verklaard kunnen worden door het risico wat investeren met zich meebrengt (Clark & Strauss, 2008). Aangezien stadslandbouw een relatief onbekend fenomeen is in Etten-Leur willen mensen wellicht niet zo snel investeren. Zeker jongeren die het praktisch nut van stadslandbouw nog niet goed kunnen inschatten, zijn wat terughoudender (Bernasek & Shwiff, 2001). Inwoners ouder dan 65 jaar zijn veel minder bereid om te investeren. Dit kan ermee te maken hebben dat zij misschien fysiek niet meer in staat zullen zijn om stadslandbouw uit te voeren en dat zij daarom de meerwaarde om te investeren er niet van inzien (Collard, 2009). Het beeld dat jongeren minder snel willen investeren dan ouderen wordt ook bevestigd in de kruistabellen over financiering van materiaal en cursussen die in bijlage 8 zijn opgenomen.

Tabel 4 - Kruistabel financiering in relatie tot leeftijd

FINBURG PROJECT	< 25 jaar	25 - 45 jaar	45 - 65 jaar	> 65 jaar	Totaal
Zeer mee oneens	0	1	1	1	3
% binnen leeftijd	0,0%	5,3%	3,8%	12,5%	4,6%
Mee oneens	7	4	7	5	23
% binnen leeftijd	58,3%	21,1%	26,9%	62,5%	35,4%
Neutraal	4	8	8	1	21
% binnen leeftijd	33,3%	42,1%	30,8%	12,5%	32,3%
Mee eens	1	6	10	0	17
% binnen leeftijd	8,3%	31,6%	38,5%	0,0%	26,2%
Zeer mee eens	0	0	0	1	1
% binnen leeftijd	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	1,5%
Totaal	12	19	26	8	65
% binnen leeftijd	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Materialiaal

Niet alleen geld is belangrijk om een stadslandbouwproject op te starten en te beheren, ook materiaal is nodig om aan de slag te gaan. In de enquête is ook hier onderscheid gemaakt tussen de inwoner en de gemeente bij het beoordelen van de taakverdeling met betrekking tot materialen.

Afbeelding 16 - Beoordeling taakverdelingen verzorging materialen op een schaal van 1 - 5

Uit afbeelding 16 blijkt dat veel inwoners beschikken over tuingereedschap wat ze kunnen en willen inzetten, maar dat het in vele gevallen ontbreekt aan ruimte en grond om stadslandbouw te kunnen beoefenen. Het valt op dat veel inwoners vinden dat de gemeente hen moet helpen bij het ter beschikking stellen van grond en (vergader)ruimten. Dat het zorgen voor plantmateriaal een taak is van de gemeente, wordt in vergelijking met andere zaken minder sterk bevonden.

Uit de interviews is meerdere keren naar voren gekomen dat de gemeente zou kunnen en willen kijken naar locaties waar stadslandbouw zou kunnen plaatsvinden. De beleidsmedewerker openbaar groen reikte de mogelijkheid aan om te kijken naar braakliggende terreinen binnen Etten-Leur. Deze percelen hebben al een multifunctionele invulling die samenhangt met stadslandbouw, maar voedselproductie voor menselijke consumptie heeft hier nog geen invulling. Nu wordt er op deze terreinen bloemrijk grasland ingezaaid, wat ten goede komt aan de bijen en de plaatselijke boeren. Om stadslandbouw te kunnen realiseren, is het van belang om dit in overleg met alle betrokken partijen te doen.

De beleidsadviseur ruimtelijke ordening buitengebied heeft aangegeven dat stadslandbouw aan de kernranden van Etten-Leur zou kunnen plaatsvinden, omdat er op deze locaties koppelingen kunnen worden gelegd met de kennis en expertise die er in het buitengebied te vinden is op het gebied van voedselproductie. De beleidsadviseur ruimtelijke ordening binnenstedelijk gebied ziet daarentegen mogelijkheden om dit type groen meer het stedelijk gebied in te trekken. Op deze manier wordt het bewustzijn van inwoners over lokale voedselproductie, circulariteit en gezondheid vergroot en wordt stadslandbouw meer tastbaar en beleefbaar. Door dit groen de stad in te brengen, zal de scheiding tussen de twee gebieden geleidelijk verdwijnen.

“Wellicht moeten we denken aan meer volkstuintencomplexen in Etten-Leur (...) Ik vind het volkstuintencomplex aan de Emmaflat leuk, maar het is niet beleefbaar. Mensen zien het niet en het wordt niet als onderdeel van de wijk ervaren. Misschien moet je het koppelen aan een wijkgebouw of park om het beleefbaar te maken.”

beleidsadviseur ruimtelijke ordening binnenstedelijk gebied

Op het vlak van materialen is onderzocht of er een verband bestaat tussen het inkomen van de respondenten en de mogelijkheid en bereidwilligheid om materiaal, grond en/of ruimten in te zetten. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de Spearman's Rangcorrelatietest, aangezien de variabelen een ordinaal niveau hebben en niet normaal verdeeld zijn. Uit deze test is gebleken dat er een significant verband bestaat tussen het inkomen en mogelijkheid die respondenten hebben om ruimten [$r_s = 0,318$, $p = 0.010$] of grond [$r_s = 0,261$, $p = 0.035$] in te zetten. Dit wil zeggen dat inwoners met een hoger inkomen vaker de mogelijkheid en wil hebben om ruimten en/grond ter beschikbaar te stellen voor een stadslandbouwproject. Daarnaast komt naar voren dat inwoners met een lager inkomen sneller de gemeente aanwijzen om hen te voorzien van gereedschap [$r_s = - 0.269$, $p = 0.031$], ruimten [$r_s = - 0.282$, $p = 0.023$] en grond [$r_s = - 0.415$, $p = 0.001$].

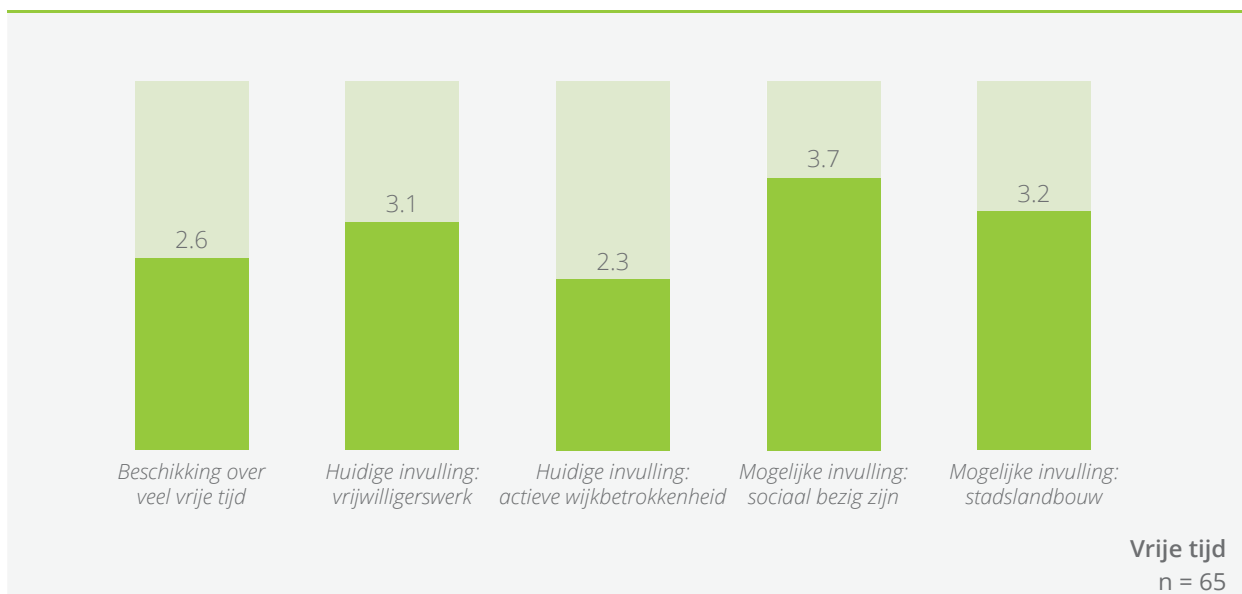
Uit tabel 5 blijkt dat vrouwen veel vaker dan mannen aangeven dat het zorgen voor materialen [in dit geval plantmateriaal] een taak is van de gemeente. De kruistabellen die gaan over het zorgen voor tuingereedschap, vergaderruimten en grond tonen eenzelfde beeld en zijn opgenomen in bijlage 8. Dit zou – evenals bij de analyse van de vorige kruistabellen – te maken kunnen hebben met het risico wat er aan een participatieproject hangt (Powell & Ansic, 1997). Vrouwen gaan sneller risico's uit de weg en dit wordt geuit in het feit dat zij het zorgen voor materiaal een taak van de gemeente vinden (Collard, 2009). Daarnaast kan vertrouwen in de medemens een verklaring geven voor het feit dat vrouwen het zorgen voor materiaal willen uitbesteden. Vrouwen hebben over het algemeen minder vertrouwen in de medemens dan mannen (Arends & Schmeets, 2015).

Tabel 5 - Kruistabel materiaal in relatie tot geslacht

MATGEM PLANTMATERIAAL	Man	Vrouw	Totaal
Zeer mee oneens	2	1	3
<i>% binnen geslacht</i>	7,4%	2,6%	4,6%
Mee oneens	6	4	10
<i>% binnen geslacht</i>	22,2%	10,5%	15,4%
Neutraal	11	14	25
<i>% binnen geslacht</i>	40,7%	36,8%	38,5%
Mee eens	5	17	22
<i>% binnen geslacht</i>	18,5%	44,7%	33,8%
Zeer mee eens	3	2	5
<i>% binnen geslacht</i>	11,1%	5,3%	7,7%
Totaal	27	38	65
<i>% binnen geslacht</i>	100,0%	100,0%	100,0%

Tijd

Ten derde is (vrije) tijd een belangrijk aspect wat meespeelt bij het wel of niet deelnemen aan participatieprojecten (Denters et al., 2013). Uit afbeelding 17 blijkt dat respondenten aangeven dat zij weinig beschikking hebben over vrije tijd. Deze vrije tijd wordt meer ingevuld met vrijwilligerswerk dan met het actief betrokken zijn binnen een wijk. Een mogelijk toekomstige invulling van vrije tijd wordt vaker gezien in het sociaal bezig zijn in de wijk dan in het meedoen in een stadslandbouwproject.

Afbeelding 17 - Beoordeling invulling vrije tijd op een schaal van 1 - 5

De huishoudenssamenstelling en werkuren hebben volgens de literatuur mogelijk een invloed op de vrije tijd van mensen (Denters et al., 2013; Salverda & Vreke, 2009). Om te kunnen beoordelen of huishoudenssamenstelling en werkuren daadwerkelijk invloed hebben op de vrije tijd van inwoners van Etten-Leur is een Spearman's Rangcorrelatietest uitgevoerd. Het verband tussen de huishoudenssamenstelling en de beschikking / invulling van vrije tijd bleek volgens deze test niet significant te zijn, terwijl het aantal arbeidsuren wel een significant verband vertoont met de beschikking over veel vrije tijd [$r_s = -0.538$, $p = 0.000$]. Dit verband is redelijk sterk te noemen. Respondenten die aangeven fulltime te werken, hebben (logischerwijs) minder vrije tijd dan respondenten die een parttime baan hebben. Het beeld dat in de wetenschappelijke literatuur wordt geschetst over de relatie tussen huishoudenssamenstelling en de hoeveelheid beschikbare vrije tijd wordt in dit onderzoek dus ontkracht (Salverda & Vreke, 2009; Van Veenhuizen, 2006).

Ondanks het feit dat de relatie tussen vrije tijd en huishoudenssamenstelling niet significant wordt bevonden, leveren tabellen 6, 7 en 8 wel een interessant beeld op. Respondenten die een huishouden met kinderen hebben, geven vaker aan dat zij veel vrije tijd hebben dan huishoudens zonder kinderen en eenpersoonshuishoudens. Wanneer er wordt gekeken naar de arbeidssituatie en het aantal arbeidsuren is uit kruistabel 7 af te lezen dat huishoudens met kinderen minder vaak fulltime werken dan respondenten met een andere huishoudenssamenstelling. Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de respondenten anders dan huishoudens met kinderen hun tijd besteden aan andere activiteiten. Toch geven huishoudens met kinderen dan weer wel aan relatief veel interesse te hebben om iets met stadslandbouw te doen. Volgens de literatuur kan dit toe te wijzen zijn aan het feit dat kinderen zo een stukje educatie meekrijgen en dat de omgeving hierdoor veiliger wordt (Salverda & Vreke, 2009).

Tabel 6 - Kruistabel vrije tijd in relatie tot huishoudenssamenstelling

VRIJETIJD VEELTIJD	Eenpersoons huishoudens	Huishoudens zonder kids	Huishoudens met kids	Totaal
Zeer mee oneens	1	2	4	7
% binnen hhsamenstelling	12,5%	10,5%	10,5%	10,8%
Mee oneens	3	8	14	25
% binnen hhsamenstelling	37,5%	42,1%	36,8%	38,5%
Neutraal	4	7	11	22
% binnen hhsamenstelling	50,0%	36,8%	28,9%	33,8%
Mee eens	0	1	8	9
% binnen hhsamenstelling	0,0%	5,3%	21,1%	13,8%
Zeer mee eens	0	1	1	2
% binnen hhsamenstelling	0,0%	5,3%	2,6%	3,1%
Totaal	8	19	38	65
% binnen hhsamenstelling	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 7 - Kruistabel arbeidsuren in relatie tot huishoudenssamenstelling

ARBEIDSUREN	Eenpersoons huishoudens	Huishoudens zonder kids	Huishoudens met kids	Totaal
< 12 uur	3	4	11	18
% binnen hhsamenstelling	37,5%	23,5%	29,7%	29,0%
12 - 16 uur	1	0	3	4
% binnen hhsamenstelling	12,5%	0,0%	8,1%	6,5%
16 - 24 uur	0	1	3	4
% binnen hhsamenstelling	0,0%	5,9%	8,1%	6,5%
24 - 32 uur	0	2	3	5
% binnen hhsamenstelling	0,0%	11,8%	8,1%	8,1%
32 - 40 uur	1	5	11	17
% binnen hhsamenstelling	12,5%	29,4%	29,7%	27,3%
> 40 uur	3	5	6	14
% binnen hhsamenstelling	37,5%	29,4%	16,2%	22,6%
Totaal	8	17	37	62
% binnen hhsamenstelling	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabel 8 - Kruistabel interesse stadslandbouw in relatie tot huishoudenssamenstelling

VRIJTIJD STDSL	Eenpersoons huishoudens	Huishoudens zonder kids	Huishoudens met kids	Totaal
Zeer mee oneens	1	0	0	1
% binnen hhsamenstelling	12,5%	0,0%	0,0%	1,5%
Mee oneens	1	0	4	5
% binnen hhsamenstelling	12,5%	0,0%	10,5%	7,7%
Neutraal	4	14	20	38
% binnen hhsamenstelling	50,0%	73,7%	52,6%	58,5%
Mee eens	2	5	13	20
% binnen hhsamenstelling	25,0%	26,3%	34,2%	30,8%
Zeer mee eens	0	0	1	1
% binnen hhsamenstelling	0,0%	0,0%	2,6%	1,5%
Totaal	8	19	38	65
% binnen hhsamenstelling	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

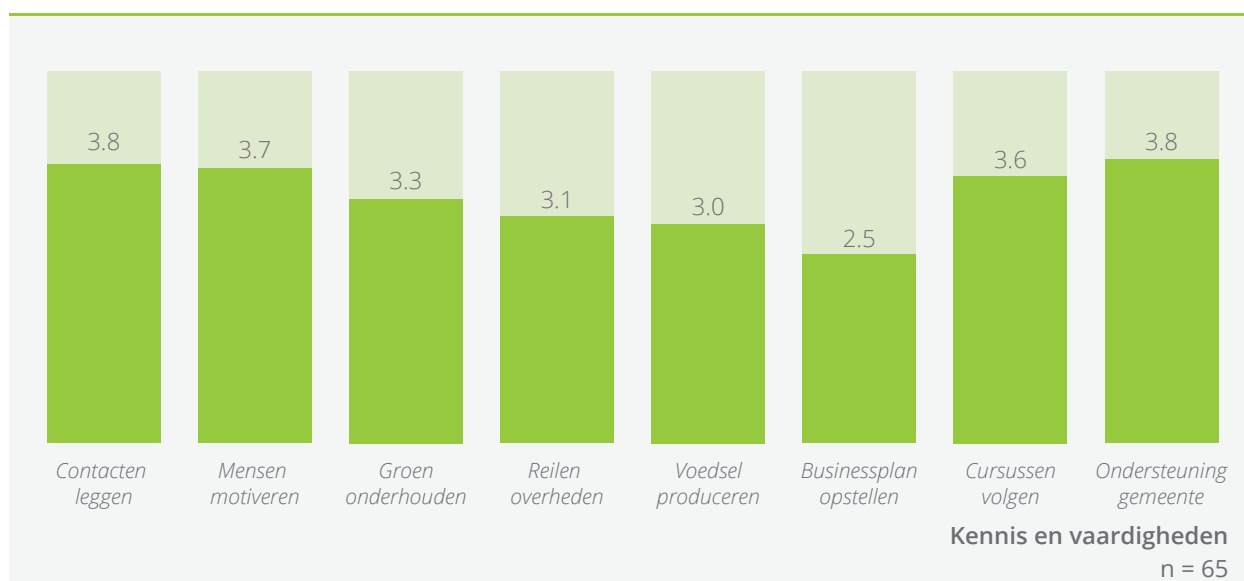
Regelmatig wordt stadslandbouw in verband gebracht met mensen met een lager inkomen (Van Veenhuizen, 2006). Minima kunnen door middel van stadslandbouw kosten besparen op hun boodschappen, maar bijvoorbeeld ook op isolatie, geluidsdemping en wateropvang. Er wordt dus de verwachting gewekt dat mensen met een lager inkomen meer behoefte hebben aan stadslandbouw dan andere inkomensklassen. Uit tabel 9 is af te lezen dat dit beeld niet geheel blijkt te kloppen voor de situatie in Etten-Leur. Mensen met een modaal inkomen schijnen meer behoefte te hebben om aan stadslandbouw te doen dan mensen die een inkomen onder modaal niveau hebben. Wellicht heeft dit ermee te maken dat de doelgroep die onder modaal verdiend niet op de hoogte is van de (financiële) voordelen die het hen zou kunnen opleveren. De inkomensklasse 2x modaal scoort hoog, maar deze categorie bevat veel minder respondenten waardoor het een enigszins vertekend beeld geeft. Ook de categorie 'zeg ik liever niet' geeft aan veel interesse te hebben in stadslandbouw, maar een onderbouwde conclusie met betrekking tot inkomen is hier niet uit te trekken.

Tabel 9 - Kruistabel interesse stadslandbouw in relatie tot inkomen

VRIJETIJD STDSL B	Beneden modaal	Gelijk aan modaal	Boven modaal	2x modaal	Zeg ik liever niet	Totaal
Zeer mee oneens	0	0	1	0	0	1
% binnen inkomen	0,0%	0,0%	6,7%	0,0%	0,0%	1,5%
Mee oneens	2	0	0	1	2	5
% binnen inkomen	11,8%	0,0%	0,0%	20,0%	15,4%	7,7%
Neutraal	10	10	12	2	4	38
% binnen inkomen	58,8%	66,7%	80,0%	40,0%	30,8%	58,5%
Mee eens	4	5	2	2	7	20
% binnen inkomen	23,5%	33,3%	13,3%	40,0%	53,8%	30,8%
Zeer mee oneens	1	0	0	0	0	1
% binnen inkomen	5,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,5%
Totaal	17	15	15	5	13	65
% binnen inkomen	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kennis en vaardigheden

Tot slot is het van belang dat er vanuit een groep geïnteresseerden verschillende soorten kennis en vaardigheden kunnen worden ingebracht in een project (Denters & Van Heffen-Oude Vrielink, 2004; Van Gunsteren, 1992; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Zo blijkt uit afbeelding 18 dat veel respondenten aangeven dat zij redelijk goed zijn in het contact leggen met en het motiveren & enthousiasmeren van mensen. Deze vaardigheden zijn voornamelijk in de opstartfase van een stadslandbouwproject van belang. Met het opstellen van businessplannen blijken de respondenten minder ervaring te hebben en wellicht ligt hier een kans voor de gemeente om inwoners op dit vlak ondersteuning te bieden.

Afbeelding 18 - Beoordeling kennis / vaardigheden op een schaal van 1 - 5

Dat de gemeente ondersteuning dient te bieden bij (het koppelen van) kennis en vaardigheden, wordt door veel respondenten als wenselijk ervaren, maar men is ook zelf bereid om cursussen te volgen om hun vaardigheden te ontwikkelen.

Het bieden van kennis en expertise en het koppelen van initiatieven en mensen wordt door vele beleidsmedewerkers aangekaart als belangrijke rol in het voorzien van inwoners in de toerusting van een project. De gemeente kan inwoners in contact brengen met lokale partijen als de Volkstuinvereniging Etten-Leur, de ZLTO of de GGD. Wanneer het contact is gelegd, kan er worden gekeken of deze lokale partijen ook in bijvoorbeeld plantmateriaal of tuingereedschap kunnen voorzien. Vanuit de visie van de gemeente zullen aan initiatiefnemers verschillende vragen worden gesteld om te beoordelen wat er nodig is en zal er eerst moeten worden gekeken wat de inwoner zelf kan bijdragen voordat de gemeente expertise, geld of andere zaken gaat inzetten.

“Wat zou je willen? Hoe ziet dat eruit? En waar? Uiteindelijk zouden we vragen: wat heb je nodig om het zelf te doen? Dan hou je even in het midden wie wat levert.”

wijkmanagers

Het bezitten van kennis en/of vaardigheden hangt volgens de literatuur vaak samen met het opleidingsniveau en de arbeidssituatie. Het schijnt volgens de wetenschappelijke literatuur dat inwoners met een hogere opleiding en een goede arbeidssituatie hun vaardigheden sterker ontwikkeld hebben (Denters & Van Heffen-Oude Vrielink, 2004; Van Gunsteren, 1992; Hurenkamp et al., 2006; Lowndes et al., 2006; Marschall, 2004; Van Stokkom & Toenders, 2010; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Om te kunnen beoordelen of deze variabelen een significant verband tonen met de beheersing van verschillende vaardigheden, is er hier ook voor gekozen om een Spearman's Rangcorrelatietest uit te voeren.

Tussen de arbeidssituatie en de bereidheid om cursussen te volgen bestaat een significant, negatieve relatie [$r_s = -0.297$, $p = 0.016$]. Dit houdt in dat respondenten die werkloos, student of werkzoekend zijn, eerder bereid zijn cursussen te volgen om hun vaardigheden en kennis te ontwikkelen dan werkende of gepensioneerde respondenten. Het opleidingsniveau laat eveneens een significante relatie zien met een aantal van de genoemde vaardigheden. Zo blijkt dat er significant positieve verbanden bestaan met 'kennis over het reilen in overheidsinstanties' [$r_s = 0.269$, $p = 0.030$], met 'kennis over voedselproductie en plantprocessen' [$r_s = 0.286$, $p = 0.021$] en met 'kennis over het opstellen van businessplannen' [$r_s = 0.472$, $p = 0.000$]. Respondenten die een hogere opleiding hebben genoten, hebben over deze onderwerpen relatief meer kennis dan inwoners met een lagere opleiding. Dit wil niet zeggen dat deze inwoners beter zijn dan anderen, want het is juist de uitdaging in een project om een juiste mengeling van kennis en vaardigheden te hebben.

Overig

Vanuit de gemeente kan, naast het verbinden van mensen en initiatieven, ook gekeken worden of er versoepeling van wet- en regelgeving toegepast kan worden om initiatieven gemakkelijker mogelijk te maken. Op grotere schaal zou gekeken kunnen worden of stadslandbouw bij het aanleggen van een nieuwe wijk van toegevoegde waarde zou kunnen zijn. De gemeente zou – bij voldoende animo – op de wensen van de burgers in kunnen spelen door stadslandbouw expliciet op te nemen in de planvorming. Dit wil niet zeggen dat dit in iedere situatie zou moeten gebeuren, omdat ieder initiatief en elke situatie anders is. De gemeente biedt namelijk maatwerk en zal per situatie beoordelen of en hoe stadslandbouw een rol zou kunnen krijgen binnen een plan.

“Als ik naar maatschappelijke ondersteuning kijk en iemand komt bij ons aan het loket, dan is dat puur maatwerk. De ene persoon die een gebroken been heeft, kan iets anders krijgen dan een ander die een gebroken beent heeft. Dit wordt geheel op de persoon afgestemd.”

beleidsadviseur maatschappelijke ondersteuning

Het gaat de gemeente dus voornamelijk om het bieden van maatwerk en het uitgangspunt is dat de inwoner eerst zelf gaat kijken wat hij / zij zou kunnen inzetten. Deze mindset is bij de inwoner nog niet doorgedrongen en dit is deels te wijten aan de nasleep van de verzorgingsstaat. Volgens een beleidsmedewerker uit het domein beheer & realisatie is dit resultaat toe te schrijven aan het feit dat de participatiesamenleving ontstaan is uit bezuinigingen en niet uit de intentie van inwoners om het heft in eigen hand te nemen. De motivatie van de gemeente is hierdoor anders dan voor de inwoner en hier ligt de crux van het probleem. Doordat de gemeente telkens initiatieven blijft ondersteunen en meer dan faciliterend optreedt, komt het besef om als inwoner zelf initiatieven op te pakken niet tot uiting en blijft men in de consumptiemaatschappij hangen. Om inwoners bewust te maken van deze verwachtingen is het zaak om vanuit de gemeente de wens naar een actieve burger uit te spreken.

“Volgens mij vinden wij als overheid dat wij ons terug moeten trekken omdat we steeds minder gelden ter beschikking krijgen om het zelf te doen. Dus burgerparticipatie is enigszins ingegeven door bezuinigingen en niet door burgers.”

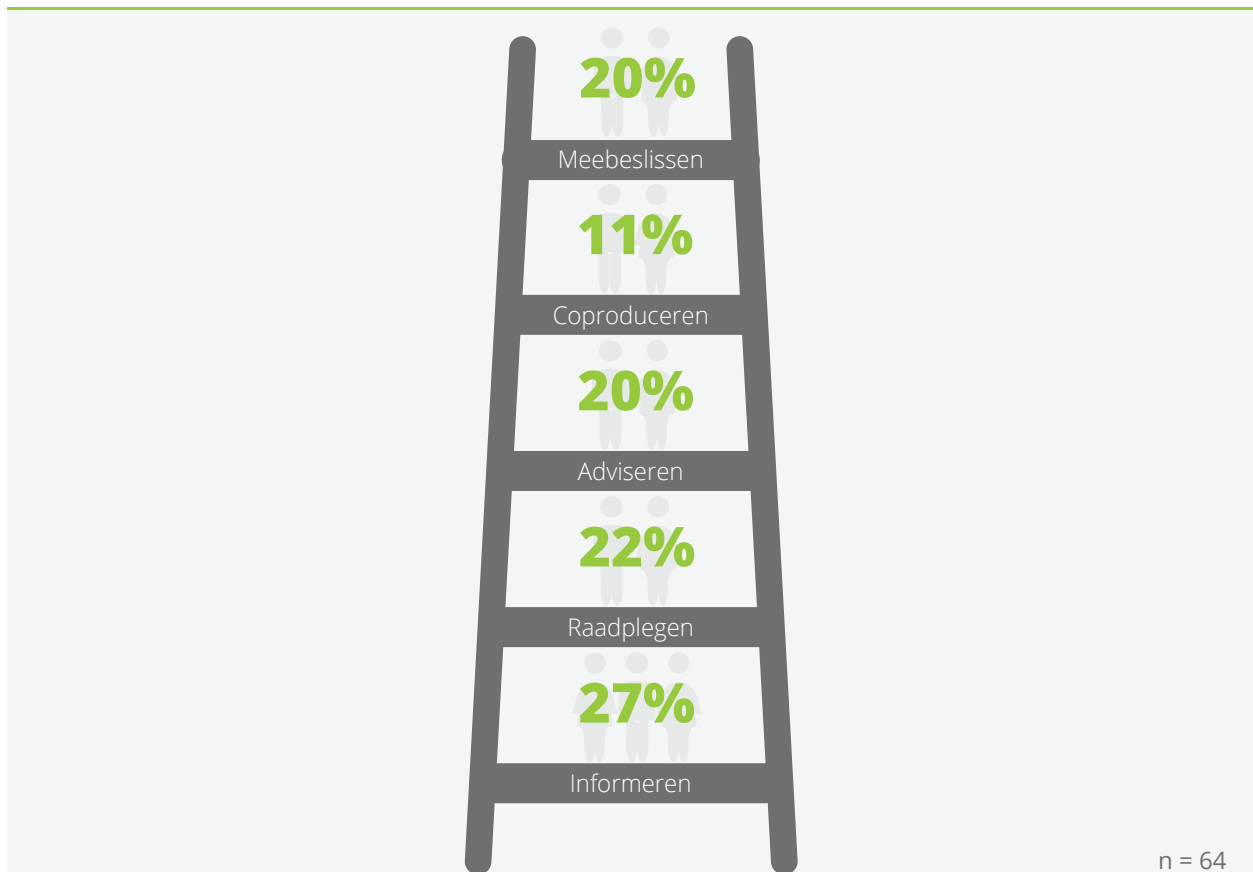
teamleider handhaving leefomgeving

4.3.4 Inbedding

De rol die overheden en inwoners kunnen en willen aannemen wordt onder de factor ‘inbedding’ behandeld. Door verschillende auteurs zijn er suggesties gedaan voor de rol van de inwoner in participatieprocessen (Arnstein, 1969; Edelenbos & Monnikhof, 2001). Deze suggesties zijn vormgegeven in de zogenaamde participatieladder. Hoe hoger de inwoner op deze participatieladder staat, hoe meer betrokkenheid er is en hoe meer invloed er vanuit de inwoner uitgeoefend kan worden (Edelenbos & Monnikhof, 2001). Ook voor de rol die de gemeente met betrekking tot burgerinitiatieven zou kunnen innemen, bestaan verscheidene ideeën in de vorm van een participatietrap (Denters et al., 2013).

Rol van de inwoners

In de enquête is gevraagd op welke sport van de participatieladder inwoners zichzelf bij het organiseren van een stadslandbouwproject zien staan. Hier is geen eenduidige conclusie over te trekken, omdat alle sporten (met uitzondering van coproduceren) redelijk gelijk zijn vertegenwoordigd. Dit is te zien in afbeelding 19.

Afbeelding 19 - Participatieladder - positie die de inwoner zichzelf toekent in stadslandbouwprojecten

Er is een kleine meerderheid die aangeeft dat zij zichzelf op de laagste sport – informeren – zien staan. Deze positie houdt in dat inwoners worden geïnformeerd over de stand van zaken van bepaalde plannen en dat zij de ruimte krijgen om hun visie te presenteren. Dit geeft echter geen garantie dat hun visie daadwerkelijk wordt meegenomen, omdat de gemeente de meeste macht blijft houden (Duyvendak & Krouwel, 2001).

Vanuit beleidsmedewerkers wordt er – in tegenstelling tot waar de inwoner zichzelf ziet staan – uitgegaan van een actieve inwoner op de hoogste treden van de participatieladder. De gemeente staat erg positief tegenover burgerinitiatieven en er zal daarom zoveel mogelijk geprobeerd worden om mee te denken. Dit kan door te kijken naar soepelere regelgeving, maar ook door te kijken hoe de juiste mensen aan elkaar verbonden kunnen worden. Het uitgangspunt is en blijft hierbij een actieve inwoner.

“De beleving is nog vaak dat inwoners hun hark er wel doorheen willen jagen, maar dat de gemeente het moet aanleggen. Dat moeten we omdraaien; de mensen moeten met elkaar samen maar eens gaan denken hoe zij het willen en wat willen ze verbouwen. Ik vind dat mensen dit vooral zelf moeten doen.”

wethouder

Zoals de resultaten nu laten zien, is er een kloof tussen de verwachtingen van de inwoner en die van de gemeente. Het is erg lastig om deze kloof – die ontstaan is door de consumptiemaatschappij en de verzorgingsstaat – te overbruggen. De inwoner is tegenwoordig veel mondiger en wil veel meer, maar wanneer er daadwerkelijk zaken moeten veranderen, hebben zij geen tijd of zin om actief hiermee aan de slag te gaan. Over hoe deze kloof gedicht moet gaan worden, bestaat geen eenduidig en simpel antwoord. Wel wordt er vanuit openbaar groen ervaren dat pushen niet de juiste manier is en averechts zal werken.

“Ik heb soms het idee dat hoe harder je trekt, hoe meer weerstand er komt (...) Dat hoe meer je pusht dat de burgers iets moeten gaan doen, hoe meer je ze ook weer tegenhoudt.”-

beleidsmedewerker openbaar groen

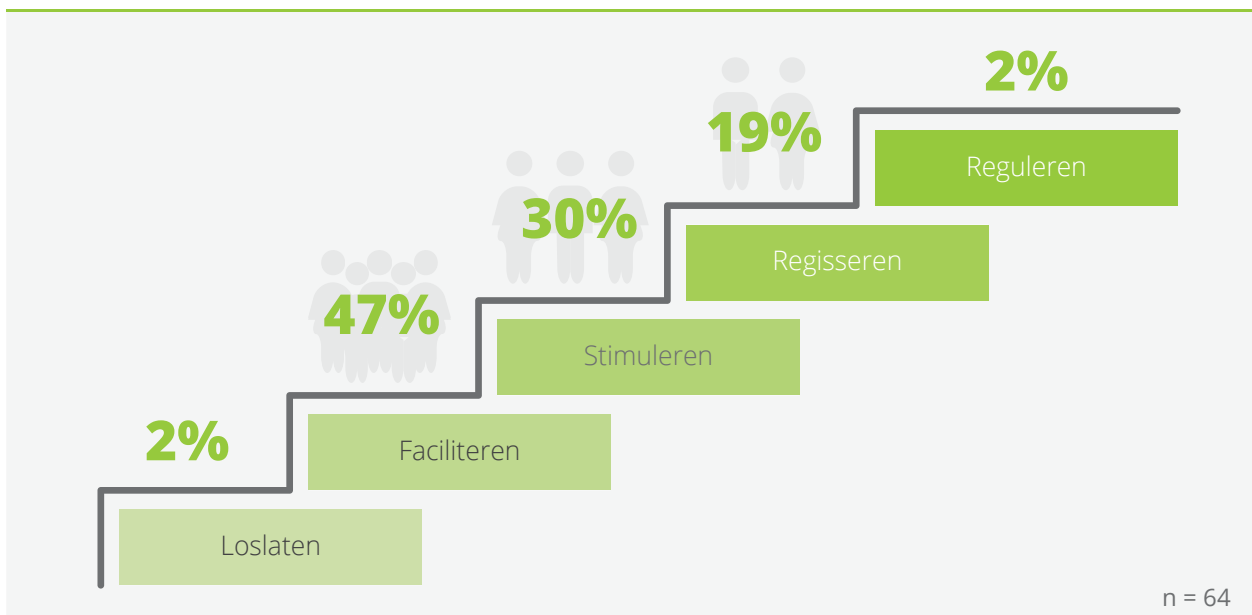
Een verrassende uitkomst die tabel 10 toont, is dat vrouwen voornamelijk een passieve rol voor zichzelf weggelegd zien, terwijl mannen hier niet zo eenduidig over zijn en zelfs neigen naar een zeer actieve rol waarin de gemeente en inwoners samen beslissingen nemen. Deze lijn is ook te zien in het feit dat vrouwen het faciliteren van materialen veel vaker dan mannen als taak van de gemeente zien, omdat vrouwen minder risico's willen nemen (Collard, 2009). Over de rol van de gemeente bestaat er wel meer eenduidigheid tussen mannen en vrouwen: een faciliterende benadering is volgens beiden het meest wenselijk. Toch wordt er door een enkele man uitgeweken naar de hoogste en laagste trede, terwijl de vrouwen zich meer clusteren rondom de middelste treden. Dit resultaat is terug te vinden in bijlage 8.

Tabel 10 - Kruistabel irol burger in relatie tot geslacht

ROL BURGER	Man	Vrouw	Totaal
Informereren	5	12	17
% binnen geslacht	19,2%	31,6%	26,6%
Raadplegen	5	9	14
% binnen geslacht	19,2%	23,7%	21,9%
Adviseren	2	11	13
% binnen geslacht	7,8%	28,9%	20,3%
Coproduceren	5	2	7
% binnen geslacht	19,2%	5,3%	10,9%
Meebeslissen	9	4	13
% binnen geslacht	34,6%	10,5%	20,3%
Totaal	26	38	64
% binnen geslacht	100,0%	100,0%	100,0%

Rol van de gemeente

In tegenstelling tot de rol die zij voor zichzelf weggelegd zien, hebben inwoners over de rol van de gemeente een duidelijkere mening, zo blijkt uit afbeelding 20. Bijna de helft van de respondenten geeft aan dat zij voornamelijk een faciliterende rol van de gemeente voor zich zien bij het organiseren van stadslandbouwprojecten. Deze trede van de participatietrap houdt in dat de inwoner initiatieven initieert en dat de gemeente waar nodig ondersteuning biedt (Denters et al., 2013). Deze ondersteuning kan in veel diverse vormen voorkomen en de behoefte aan ondersteuning is in deze enquête al meermaals naar voren gekomen (Blom et al., 2010).

Afbeelding 20 - Participatietrap - positie die de inwoner aan de gemeente toekent in stadslandbouwprojecten

De keuze voor deze trede is enigszins apart te noemen wanneer we de participatieladder over de inwoner en de participatietrap over de gemeente naast elkaar leggen. Logischerwijs zou de inwoner voor een meer regisserende rol kiezen, aangezien zij aangeeft voornamelijk geïnformeerd of geraadpleegd te willen worden. De ideale situatie volgens de inwoner is dus een situatie waarin de inwoner niet erg actief optreedt en waarin de gemeente de acties van inwoners voornamelijk ondersteunt.

De gemeente Etten-Leur heeft in haar toekomstvisie neergeschreven dat zij voornamelijk faciliterend wil optreden en naar deze visie werd door iedere beleidsmedewerker gerefereerd. Iedereen was het er unaniem over eens dat de gemeente een faciliterende rol op zich moet nemen. Omdat er binnen de bevolking van Etten-Leur ook bepaalde doelgroepen leven die minder makkelijk voor zichzelf kunnen opkomen, kan de gemeente in sommige gevallen een meer stimulerende rol aannemen. Zo kunnen minima en statushouders door de gemeente gestimuleerd en geattendeerd worden op de meerwaarde die stadslandbouw voor hen kan hebben. Daarnaast kan de gemeente ondersteuning bieden bij het integreren van deze inwoners in bijvoorbeeld een stadslandbouwproject.

“Het opzetten van een stadslandbouwproject zal waarschijnlijk door een gemêleerde doelgroep gebeuren en daarbij kan ik me voorstellen dat wij als gemeente een meer actieve, stimulerende rol spelen richting minima om er daadwerkelijk in deel te nemen.”

beleidsmedewerker arbeidsmarkt en werkgelegenheid

Bij het faciliteren van initiatieven is het zaak dat de gemeente de inwoner zoveel mogelijk loslaat en uitgaat van hun zelfredzaamheid (Huygen, Van Marissing & Boutellier, 2013). Toch is het loslaten van publieke taken een stap te ver voor de gemeente en wordt daar ook de noodzaak niet van ingezien. De gemeente is namelijk verantwoordelijk voor het verzorgen van bepaalde basisvoorzieningen en heeft vanuit haar positie overzicht over de gehele gemeente. Dit is een manco van de inwoner, waardoor het loslaten van publieke taken tot veel onenigheid zal leiden.

“We kunnen de burgers natuurlijk adviseren om iets wel of niet te doen, omdat wij het geheel overzien en zij dikwijls maar een klein gedeelte zien waardoor ze in bepaalde zaken geen erg hebben.”

opzichter buitendienst

Advies in zoektocht naar passende rol

Inwoners en beleidsmedewerkers hebben de ruimte gekregen om de gemeente advies te geven in haar zoektocht naar een passende rol. Inwoners hebben voornamelijk aangegeven dat er voldoende experimenteerterruimte voor hen gecreëerd moet worden en dat betrokkenheid van de gemeente voornamelijk in de eerste fasen van een project plaats moet vinden. Na verloop van tijd zal de gemeente zich moeten terugtrekken om inwoners het zelf te laten doen. Eveneens geven inwoners aan dat de gemeente hen zou kunnen inspireren door zelf een stadslandbouwproject te initiëren en dit over te dragen aan enthousiaste inwoners. Zij geven hierbij aan dat de gemeente niet zelf het wiel hoeft uit te vinden, omdat er genoeg gemeenten en experts zijn die hier al ervaring mee hebben.

Dat de gemeente voornamelijk voorin het proces een plaats zal moeten innemen bij het faciliteren van een stadslandbouwproject, beaamt de teamleider handhaving leefomgeving. Vanuit zijn functie heeft hij voornamelijk te maken met klachten en problemen die zich voordoen nadat een project gerealiseerd is. Door verschillende expertises binnen de gemeente aan het begin van de planvorming te betrekken en actief mee te laten denken in het plan, kan er volgens hem tot een beter en completer initiatief worden gekomen. Vanuit de gemeente zal dus niet alleen maar faciliterend opgetreden moeten worden, maar meer stimulerend. De inwoner zal hierin vooral coproducerend kunnen optreden.

Wij zijn als handhavers zijn vaak het sluitstuk, terwijl we graag aan de voorkant mee willen praten. (...) Ik denk dat we op andere momenten en met een ander type expertise dit soort initiatieven kunnen ondersteunen. (...) Wat houdt ons tegen om een sessie handhaving in te brengen in een project? Misschien moet dit soort faciliteren wel een stap zijn in het proces.”

teamleider handhaving leefomgeving

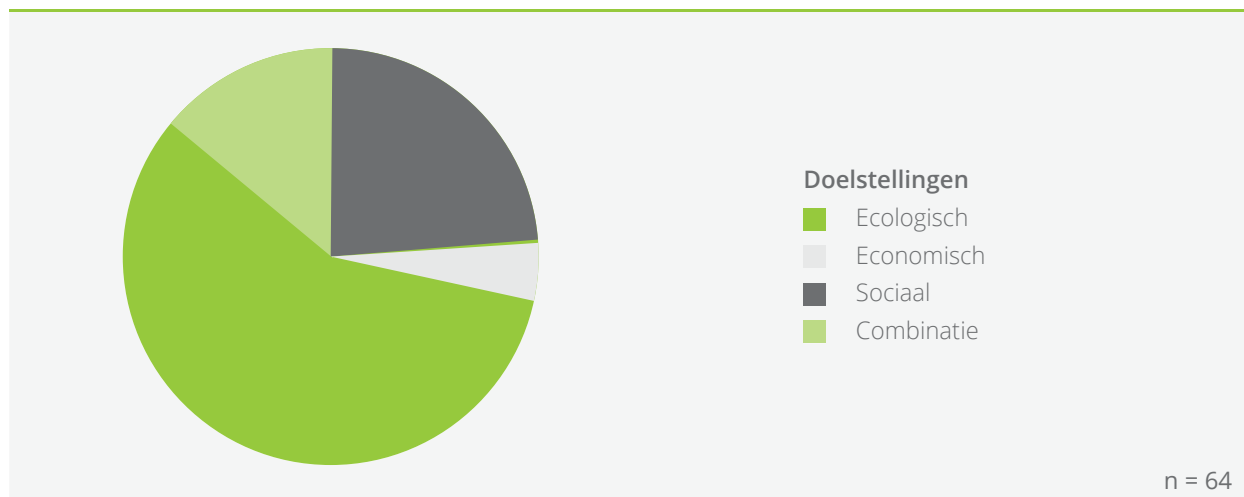
Inwoners gaven ook aan dat er verbindingen moeten worden gezocht met het lokale bedrijfsleven en bijvoorbeeld de ZLTO. De lokale betrokkenheid bij dit soort projecten zal volgens hen groot moeten zijn om het tot een succes te maken. Door het merendeel van de beleidsmedewerkers wordt in het interview aandacht besteed aan het gegeven dat de gemeente een groot netwerk heeft met (lokale) bedrijven en instanties die zij in contact kunnen brengen met initiatieven en mensen.

“Tot op heden zijn het altijd gescheiden werelden geweest; u heeft een initiatief en wij beoordelen dit. In de geest van de nieuwe omgevingswet zal dit moeten veranderen en dit brengt een cultuurverandering met zich mee. We gaan met de burger meedenken en meehelpen met het opzetten. (...) Ik denk dat we meer een verbindende rol krijgen dan een toetsende rol.”

beleidsadviseur ruimtelijke ordening binnenstedelijk gebied

4.3.5 Empathie

Tot slot bedraagt de laatste factor van het ACTIE-instrument het vermogen van overheden om zich te verplaatsen in inwoners en in te spelen op hun behoefte (Denters et al., 2013). Om te weten hoe de gemeente op inwoners kan reageren en kan inspelen op hun wensen, is het van belang de doelstelling van inwoners om met stadslandbouw bezig te gaan, te achterhalen (Dekking, Veen & Jansma, 2015; Resource Centers for Urban Agriculture, 2008; Veen, Breman & Jansma, 2012; Van Veenhuizen & Danso, 2007).

Afbeelding 21 - Beoordeling doelstelling stadslandbouwprojecten

In de enquête kon gekozen worden uit een drietal doelstellingen, namelijk een ecologische (zoals het verbeteren van de voeding / gezondheid of het milieu / klimaat), een economische (zoals het creëren van werkgelegenheid of een aantrekkelijk woonklimaat) of een sociale doelstelling (zoals het zorgen voor participatie en cohesie of het bieden van onderwijs).

Afbeelding 21 toont de enquêteresultaten waaruit naar voren komt dat de ecologische doelstelling voor de meeste respondenten als meest belangrijk wordt ervaren. Hierna staat de sociale doelstelling hoog op de lijst. Een enkele respondent heeft aangegeven dat een combinatie van de drie doelstellingen toch wel het meest in de buurt komt voor het realiseren stadslandbouw. Dat de verschillende doelstellingen eigenlijk niet los te koppelen zijn voor stadslandbouw, wordt in de wetenschappelijke literatuur bevestigd (McClintock, 2014; Resource Centers for Urban Agriculture, 2008; Thibert, 2012).

Het verkregen beeld verschilt niet veel met het beeld dat beleidsmedewerkers schetsen. De vraagstelling voor de geïnterviewde personen is iets anders geformuleerd, omdat er in de literatuur wordt gesteld dat stadslandbouw een middel is om doelen te bereiken (McClintock, 2014). Vanuit de verschillende domeinen en afdelingen binnen de gemeente zijn er doelen geformuleerd in het beleid. De vraag ging daarom in op de manieren waarop beleidsmedewerkers stadslandbouw zouden kunnen en willen inzetten om eerder gestelde doelen vanuit hun domein of afdeling te bereiken.

Zo werd vanuit maatschappelijke ondersteuning aangegeven dat stadslandbouw zou kunnen bijdragen aan het (re-) integreren van bepaalde doelgroepen (zoals minima, statushouders, mensen met een beperking, ouderen, etc) in de samenleving en dat het kan zorgen voor ontspanning of een zinvolle tijdsbesteding. Groen kan mensen en bevolkingsgroepen met elkaar verbinden en op deze manier zal stadslandbouw kunnen bijdragen aan de sociale en eigen ontwikkeling van inwoners. Dit perspectief wordt voornamelijk door beleidsmedewerkers uit het domein samenleving voortgebracht. Ook de wethouder beaamt dat stadslandbouw kan bijdragen aan een gelukkiger gevoel, aan stijgende huizenprijzen en aan het besef over overheids- en burgerparticipatie.

“Onze visie is dat iedereen op een zo normaal mogelijke manier kan meedoen, maar nu is dat niet voor iedereen weggelegd. Er zijn mensen met een zodanige beperking dat dit op een bepaalde manier moet worden ingevuld en ik zou me kunnen voorstellen dat stadslandbouw daar een rol in kan vervullen.”

beleidsadviseur maatschappelijke ondersteuning

Een ander doel wat met stadslandbouw bereikt kan worden, is het verduurzamen en vergroenen van de gemeente. Zo zijn er vanuit milieu en duurzaamheid twee doelen gesteld, waarin stadslandbouw een belangrijke functie zou kunnen vervullen. Het eerste doel houdt de verduurzaming van de landbouw in en het tweede doel heeft betrekking op het vergroenen van het stedelijk gebied. Stadslandbouw kan volgens de wethouder bijdragen aan klimaatadaptatie, zoals het tegengaan van hittestress en het opvangen van regenwater. Op deze manier wordt grond in het stedelijk gebied efficiënt ingezet en benut om naast traditioneel en functioneel groen ook voedselproductie voor inwoners mogelijk te maken. Daarnaast kan stadslandbouw bijdragen aan het bewustzijn van inwoners over een groene en gezonde omgeving.

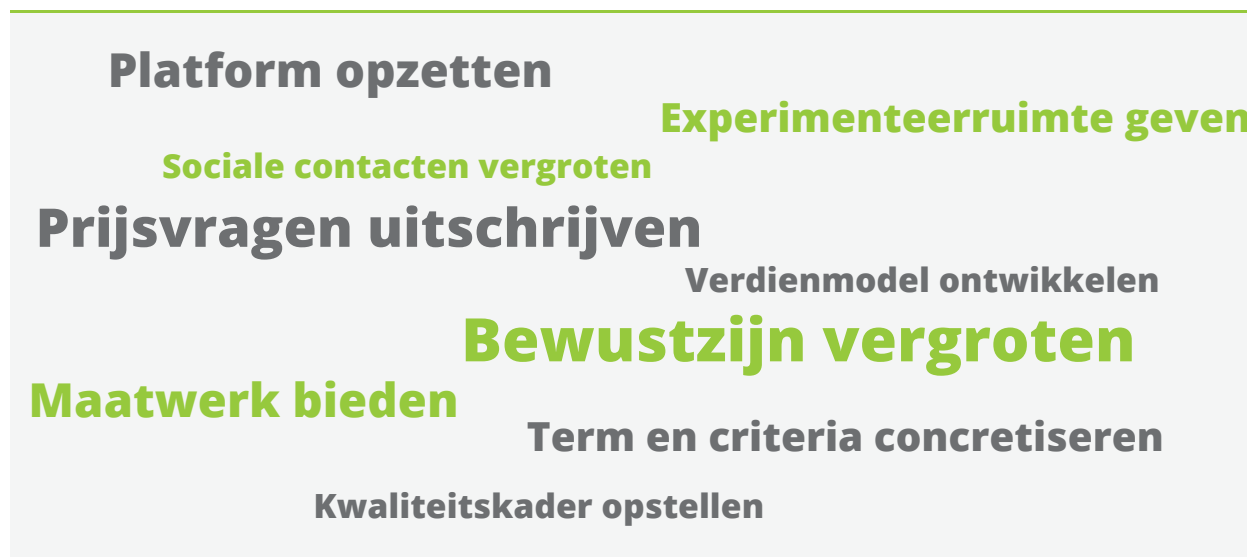
“Vanuit volksgezondheid is het vooral het gezonder eten, het meer bewegen en het maatschappelijk welbevinden dat centraal moet staan (...) Als je bijvoorbeeld twee mensen met een schoffel voorbij ziet rijden die je niet kent, maar wel het vermoeden hebt dat je hetzelfde gaat doen, scheidt dat een band.”

beleidsmedewerker WMO en openbare gezondheidszorg

De economische insteek van stadslandbouw wordt door beleidsmedewerkers maar een enkele keer benoemd en vaak wordt dit in combinatie met sociale doeleinden gezien. De combinatie van verschillende perspectieven op stadslandbouw werd ook opgemerkt door de wijkmanagers. Zij prijzen het multifunctionele karakter van stadslandbouw, maar gaven aan dat het niet aan de gemeente is om te beslissen op welke component de nadruk moet komen te liggen.

4.4 Aanbevelingen

In het laatste gedeelte van de enquête en de interviews is gevraagd of er met betrekking tot participatie of stadslandbouw nog zaken zijn waar de respondent of geïnterviewde zich over uit wil laten. Inwoners zijn in dit gedeelte veelal ingegaan op het feit hoe de gemeente om kan gaan met stadslandbouw en beleidsmedewerkers laten zich vooral uit over hoe er omgegaan kan worden met het veranderen van de mindset van inwoners. De belangrijkste conclusies zijn samengevat in afbeelding 22.

Afbeelding 22 - Aanbevelingen van burgers en overheid met betrekking tot stadslandbouw en participatie

Inwoners willen kwijt dat zij veel behoefte hebben aan experimenteerruimte en dat dit hen uitnodigt om met stadslandbouw aan de slag te gaan. Daarnaast geven inwoners aan dat er veel winst te behalen valt op het bewust maken van inwoners over thema's als duurzaamheid, lokale voedselproductie, gezondheid, etc. Deze bewustwording is nog onvoldoende aanwezig en wanneer dit bewustzijn groeit, zullen zij bereid zijn sneller deel te nemen aan projecten als stadslandbouw.

Ten slotte wordt door inwoners benadrukt dat het leveren van maatwerk en in contact komen met lokale netwerken van essentieel belang is voor het slagen van participatieprojecten. De ene wijk is de andere niet en hier zal de gemeente zich van bewust moeten zijn. Uit de interviews blijkt dat deze punten grotendeels al invulling krijgen in de praktijk.

Vanuit de gemeente wordt er al redelijk actief nagedacht over de invulling van de omgevingsvisie. Er werd enigszins verrast gereageerd op het feit dat de inwoner zichzelf niet hoog op de participatieladder zet en het besef dat deze mismatch in verwachtingen weleens tot problemen kan leiden, is ook bij beleidsmedewerkers doorgedrongen. De focus van de omgevingsvisie ligt op snellere procedures, minder regelgeving en een actieve inwoner (Blom et al., 2010; Hajer, 2011; Ministerie van I&M, 2015; Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011). Dit is zo vanzelfsprekend geworden dat er niet meer wordt stilgestaan bij het feit dat de inwoner ook meegenomen moet worden in dit proces en dat de verwachtingen naar elkaar uitgesproken moeten worden om de omgevingsvisie tot een succes te maken.

“Volgens mij zit er nog wel een stap tussen een idee en een initiatief. Ik denk dat we als gemeente daar energie in moeten stoppen. Misschien moeten we zeggen dat een idee een goed idee is als er gebrainstormd is met verschillende expertises binnen de gemeente (...) Daarna kan het pas een initiatief worden.”

teamleider handhaving leefomgeving

Door maatschappelijke ondersteuning is nagedacht over de omgevingsvisie en er is vanuit samenleving al globaal gekeken naar de manier waarop inwoners gestimuleerd kunnen worden om actief bezig te gaan. Men is vanuit dit domein voornemens om samen met inwoners kwaliteitskaders op te stellen voor een bepaalde wijk of buurt. Wanneer inwoners actief meehelpen om deze kwaliteitskader te bereiken en te behouden, kunnen zij op andere manieren gecompenseerd worden. Dit zorgt ervoor dat doelen vanuit de gemeente behaald kunnen worden en dat inwoners hier zelf een steentje aan bijdragen.

“Je zou eigenlijk als gemeente een algemeen kwaliteitskader moeten schetsen (...) Als je dan het kwaliteitskader zodanig ambitieus formuleert, kun je richting inwoners zeggen dat zij bijvoorbeeld geen vergunning hoeven aan te vragen als zij aan de gestelde eisen voldoen.”

beleidsadviseur maatschappelijke ondersteuning

Om specifiek stadslandbouw te realiseren in Etten-Leur is het volgens de beleidsadviseur ruimtelijke ordening buitengebied van belang dat er samen met de inwoners een verdienmodel ontwikkeld wordt. Meestal is er bij dit soort initiatieven sprake van een select, bevlogen groepje inwoners en op deze manier wordt het voor hen aantrekkelijk gemaakt om dit initiatief te gaan dragen en in stand te houden. Deze inwoners moeten echter zelf wel in het verdienmodel geloven om het project te laten slagen.

“De enige manier om een project in stand te houden is dat er toch iets moet zijn van een verdienmodel. Dus dat de bevrologen mensen daar een bepaalde organisatie voor opzetten (...) Het is zaak oog te houden voor de realiteit en daarom zal er een verdienmodel of organisatie opgezet worden om te blijven draaien.”

beleidsmedewerker WMO en openbare gezondheidszorg

Het opzetten van een organisatie of platform wordt eveneens als kans gezien en dit wordt met name vanuit openbare gezondheidszorg aangemoedigd. Door stadslandbouw verder te concretiseren, door wellicht een andere naam eraan te geven en door zichtbaar te maken wat het inhoudt en waar het zich momenteel ontwikkelt, kunnen inwoners gestimuleerd worden. Dit hoeft de gemeente niet alleen te doen, want er zijn genoeg voorbeelden waar de gemeente op zou kunnen aanhaken. In de toekomst zou een samenwerking met de gemeente Breda een mogelijke optie zijn.

“Misschien kun je het voorbeeld van Breda gebruiken. Daar zijn een aantal initiatieven op de kaart gezet die samen stadslandbouw worden genoemd (...) Middels een platform kan kennis uitgewisseld worden en dit zorgt voor meer interactie tussen inwoners.”

beleidsmedewerker WMO en openbare gezondheidszorg

Vanuit beheer en realisatie werd aangegeven dat inwoners gestimuleerd kunnen worden door middel van een prijsvraag of wedstrijden. Er zullen voor deze prijsvragen vanuit de gemeente bepaalde randvoorwaarden gesteld moeten worden en er wordt verwacht dat inwoners met een compleet plan komen. In dit concrete plan is het van belang dat de gemeente niet alleen positief reageert, maar ook de kritische punten benoemt en uitspreekt. Vanuit de gemeente kan expertise ingezet worden om initiatiefnemers te wijzen op de mogelijke knelpunten en kansen, maar ook de inwoners kunnen en moeten hier een actieve rol in vervullen door mee te denken.

“Ik zou het wel mooi vinden dat wanneer je dit wil promoten, je met een soort wedstrijden gaat werken (...) Ik zou aansturen op triggering in de planvorming (...) Ga mensen maar eens echt uitdagen en leg daar niet te veel belemmeringen op met formats en dergelijke.”

teamleider handhaving leefomgeving

De aandacht binnen initiatieven voor de omgeving (in alle opzichten) maakt in combinatie met burgerparticipatie dat de omgevingsvisie volgens beleidsmedewerkers zal gaan slagen. Hier zal echter veel tijd in moeten worden gestoken en het vergt veel omdenken van zowel de gemeente als de inwoners. In bijlage 10 zijn de belangrijkste resultaten in een infographic terug te vinden.

5

Conclusie en discussie

Uit de voortgekomen resultaten blijkt hoofdzakelijk dat er een kloof bestaat tussen de verwachting van burgers en overheden over de rolverdeling in participatieprocessen. De crux ligt hierin bij de rol die de burger voor zichzelf ziet en de rol die de overheid verwacht dat de burger zal aannemen. In dit hoofdstuk zullen de hoofd- en deelvragen, die aan het begin van dit onderzoek gesteld zijn, worden beantwoord. Naast het geven van een beknopte samenvatting, een conclusie en aanbevelingen, zal er in het laatste deel van dit hoofdstuk aandacht worden besteed aan het kritisch reflecteren op de verkregen resultaten en het onderzoeksproces.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe de samenwerking tussen gemeente en inwoners vormgegeven kan worden bij het participeren in stadslandbouwprojecten binnen de gemeente Etten-Leur. Het is hierbij van belang om te kijken naar de factoren die van invloed zijn op het wel of niet participeren van inwoners en om te analyseren in hoeverre de participatiedrang in stadslandbouw onder inwoners van Etten-Leur leeft. Eveneens is het waardevol om verwachtingen over participatie in stadslandbouwprojecten van zowel inwoners als de gemeente op te sporen. De hoofdvraag die hierbij hoort, luidt als volgt:

Op welke manier kunnen en willen inwoners en de gemeente binnen Etten-Leur participeren in mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden en gegronde aanbevelingen te kunnen formuleren, dienen eerst de deelvragen beantwoord te worden.

5.1.1 Invloedrijke factoren op participatie

De eerste deelvraag heeft betrekking op de factoren die van invloed zijn op het wel of niet participeren van inwoners in een stadslandbouwproject.

Door een grote hoeveelheid documenten en (wetenschappelijke) artikelen over stadslandbouw, de omgevingsvisie en participatie te verzamelen en door te nemen, is naar voren gekomen dat er verschillende modellen zijn om het wel of niet deelnemen van inwoners in participatieprojecten te verklaren (Denters et al., 2013; Lowndes & Pratchett, 2001; Verba, Schlozman & Brady, 1995). Het ACTIE-instrument is als meest omvattende en geschikte model gekozen voor dit onderzoek, mede omdat de context gebaseerd is op Nederland. Dit model bestaat uit vijf factoren, te weten Animo, Contacten, Toerusting, Inbedding en Empathie. Deze factoren zijn volgens de literatuur van invloed op de participatie van inwoners (Denters et al., 2013). Dit onderzoek is toegespitst op het fenomeen stadslandbouw en om meer te weten te komen over de beweegredenen om wel of niet aan stadslandbouw te gaan doen, is ervoor gekozen om uit andere (wetenschappelijke) literatuur elementen te pakken en die aan het ACTIE-instrument toe te voegen.

Uit dit onderzoek is gebleken dat stadslandbouw voornamelijk vanuit een ecologische doelstelling door inwoners gerealiseerd zou kunnen worden. Dit sluit aan bij het feit dat inwoners voornamelijk willen participeren om de omgeving te verbeteren en te verduurzamen, om sociaal bezig te zijn en om hun gezondheid te verbeteren. Dit sociaal bezig zijn binnen een wijk komt vooral op gang wanneer inwoners zich thuis voelen in de wijk en wanneer er veel persoonlijk contact is. Wanneer er daadwerkelijk zaken gefinancierd moeten worden of wanneer er materiaal ter beschikking moet worden gesteld, kijkt de inwoner direct naar de gemeente. Inwoners willen dus best iets aan hun omgeving veranderen, maar verwachten dat de gemeente hier voorzieningen voor treft. De inwoner wil dus wel de lusten maar niet de lasten dragen. In de praktijk blijkt dat deze gedachte niet door de gemeente wordt gedeeld en zij streven eerder naar een omgekeerd beeld, waarin de gemeente voor een dubbeltje op de eerste rang kan gaan zitten. Eerst wil zij dat de burger kijkt wat hij zelf kan doen en waar het nodig is, is de gemeente bereid bij te springen.

5.1.2 Participatie in stadslandbouw in Etten-Leur

Door in de opgestelde enquête onder inwoners te vragen of mensen hebben geparticipeerd, momenteel participeren of in de toekomst zouden willen participeren is er een beeld gevormd over hoe groot de animo is om aan stadslandbouw te gaan doen.

In totaal hebben 211 personen de enquête ingevuld en hiervan zijn er 69 geïnteresseerd om iets aan stadslandbouw te gaan doen. Dit lijkt op het eerste gezicht een redelijk groot aantal, maar op een populatie van circa 43.000 inwoners is dit een relatief klein aandeel. Hierbij komt kijken dat deze 69 personen aan het typische beeld voldoen van stadslandbouwbeoefenaars. De mensen die interesse hebben, zijn hoofdzakelijk hoger opgeleide mensen tussen de 45 en 65 jaar met een Nederlandse achtergrond. Dit resultaat kan toe te schrijven zijn aan a) de keuze om de enquête via sociale mediakanalen van de gemeente te verspreiden en b) de keuze voor een middelgrote en relatief groene gemeente als onderzoeksgebied.

De participatiedrang in grotere steden (met weinig groen) zal naar verwachting veel groter zijn dan in Etten-Leur, vanwege het feit dat de nut en noodzaak van een groene, duurzame omgeving daar sneller zal worden onderschreven. Eveneens zal het bewustzijn over voedsel(productie) in dit soort steden groter zijn, waardoor stadslandbouw als uitgelezen kans wordt gezien om verandering aan te brengen in de directe leefomgeving. Deze gedachte zal waarschijnlijk ook door een veel bredere doelgroep gedragen worden dan nu in Etten-Leur het geval is.

5.1.3 Rolverdeling vanuit optiek inwoners

In de derde deelvraag staan de visies van inwoners met betrekking tot hun eigen rol en de rol van de gemeente centraal. Inwoners verwachten voornamelijk een faciliterende rol van de gemeente, in zowel financiële als materiële zin. Voor zichzelf zien zij echter een vrij passieve rol weggelegd, maar zij verwachten wel dat zij voldoende ruimte krijgen om te experimenteren wanneer zij hier behoefte aan hebben. Deze passieve houding heeft de inwoner deels te danken aan de verzorgingsstaat waarin de gemeente veel taken van het maatschappelijk middenveld uit handen heeft genomen. De gewenning dat de gemeente vele taken oppakt en uitvoert leeft nog steeds voort, terwijl dit in de praktijk al enkele jaren niet meer het geval is.

In de afgelopen jaren is er een omslag geweest van government naar governance, wat inhoudt dat de burger steeds meer inspraak kreeg in processen rondom planvorming. Dit uitte zich zelfs in het zelf initiëren en uitvoeren van plannen. De mondige en veeleisende burger werd hiermee op zijn wenken bediend en dit heeft hem wellicht verrast. Dat de overheid hier zo gemakkelijk op kon inspelen, is deels ingegeven door bezuinigingen. De overheid kan en mag niet alles meer financieren en verzorgen, wat inhoudt dat de burger zelf actief aan de slag moet gaan om zaken voor elkaar te krijgen. Er wordt dus nu expliciet vanuit de overheid gevraagd om zelf met ideeën en initiatieven te komen en dit wordt niet echt goed ontvangen door burgers. De burger wil vooral zelf bepalen wat en wanneer hij iets doet en nu is het alsnog een opdracht van de overheid, waardoor er vanuit hem wat terughoudender wordt gereageerd.

5.1.4 Rolverdeling vanuit optiek gemeente

Met behulp van de vierde deelvraag is de visie van de gemeente op de voorgestelde rolverdeling gepeild en is gevraagd naar een eigen visie van de gemeente. De gemeente verwacht van de inwoner een actieve rol, terwijl de inwoner dit zelf nog niet zo inziet. Voor zichzelf ziet de gemeente voornamelijk een faciliterende rol en dit komt overeen met het beeld wat inwoners verwachten van de gemeente. Faciliteren is echter een erg ruim begrip en kan in veel verschillende vormen voorkomen. Zo kan er in financiële zin, maar ook op het gebied van kennis en expertise, faciliterend worden opgetreden. Financiële ondersteuning wordt echter vaak als laatste optie gezien om een project als stadslandbouw te realiseren.

Hoe de gemeente precies kan faciliteren, zal in iedere situatie anders zijn, omdat er per project of initiatief maatwerk wordt geboden. Door de gemeente is aangegeven dat zij een verbindende rol op zich wil nemen in plaats van de toetsende rol die zij jarenlang toegewezen heeft gekregen. Dit verbinden kan erg breed worden opgevat en heeft betrekking op zowel het koppelen van initiatieven als het met elkaar in contact brengen van mensen. Naast het leggen van lijntjes tussen projecten en betrokkenen, kan de gemeente ook expertise en kennis verschaffen op velerlei gebieden.

Hetgeen waar de overheid zich wellicht nog onvoldoende bewust van is, is dat zij erg expliciet aan burgers oplegt om deel te nemen in participatieprojecten en vooral verwacht dat zij zelf met ideeën komen. Dit opleggen werkt averechts en hier zal naar de toekomst toe goed over nagedacht moeten worden. Daarnaast is het van belang dat de overheid het overzicht houdt en zich bewust is van de gevolgen die er door burgerparticipatieprojecten kunnen ontstaan. In de ene wijk zullen meer actieve inwoners zijn dan in een andere wijk, waardoor er ongelijke situaties ontstaan. Dit zal op zijn beurt weer zorgen voor onbegrip en weerstand onder burgers uit wijken met minder actieve inwoners. Het is van belang dat de overheid voor ogen houdt wie de burgers zijn en wat zij willen. Faciliteren is namelijk ook het begrijpen van burgers en het inspelen op hun wensen, in plaats van het aangeven hoe burgers zouden moeten participeren.

5.1.5 Participatie in stadslandbouw binnen de omgevingsvisie?

De gemeente Etten-Leur is momenteel druk bezig met het opstellen van de omgevingsvisie (Gemeente Etten-Leur, 2014, 2016). Inwoners worden hier actief bij betrokken door ze enquêtes in te laten vullen. In deze enquêtes worden punten uit de omgevingsvisie gepeild aan de mening van de inwoner en op die manier ontstaat er een beeld wat inwoners uit Etten-Leur wel en niet belangrijk vinden. Uit deze resultaten zijn een negental thema's naar voren gekomen, te weten duurzaamheid, het vervagen van de gemeentegrenzen, veelzijdig en belangrijk buitengebied, nieuwe energiebronnen en circulaire economie, winkel- en werklocaties, gezonde en veilige leefomgeving, veranderende bevolkingsopbouw, technologische ontwikkelingen en woonwensen (Gemeente Etten-Leur, 2017). Om te kijken of en hoe uitkomsten van dit onderzoek in de omgevingsvisie kunnen worden opgenomen, is de laatste deelvraag hierover opgesteld.

Vanuit de gemeente is het geluid gekomen dat stadslandbouw onder de kopjes duurzaamheid, nieuwe energiebronnen en circulaire economie en gezonde en veilige leefomgeving geplaatst zou kunnen worden. Uit dit onderzoek is gebleken dat (de behoefte aan) stadslandbouw leeft bij een selecte groep inwoners. Het is daarom de vraag of stadslandbouw expliciet genoemd zal moeten worden in de omgevingsvisie. Vanuit de gemeente wordt stadslandbouw serieus overwogen als middel om hun doelen van de omgevingsvisie te bereiken. Wel zullen dit soort initiatieven vanuit de inwoners geïnitieerd moeten worden. Er zal dus in de omgevingsvisie ruimte moeten worden geboden aan dit type initiatieven. Dit kan in de vorm van versoepelde regelgeving, maar ook in het verbinden van organisaties, initiatieven en mensen.

Op het gebied van samenwerking valt er nog veel te behalen in het kader van de omgevingsvisie. De burger ziet voor zichzelf een vrij passieve rol, terwijl er in de omgevingsvisie uit wordt gegaan van een actieve burger die ondersteund wordt door de overheid (Bouma, Duijn & Van de Klundert, 2016; Van 't Foort & Kevelam, 2015). Daarnaast staat het versimpelen van regelgeving en het efficiënt en effectief handelen hoog in het vaandel (Ministerie van I&M, 2015). Tussen de verwachting en de daadwerkelijke rol van de burger bestaat nu nog een kloof en in het kader van de omgevingsvisie zal deze gedicht moeten gaan worden. Enerzijds kan gedacht worden aan het aanpassen van de omgevingsvisie waarin er uit wordt gegaan van een minder actieve burger. Hier is de overheid geen voorstander van, omdat de omgevingsvisie bepaalde landelijke uitgangspunten heeft. Anderzijds is het mogelijk om de burger te stimuleren om actief bezig te gaan en te informeren over de verwachtingen vanuit de overheid. Dit wordt als meest realistische optie gezien. Over hoe dit daadwerkelijk kan worden gedaan, bestaan vele mogelijkheden.

5.1.6 Samenwerking inwoners en gemeente in stadslandbouw

Met behulp van de hierboven besproken deelvragen kan de hoofdvraag beantwoord worden. Deze vraag heeft betrekking op hoe de inwoners en de gemeente kunnen en willen samenwerken om stadslandbouwiniciatieven in Etten-Leur mogelijk te maken.

Ten eerste kan geconcludeerd worden dat stadslandbouw onder Etten-Leurenaren nog niet echt leeft. Er is een select gezelschap - hoogopgeleide 45- tot 65-jarigen met een Nederlandse achtergrond - dat interesse toont in stadslandbouw. Deze groep is echter erg klein en daarom wordt er gesteld dat stadslandbouw in Etten-Leur niet zo'n groot succes zal worden. Het zal namelijk veel voeten in de aarde hebben om dit soort projecten te realiseren en te onderhouden. Door stadslandbouw een andere naam te geven en meer onder de aandacht te brengen bij inwoners, zal het fenomeen wellicht gaan leven, maar ook dit geeft geen garanties voor de toekomst. De gemeente ziet hierin geen rol voor zichzelf weggelegd. Zij ziet meer potentie in het koppelen van instanties en bedrijven, die op hun beurt inwoners bewust kunnen maken van het bestaande fenomeen en van de meerwaarde die het zou kunnen bieden.

Op de vraag hoe inwoners en de gemeente kunnen en willen samenwerken is nog geen eenduidig antwoord te geven. Uit dit onderzoek blijkt dat de rol van de gemeente voor beide partijen vaststaat: de gemeente zal initiatieven moeten faciliteren. Deze visie past binnen de richtlijnen van de omgevingsvisie, maar naar de precieze invulling van dit faciliteren zal kritisch moeten worden gekeken. De gemeente zou bijvoorbeeld al eerder in het proces een rol op zich kunnen nemen door bij een idee al samen met de inwoner kritisch hiernaar te kijken. De gemeente kan vanwege het overzicht en de expertise die zij bezit, knelpunten benoemen en/of het plan verbeteren. Vanuit deze positie wordt er nog steeds faciliterend opgetreden én krijgt de inwoner toch alle ruimte om het initiatief uit te voeren.

Over de invulling van de rol van de burger zijn daarentegen nog verschillende verwachtingen. De burger ziet voor zichzelf een passieve rol, terwijl de overheid uitgaat van een actieve inwoner. De inwoner wenst enkel op de hoogte gehouden te worden van de ontwikkelingen en waar nodig inspraak te hebben in het proces. Dit terwijl de overheid – in het kader van de omgevingsvisie – de burger centraal stelt en zich wil conformeren naar zijn wensen. Om een vruchtbare samenwerking te creëren, zullen de verwachtingen aangepast moeten worden. Enerzijds zou de mindset van de burger aangepast kunnen worden, waardoor hij zich ervan bewust wordt dat hij zelf aan de slag moet om iets te bereiken. Dit kan bijvoorbeeld door de overheid gedaan worden door zich helemaal los te maken van bepaalde taken en haar poot stijf te houden wanneer er iets mis dreigt te gaan. Anderzijds kan de overheid een meer regisserende rol aannemen, zoals zij dit uit het verleden gewend is. De burger lijkt namelijk helemaal niet te wachten op nieuwe instrumenten als de omgevingsvisie. Het draait voornamelijk om de intrinsieke motivatie van burgers en wanneer deze niet voldoende leeft, is het voor de overheid trekken aan een dood paard.

5.2 Aanbevelingen aan gemeente en inwoners

Uit de resultaten kunnen voor de rol van de gemeente de volgende aanbevelingen worden gedaan:

1

Allereerst zal ingespeeld moeten worden op de motivaties die inwoners hebben om aan stadslandbouw te gaan doen. Deze hangen voornamelijk samen met het verduurzamen van de omgeving, het sociaal bezig zijn en het verbeteren van de gezondheid. Door de motieven van inwoners te achterhalen, kan er vanuit de gemeente gekeken worden vanuit welk domein en welke afdeling er expertise geleverd kan worden om zo een vruchtbare samenwerking te creëren.

2

Persoonlijk contact met inwoners blijkt heel erg belangrijk te zijn voor het functioneren van een burgerinitiatief (Denters et al., 2013; Hawkins & Maurer, 2010; Putnam, 1995; Sreter, 2002). Momenteel is er vanuit de gemeente nog weinig contact met inwoners en dit contact zal in de toekomst moeten worden verbeterd. Hier ligt dan ook een belangrijk speerpunt voor beide partijen. Inwoners hebben bepaalde verwachtingen van de gemeente en de gemeente heeft dit op haar beurt van inwoners, maar deze verwachtingen worden nog te weinig uitgesproken, waardoor deze van elkaar niet bekend zijn en niet overeenkomen. Het communiceren over deze verwachtingen en het dichten van de kloof hiertussen zal een groot aandachtspunt voor de gemeente moeten zijn.

3

Het uitdragen van de rol van de gemeente als verbinder wordt tegenwoordig nog te weinig gedaan. De inwoner verwacht nog erg vaak dat de gemeente een geldverstrekker is en alles voor elkaar krijgt, maar dit is mede met de verschuiving van government naar governance erg veranderd. Bij de gemeente leeft intern de gedachte dat zij faciliterend bezig moet gaan, dat er maatwerk geleverd moet worden en dat er gekeken moet worden naar wat de inwoner zelf kan. De gemeente zal een actieve rol moeten innemen om aandacht te vragen voor deze veranderde aanpak. Zoals in het vorige punt ook werd aangereikt, is communicatie hierbij essentieel.

4

De gemeente wil en kan op het gebied van stadslandbouw een faciliterende rol aannemen, wat inhoudt dat er ondersteuning vanuit de gemeente wordt geboden waar dat nodig is. Voorwaarde hiervoor is dat de inwoner eerst gaat kijken wat er met eigen inzet bereikt kan worden. Deze faciliterende rol wordt in de praktijk nog vaak aan het eind van het project ingezet, maar er zal sterk overwogen moeten worden of de gemeente ook niet een faciliterende rol in het begin van het proces zou moeten vervullen. Door bij het vormen van een idee tot een initiatief samen met initiatiefnemers kritisch te kijken waar knel- en verbeterpunten liggen en deze (deels) door gemeentelijke expertise mee te helpen oplossen, heeft de gemeente nog steeds een faciliterende rol, maar worden risico's sneller ondervangen en ontstaat er een geground initiatief.

Uit de resultaten kunnen voor de rol van de inwoner de volgende aanbevelingen worden gedaan:

1

Uit de enquête is gebleken dat er geen eenduidige motivatie van inwoners is om aan stadslandbouw te gaan doen. Er komt wel naar voren dat het verduurzamen van de omgeving, het sociaal bezig zijn en het verbeteren van de gezondheid belangrijke thema's zijn om stadslandbouw te beoefenen. Om ervoor te zorgen dat de gemeente voor deze initiatieven goede ondersteuning kan bieden, is het belangrijk dat doelstellingen en motivaties voor dit soort initiatieven uitgesproken worden. Zo kan de gemeente haar kennis en expertise op het juiste moment inzetten.

2

In de meeste gevallen weten inwoners de gemeente alleen te vinden als het gaat over negatieve zaken, als klachten of meldingen. Een enkele inwoner klopt al aan met initiatieven, maar dit zijn meestal dezelfde bevlogen mensen die de weg naar de gemeente allang weten te vinden. Dit zal in de toekomst meer moeten worden. Er wordt van de inwoners een actieve rol verwacht en de inwoner moet zich realiseren dat de gemeente erg openstaat om mee te denken bij initiatieven. Plannen zullen niet gelijk afgeschoten worden; integendeel, er zal juist mee worden gedacht over hoe ideeën uit kunnen groeien tot daadwerkelijke initiatieven.

3

Wanneer een inwoner iets wil bereiken, is het zaak dat deze eerst gaat onderzoeken wat hij/zij zelf in kan zetten om een initiatief te realiseren. Het is daarom van belang dat inwoners deze verwachting van de gemeente in hun gedachtegoed gaan opnemen. Het besef dat de gemeente niet altijd alles meer regelt, zal logisch moeten gaan worden in de denk- en handelingswijze van inwoners. Wel moet men zich ervan bewust zijn dat de gemeente altijd openstaat om te helpen, maar dat er wel een onderbouwd plan moet liggen met gegronde redenen.

5.3 Discussie

5.3.1 Inhoudelijke reflectie

Uit dit onderzoek kan voor de gemeente Etten-Leur geconcludeerd worden dat stadslandbouw niet echt leeft onder de bevolking. Dit valt mogelijk te wijten aan het feit dat de beleving van het stedelijk en het landelijke gebied niet veel van elkaar verschilt vanwege het relatief groene karakter van deze middelgrote gemeente. Voor kleinere en middelgrote gemeenten zal stadslandbouw al snel een “geitenwollensokkengehalte” hebben, wat ervoor zorgt dat maar een selecte groep inwoners geïnteresseerd is in dit fenomeen. Vandaar dat stadslandbouw geen expliciete aanduiding hoeft te krijgen binnen de omgevingsvisie van de gemeente Etten-Leur. Wanneer inwoners zelf met het initiatief komen om aan stadslandbouw te gaan doen, zal gekeken moeten worden hoe de gemeente hierin kan faciliteren. Aangezien dit maatwerk is, zal er per situatie bekeken moeten worden hoe hiermee om te gaan. Wanneer dit onderzoek in grotere steden met weinig groen gehouden zou worden, zal het mogelijk andere resultaten opleveren.

In dit onderzoek is getracht een koppeling te maken in de literatuur tussen participatie, stadslandbouw en de omgevingsvisie. De koppeling tussen deze onderwerpen is niet erg sterk gebleken. Stadslandbouw is binnen dit onderzoek toegevoegd aan het ACTIE-instrument waarmee motivaties en andere zaken omtrent participatie gemeten worden (Denters et al., 2013), maar stadslandbouw zou op zich door een willekeurig ander burgerparticipatieproject vervangen kunnen worden. De doelstellingen en motivaties zullen naar gelang het onderwerp verschillen, maar de kernboodschap over verwachtingen en samenwerkingen zal hetzelfde blijven. Voor dit onderzoek kan er dus geconcludeerd worden dat stadslandbouw een middel is geweest om een doel – in dit geval de samenwerking tussen de burger en overheid in kaart brengen – te bereiken (McClintock, 2014). De link tussen participatie en de omgevingsvisie leverde echter wel interessante en onverwachte resultaten op, waaruit blijkt dat de literatuur en de praktijk rondom deze onderwerpen niet geheel met elkaar overeen komen.

Wat betreft de samenwerking tussen de overheid en de burger (in het kader van de omgevingsvisie) zijn een aantal interessante conclusies te trekken. In de literatuur wordt meermaals benadrukt dat de overheid zoekende is naar een passende rol hoe om te gaan met burgerinitiatieven (Blom et al., 2010; Denters et al., 2013; Hajer, 2011; Ministerie van I&M, 2015; Oude Vrielink & Van de Wijdeven, 2011; ROB, 2012). De burger wordt steeds mondiger en wil overal over meedenken en de overheid is zoekende hoe zij hier het beste invulling aan kan geven, zo wordt in de literatuur gesteld (Boonstra & Boelens, 2011; Van de Wijdeven, 2012). In de praktijk blijkt dit helemaal niet zo te zijn. De mondige burger krijgt van de overheid erg veel ruimte om zelf zaken te initiëren en de overheid stelt zich hier hoofdzakelijk faciliterend in op. De burger maakt echter geen gebruik van deze mogelijkheid. Dit is enigszins apart te noemen, omdat er in de literatuur vanuit wordt gegaan dat de burger meer vrijheid wil en de overheid niet weet hoe zij hiermee om moet gaan (Boven, 't Hart & Van Twist, 2007; Hajer, Van Tatenhove & Laurent, 2004). Eigenlijk is het het geval dat de overheid burgers stimuleert en oproept om met burgerinitiatieven te komen, maar dit is wellicht voor de burger een stap te ver. De burger wil zelf bepalen wanneer en hoe hij deelneemt.

Dit 'onbewust' aandringen van de overheid werkt dus schijnbaar averechts. Daarnaast is gebleken dat de participatiesamenleving deels ontstaan is uit bezuinigingen. De overheid kan gewoonweg niet alles meer financieren en dit betekent dat de burger zelf actief moet zijn. Omdat het hier niet gaat om een vrijwillige keuze van de inwoner om zaken zelf op te pakken, is het besef dat de rollen omgedraaid zijn, nog niet echt doorgedrongen. Het is dus enigszins frappant te noemen dat de verwachtingen van de overheid volledig op de burger zijn gericht, terwijl deze niet actief lijkt te willen zijn.

Ook in het kader van de omgevingsvisie wordt de burger centraal gesteld en hieromheen wordt geprobeerd een beleid te schrijven waardoor burgers effectiever, efficiënter en gemakkelijker kunnen (samen)werken met de gemeente (Ministerie van I&M, 2015). Dit is wellicht wat voorbarig, aangezien de burger hier niet om vraagt. De overheid verzint dus verschillende "nieuwe" instrumenten waarin er wordt uitgegaan van een actieve burger, maar de burger zelf geeft te kennen weinig interesse te hebben. Het lijkt er dus op dat de burger door de overheid in de aanloop naar de omgevingsvisie enigszins is vergeten en hierdoor komen de verwachtingen van de burger en de overheid niet overeen. Daarnaast zal ook goed onthouden moeten worden dat participatie "deelnemen" betekent en dat dit niet inhoudt dat taken overgenomen worden. Dit wordt door de gemeente soms nog wel eens vergeten. Het is dus zaak om in de toekomst veel aandacht te besteden aan dit verwachtingsmanagement.

Over hoe de burger gestimuleerd zou kunnen worden om actief mee te doen, bestaan verschillende ideeën, zoals prijsvragen, kwaliteitskaders, platforms of verdienmodellen die ertoe leiden dat hij actief met initiatieven (omtrent stadslandbouw) komt. Deze vormen van stimulatie zorgen ervoor dat de burger actief wordt, maar er ook meerwaarde aan kan beleven als een initiatief daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Er zijn dus verscheidene ideeën en voorbeelden van hoe de burger gestimuleerd kan worden, maar de crux van het verhaal ligt voornamelijk in het feit óf de burger wel gestimuleerd moet worden. Als de gemeente zo graag wil dat de burger met ideeën komt, maar de burger heeft hier zelf geen behoefte aan, is dit trekken aan een dood paard. De gemeente kan wel willen dat de burger haar eigen boontjes dopt, maar wanneer hij geen boontjes wil eten, ontstaat er een ander probleem: voedselverspilling.

Om te achterhalen wat de burger graag wil omtrent participatieprojecten en wat de precieze reden is waarom de burger voornamelijk passief wil acteren, kan er een vervolgonderzoek worden gestart. Verwachtingsmanagement staat hierin centraal en met name de visie van de burger is hierbij van belang - aangezien de overheid wil faciliteren. Dit vervolgonderzoek kan in de vorm van paneldiscussies worden afgenomen, omdat de overheid en burgers hierbij samen aan één tafel zitten en moeten communiceren om verwachtingen naar elkaar uit te spreken en om een mogelijk vruchtbare samenwerking te creëren.

5.3.1 Methodologische reflectie

Na de uitvoering van dit onderzoek en het trekken van de conclusies, kan kritisch teruggekeken op het onderzoek(sproces). Een sterk punt aan dit onderzoek is het feit dat er mixed methods zijn gebruikt, wat ervoor zorgt dat vanuit meerdere invalshoeken naar een probleem wordt gekeken (Creswell, 2014).

Door de onderzoeksmethoden toe te spitsen op de doelgroep – voor het verzamelen van een grote hoeveelheid data is een enquête gekozen en voor meer diepgang is een interview ingezet – kan er een goed beeld worden geschetst van de visie van de inwoner en de gemeente.

Een ander positief punt aan dit onderzoek is dat de uitkomsten qua timing gunstig zijn om mee te nemen in de omgevingsvisie. Momenteel is de gemeente Etten-Leur - evenals vele andere gemeenten in Nederland – druk doende met het opstellen van deze visie (Gemeente Etten-Leur, 2016). Nu uit dit onderzoek blijkt dat niet zozeer de omgevingsvisie, maar meer het verwachtingsmanagement een probleem is, kan er op dit punt nog iets gedaan worden met deze input. De invulling van de omgevingsvisie zal kritisch bekeken moeten worden en wellicht zullen er andere richtlijnen moeten worden opgesteld om de samenwerking tussen de overheid en de burger goed te laten verlopen.

Een zwak punt is dat Etten-Leur wellicht niet de meest geschikte gemeente is om de interesse in stadslandbouw te meten. Etten-Leur is een middelgrote gemeente, maar de beleving van stad en land vloeit geleidelijk in elkaar over, waardoor het nut en de noodzaak van stadslandbouw niet zo gezien wordt. Etten-Leur beschikt daarnaast over veel groen, wat ook niet echt bijdraagt aan de intentie om de gemeente groener te maken met stadslandbouw. Een grotere stad met weinig groen zal waarschijnlijk een beter beeld opleveren van motivaties van inwoners, alhoewel deze vaak contextafhankelijk zijn.

Een ander manco aan dit onderzoek is het geringe aantal respondenten. De grens van 385 respondenten is bijlange na niet gehaald en ook over de representativiteit van de steekproef valt wat te zeggen (Research Company, 2014). Het stereotype beeld van mensen die aan stadslandbouw doen of die hier interesse in hebben, wordt met dit onderzoek bevestigd. Dit betekent wel dat er vertroebeling van het resultaat is ontstaan doordat een selecte, kleine groep de enquête volledig heeft ingevuld. Door dit kleine aantal is het lastig om een goede vergelijking te maken binnen de resultaten. Daarnaast zouden de vragen te moeilijk gesteld kunnen zijn, waardoor er nog een extra filter op de steekproef is komen te liggen. Bij herhaling van dit onderzoek zal er kritisch naar de vragenlijst moeten worden gekeken. Dit vanwege de soms vrij interpreteerbare en subjectieve termen die af en toe worden gebruikt. Ook zal er meer aandacht moeten worden besteed aan de verspreiding van de enquête. Een random aselecte steekproef zou meer uitkomst kunnen bieden, maar dit is lastig te verwezenlijken. Door mensen op verschillende openbare plekken binnen de gemeente persoonlijk aan te spreken, zal de kans op respons groter zijn.

Tot slot kan geconcludeerd worden dat er (te) weinig input van mensen is ontvangen die al met stadslandbouw bezig zijn. Door deze groep enkel in een enquête te bevragen, is er maar weinig informatie over deze doelgroep opgehaald. Door middel van een interview met deze mensen zou de onderzoekster meer te weten kunnen komen over de knelpunten waar mensen in de praktijk tegenaan lopen. Dit zou een nieuwe dimensie aan het onderzoek kunnen geven en zou ervoor kunnen zorgen dat de betrouwbaarheid en validiteit meer ten goede komen. Er is namelijk nu alleen een mogelijke toekomstsituatie geschetst, terwijl uit de praktijk misschien andere geluiden komen.

6

Bibliografie

André, P., Martin, P. & Lanmafankpotin, G. (2012). Citizen Participation. In: L. Côté & J.F. Savard (red.), *Encyclopedic Dictionary of Public Administration*. Verkregen op 15-03-2017 van http://www.dictionnaire.enap.ca/dictionnaire/docs/-definitions/definitions_anglais/citizen_participation.pdf

Ankeren, M. van, Tonkens, E. & Verhoeven, I. (2010). *Bewonersinitiatieven in de krachtwijken van Amsterdam. Een verkennende studie*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam / Universiteit van Amsterdam.

Arends, J. & Schmeets, H. (2015). *Sociaal en Institutioneel Vertrouwen in Nederland*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Armar-Klemesu, M. (2000). Thematic Paper 4: Urban Agriculture and Food Security, Nutrition and Health. In: N. Bakker, M. Dubbeling, S. Guendel, U. Sabel Koschella & H. de Zeeuw (red.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda* (pp. 99-117). Feldafing: Deutsche Stiftung für Internationale Entwicklung (DSE).

Arnstein, S. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35 (4), 216-244.

Atkinson, A. (2013). Readjusting to Reality. *City*, 17 (1), 85-96.

Baarda, B., Bakker, E., Hulst, M. van der, Julsing, M., Fischer, T., Vianen, R. van & Goede, M. de (2012). *Basisboek Methoden & Technieken. Kwantitatief Praktijkgericht Onderzoek op Wetenschappelijke Basis* (vijfde druk). Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Baarda, B. & Goede, M. de (2006). *Basisboek Methoden & Technieken. Handleiding voor het Opzetten van Uitvoeren van Kwantitatief Onderzoek* (vierde, geheel herziene druk). Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.

Baker, L. (2004). Tending Cultural Landscapes and Food Citizenship in Toronto's Community Gardens. *Geographical Review*, 94 (3), 305-325.

Barkan, S. (2004). Explaining Public Support for the Environmental Movement: A Civic Voluntarism Model. *Social Science Quarterly*, 85 (4), 913-937.

Bartling, H. (2012). A Chicken Ain't Nothin' But a Bird: Local Food Production and the Politics of Land-Use Change. *Local Environment*, 17 (1), 23-34.

Bernasek, A. & Shwiff, S. (2001). Gender, Risk and Retirement. *Journal of Economic Issues*, 35 (2), 345-356.

Blaine, T., Grewal, P., Dawes, A. & Snider, D. (2010). Profiling Community Gardeners. *Journal of Extension*, 48 (6), 1-12.

-
- Blom, R., Bosdriesz, J., Heijden, J. van der, Zuylen, J. van & Schamp, K. (2010). *Werkboek Help Een Burgerinitiatief!* Den Haag: FWA Drukkerij.
- Boeije, H. (2005). *Analyseren in Kwalitatief Onderzoek. Denken en Doen* (eerste druk). Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.
- Bolt, G. & Kempen, R. van (2002). *Wonen in Multiculturele Steden. Tussen Souterrain en Dakterras - Wonen als Motor voor Maatschappelijke Kansen*. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Boonstra, B. & Boelens, L. (2011). Self-Organization in Urban Development: Towards a New Perspective on Spatial Planning. *Urban Research Practice*, 4 (2), 99-122.
- Börzel, T. & Risse, T. (2010). Governance Without a State: Can It Work? *Regulation & Governance*, 4 (2), 113-134.
- Bouma, G., Duijn, M. & Klundert, M. van de (2016). *Eindrapportage Pilots Omgevingsvisie. Vertel Dit Verhaal Niet Verder, Doe het Gewoon!* Amsterdam: Beroepsvereniging van Nederlandse Stedenbouwkundigen en Planologen.
- Bourque (2000). Thematic Paper 5: Policy Options for Urban Agriculture. In: N. Bakker, M. Dubbeling, S. Guendel, U. Sabel Koschella & H. de Zeeuw (red.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda* (pp. 119-145). Feldafing: Deutsche Stiftung für internationale Entwicklung (DSE).
- Boven, M., Hart, P. 't & Twist, M. van (2007). *Openbaar Bestuur. Beleid, Organisatie en Politiek*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Bressers, J. & Kuks, S. (2001). Governance Patronen als Verbreding van het Beleidsbegrip. *Beleidswetenschap*, 15 (1), 76-104.
- Bryman, A. (2012). *Social Research Methods* (4th edition). Oxford: Oxford University Press.
- Burke, E. (1968). Citizen Participation Strategies. *Journal of the American Institute of Planners*, 34 (5), 287-294.
- Cabannes, Y. (2006). Financing and Investment for Urban Agriculture. In: ETC Urban Agriculture (red.), *Cities Farming for the Future: Urban Agriculture for Green and Productive Cities* (pp. 87-124). Philippines: RUAF Foundation, IDRC & IIRR.
- Campbell, M. (2004). Building a Common Table. The Role for Planning in Community Food Systems. *Journal of Planning Education and Research*, 23 (4), 341-355.
- CBS in uw Buurt (2016). Etten-Leur in Cijfers. Verkregen op 21-04-2017 van http://www.cbsinuwbuurt.nl/#gemeenten2016_aantal_inwoners
- Chavis, D. & Wandersman, A. (1990). Sense of Community in the Urban Environment: a Catalyst for Participation and Community Development. *American Journal of Community Psychology*, 18 (1), 55-81.
- Chrislip, D. (1995). Pulling Together - Creating a Constituency for Change. *National Civic Review*, 84 (1), 21-29.
- Clark, G. & Strauss, K. (2008) Individual Pension-Related Risk Propensities: The Effects of Socio-Demographic Characteristics and a Spousal Pension Entitlement on Risk Attitudes. *Ageing & Society*, 28 (6), 847-874.
- Collard, S. (2009). *Individual Investment Behaviour: A Brief Review of Research*. Bristol: Personal Finance Research Centre.
- Collins K. & Ison, R. (2006). Dare We Jump Off Arnstein's ladder? Social Learning as a New Policy Paradigm. In: Proceedings of PATH (Participatory Approaches in Science & Technology) Conference, 4-7 June 2006, Edinburgh.

Creswell, J. (2014). *Research Design. Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (4th edition). California: Sage Publications.

De Linde (2017). De Van Gogh Samentuin. Verkregen op 15-06-2017 van <http://delinde-etten-leur.nl/nieuws/de-van-gogh-samentuin/>

Deelstra, T. & Girardet, H. (2000). Thematic Paper 2: Urban Agriculture and Sustainable Cities. In: N. Bakker, M. Dubbeling, S. Guendel, U. Sabel Koschella & H. de Zeeuw (red.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda* (pp. 43-65). Feldafing: Deutsche Stiftung für Internationale Entwicklung (DSE).

De Wereld Draait Door (2016, 30 november). Het Pleidooi van Jan Terlouw: Touwtje in de Brievenbus [televisie-uitzending]. Verkregen op 10-03-2017 van <http://dewerelddraaitdoor.vara.nl/media/367395>

Dekker, K. (2007). Social Capital, Neighbourhood Attachment and Participation in Distressed Urban Areas. A Case Study in The Hague and Utrecht, the Netherlands. *Urban Studies*, 22 (3), 355-379.

Dekker, K. & Bolt, G. (2005). Social Cohesion in Post-War Estates in the Netherlands: Differences between Socioeconomic and Ethnic Groups. *Urban Studies*, 42 (13), 2446-2470.

Dekking, A., Veen, E. & Jansma, J. (2015). *Een Verkenning van het Effect van Stadslandbouw: de Case Almere*. Verkregen op 15-02-2017 van <http://edepot.wur.nl/369622>

Denters, S., Heffen-Oude Vrielink, M. van (2004). *Achtergrondstudie Stedelijk Burgerschap*. Enschede: Universiteit Twente/Kennis Instituut Stedelijke Samenleving.

Denters, S., Tonkens, E., Verhoeven, I. & Bakker, J. (2013). *Burgers maken hun Buurt*. Den Haag: Platform 31.

Dool, L. van den, Gianoli, A., Hendriks, F. & Schaap, L. (2015). Good Urban Governance: Challenges and Values. In: L. van den Dool, A. Gianoli, F. Hendriks & L. Schaap (red.), *The Quest for Good Urban Governance: Theoretical Reflections and International Practices* (pp. 11-28). Wiesbaden: Springer VS.

Doron, G. (2005). Urban Agriculture: Small, Medium, Large. *Architectural Design*, 75 (3), 52-59.

Driessen, P., Dieperink, C., Laerhoven, F. van, Runhaar, H. & Vermeulen, W. (2012). Towards a Conceptual Framework for the Study of Shifts in Modes of Environmental Governance – Experiences from the Netherlands. *Environmental Policy and Governance*, 22 (3), 143-160.

Duyvendak, J. & Krouwel, A. (2001). Interactieve Beleidsvorming: Voortzetting van een Rijke Nederlandse Traditie? In: J. Edelenbos & R. Monnikhof (red.), *Lokale Interactieve Beleidsvorming. Een Vergelijkend Onderzoek naar de Consequenties van Interactieve Beleidsvorming voor het Functioneren van de Lokale Democratie* (pp. 17-32). Utrecht: Lemma.

Edelenbos, J. & Monnikhof, R. (2001). *Lokale Interactieve Beleidsvorming. Een Vergelijkend Onderzoek naar de Consequenties van Interactieve Beleidsvorming voor het Functioneren van de Lokale Democratie*. Utrecht: Lemma.

Edwards, A. (2001). Interactieve Beleidsvorming en de Instituties van het Lokale Bestuur. ? In: J. Edelenbos & R. Monnikhof (red.), *Lokale Interactieve Beleidsvorming. Een Vergelijkend Onderzoek naar de Consequenties van Interactieve Beleidsvorming voor het Functioneren van de Lokale Democratie* (pp. 117-142). Utrecht: Lemma.

Except Integrated Sustainability (2011). *Voedsel voor de Stad: De Rol van de Stedelijke Consument in een Duurzame Voedselvoorziening*. Utrecht: CC – Creative Commons.

Foot, S. van 't & Kevelam, J. (2015). Het Waarborgen van Duurzaamheid in de Omgevingswet. *Tijdschrift voor Omgevingsrecht*, 2015 (1), 8-19.

Freeman, C., Dickinson, K., Porter, S. & Heezik, Y. van (2012). My Garden Is An Expression Of Me. Exploring Householders' Relationships with their Gardens. *Journal of Environmental Psychology*, 32 (2), 135-143.

Gemeente Etten-Leur (2014). Beleidskader Gemeente Etten-Leur 2014-2018. Actief Betrokken in een Veranderende Samenleving. Verkregen op 01-02-2017 van http://www.etten-leur.nl/Bestuur/Alle_onderwerpen/Begroting_en_beleid/Begroting_kadernota_en_jaarrekening/Beleidskader_2014_2018

Gemeente Etten-Leur (2016). Omgevingsvisie: Kompas voor 2030. Verkregen op 15-03-2017 van https://www.etten-leur.nl/Inwoner/Alle_onderwerpen/Gemeente_Etten_Leur/Nieuws/Nieuwsberichten/Omgevingsvisie_kompas_voor_2030

Glass, J. (1979), Citizen Participation in Planning: The Relationship between Objectives and Techniques. *Journal of the American Planning Association*, 45 (2), 180-189.

Grewal, S. & Grewal, P. (2012). Can Cities Become Self-Reliant in Food? *Cities*, 29 (1), 1-10.

Hajer, M. (2011). *De Energieke Samenleving. Op Zoek naar een Sturingsfilosofie voor een Schone Economie*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Hajer, M., Tatenhove, J. van & Laurent, C. (2004). Nieuwe vormen van Governance: Een Essay over Nieuwe Vormen van Bestuur met een Empirische Uitwerking naar de Domeinen van Voedselveiligheid en Gebiedsgericht Beleid. Verkregen op 01-03-2017 van <http://www.rivm.nl/dsresource?objectid=b74b278b-530c-4fad-9c8a-b90cd26d0879&type=org&disposition=inline>

Hart, H. 't, Boeije, H. & Hox, J. (2016). *Onderzoeksmethoden* (negende druk). Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Hawkins, R. & Maurer, K. (2010). Bonding, Bridging and Linking: How Social Capital Operated in New Orleans following Hurricane Katrina. *British Journal of Social Work*, 40 (6), 1777-1793.

Heijden, J. van der (2011). *Productie door de Burger. Democratischer dan Volksvertegenwoordiging*. Delft: Eburon.

Higgins, J. (1999). Citizenship and Empowerment: a Remedy for Citizen Participation in Health Reform. *Community Development Journal*, 34 (4), 287-307.

Holl, A. (2004). The Role of Transport in Firms' Spatial Organization: Evidence from the Spanish Food Processing Industry. *European Planning Studies*, 12 (4), 537-550.

Horst, M. (2008). *Growing Green: An Inventory of Public Lands Suitable for Gardening in Seattle, Washington*. Seattle: University of Washington College of Architecture and Urban Planning.

Houwelingen, P. van, Boele, A. & Dekker, P. (2002). *Burgermacht op Eigen Kracht? Een Verbreding van Ontwikkelingen in Burgerparticipatie*. Den Haag: Sociaal & Cultureel Planbureau.

Hurenkamp, M., Tonkens, E. & Duyvendak, J. (2006). *Wat Burgers Bezielt. Een Onderzoek naar Burgerinitiatieven*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam/Nicis Kenniscentrum Grote Steden.

Huygen, A., Marissing, E. van & Boutellier, H. (2013). *Ruimte voor Zelforganisatie. Implicaties voor Gemeenten*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Jansma, J., Dekking, A., Migchels, G., Buck, A. de, Ruijs, M., Galama, P. & Visser, A. (2010). *Agromere. Stadslandbouw in Almere. Van Toekomstbeelden naar het Ontwerp*. Verkregen op 15-02-2017 van <http://edepot.wur.nl/133701>

Jong, J. de, Litjens, B. & Pröpper, I. (2013). *De Doe-Democratie. Naar een Nieuwe Verhouding tussen Overheid en Samenleving*. Vught: Partners en Pröpper.

-
- Kaplan, R. (1973). Some Psychological Benefits of Gardening. *Environment and Behavior*, 5 (2), 145-162.
- Kearns, A. & Paddison, R. (2000). New Challenges for Urban Governance. *Urban Studies*, 37 (5-6), 845-850.
- Kilic, M. (2008). *Derde Generatie Burgerparticipatie. Hoe Doe Je Dat?* Amersfoort: Twynstra Gudde.
- Knol, F. (2005). *Wijkkwaliteiten. De Kwaliteit van de Fysieke Woonomgeving 1994-2002*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Kurtz, H. (2001). Differentiating Multiple Meanings of Garden and Community. *Urban Geography*, 22 (7), 656-670.
- La Trobe, H., Acott, T. (2000). Localising the Global Food System. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 7 (4), 309-320.
- Lange, P., Driessen, P., Sauer, A., Bornemann, B. & Burgers, P. (2013). Governing Towards Sustainability: Conceptualizing Modes of Governance. *Journal of Environmental Policy & Planning*, 15 (3), 403-425
- Lenos, S., Sturm, P. & Vis, R. (2006). *Burgerparticipatie in Gemeenteland: Quick Scan van 34 Coalitieakkoorden en Raadsprogramma's voor de Periode 2006-2010*. Den Haag: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Lowndes, V. & Pratchett, L. (2001). CLEAR: Understanding Citizen Participation in Local Government – and How to Make it Work Better. In: *Local Governance Research Unit*, De Montfort University Leicester, United Kingdom.
- Lowndes, V., Pratchett, L. & Stoker, G. (2006). *Locality Matters: Making Participation Count in Local Politics*. London: Institute for Public Policy Research.
- Mansfield, B. & Mendes, W. (2013). Municipal Food Strategies and Integrated Approaches to Urban Agriculture: Exploring Three Cases from the Global North. *International Planning Studies*, 18 (1), 37-60.
- Marissing, E. van (2008). *Buurten bij Beleidsmakers: Stedelijke Beleidsprocessen, Bewonersparticipatie en Sociale Cohesie in Vroeg-Naoorlogse Stadswijken in Nederland*. Utrecht: Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap
- Marschall, M. (2004). Citizen Participation and the Neighbourhood Context: a New Look at the Coproduction of Local Public Goods. *Political Research Quarterly*, 57 (2), 231-244.
- Martin, R. & Marsden, T. (1999) Food for Urban Spaces: The Development of Urban Food Production in England and Wales. *International Planning Studies*, 4 (3), 389-412.
- McClintock, N. (2014). Radical, Reformist and Garden-Variety Neoliberal: Coming to Terms with Urban Agriculture's Contradictions. *Local Environment*, 19 (2), 147-171.
- Metcalf, S. & Widener, M. (2011). Growing Buffalo's Capacity for Local Food. A Systems Framework for Sustainable Agriculture. *Applied Geography*, 31 (4), 1242-1251.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2012). Beleidsdoorlichting Burgerparticipatie 2007-2011. Verkregen op 15-02-2017 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2012/05/11/rapport-beleidsdoorlichting-burgerparticipatie-2007-2011>
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2012). Stand van Zaken Ontwikkeling Omgevingswet. Kabinetsnotitie maart 2012. Verkregen op 15-02-2017 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2012/03/10/stand-van-zaken-ontwikkeling-omgevingswet>
- Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2015). Omgevingswet in Thema's. De Stelselherziening Uitgediept. Verkregen op 15-02-2017 van <https://www.omgevingswetportaal.nl/publicaties/e-book-omgevingswet-in-themas>

Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2016). Pionieren met de Omgevingswet. Houd het Eenvoudig, Maak het Beter. Verkregen op 15-02-2017 van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/12/15/-pionieren-met-de-omgevingswet>

Mougeot, L. (2000). Thematic Paper 1: Urban Agriculture: Definition, Presence, Potentials and Risks. In: N. Bakker, M. Dubbeling, S. Guendel, U. Sabel Koschella & H. de Zeeuw (red.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda* (pp. 1-42). Feldafing: Deutsche Stiftung für Internationale Entwicklung (DSE).

Murdoch, J., Marsden, T. & Banks, J. (2000). Quality, Nature & Embeddedness: Some Theoretical Considerations in the Context of the Food Sector. *Economic Geography*, 76 (2), 107–125.

Nationale Federatie Stadsgerichte Landbouw (2013). Stadsboeren in Nederland: Professionalisering van de Stadsgerichte Landbouw. Verkregen op 15-02-2017 van <http://www.greendeals.nl/wp-content/uploads/2015/04/verslag-GD83-Stadsgerichte-landbouw.pdf>

NOS (2016). Mooie Oproep van Jan Terlouw. Maar Wat Vinden Jongeren Zelf? Verkregen op 10-03-2017 van <http://nos.nl/artikel/2146357-mooie-oproep-van-jan-terlouw-maar-wat-vinden-jongeren-zelf.html>

Nosi, C. & Zanni, L. (2004). Moving From “Typical Products” to “Food-Related Services”. The Slow Food Case as a New Business Paradigm. *British Food Journal*, 106 (10 /11), 779–792.

Novo, M. & Murphy, C. (2000). Urban Agriculture in the City of Havana: a Popular Response to Crisis. In: N. Bakker, M. Dubbeling, S. Guendel, U. Sabel Koschella & H. de Zeeuw (red.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda* (pp. 329-348). Feldafing: Deutsche Stiftung für Internationale Entwicklung (DSE).

O'Hara, S. & Stagle, S. (2001). Global Food Markets and their Local Alternatives. A Socio-Ecological Economic Perspective. *Population and Environment*, 22 (6), 533–554.

Oude Vrielink, M., & Wijdeven, T. van de (2008). Bewonersinitiatieven: een Prachtkans voor Wijken? *Bestuurswetenschappen*, 62 (3), 66-83.

Paul de Graaf Ontwerp en Onderzoek (2011). Ruimte voor Stadslandbouw in Rotterdam. Verkregen op 15-02-2017 van <http://www.pauldegraaf.eu/portfolio/recente%20projecten/rvsl.html>

Pearson, L., Pearson, L. & Pearson, C. (2010). Sustainable Urban Agriculture: Stocktake and Opportunities. *International Journal of Agricultural Sustainability*, 8 (1-2), 7-19.

Pennen, T. van der & Marissing, E. van (2008). Onvoorspelbaar Maar Ook Onmisbaar. In: A. Ouwehand, R. van Kempen, R. Kleinhans & H. Visscher (red.), *Van Wijken Weten. Beleid en Praktijk in de Stedelijke Vernieuwing* (pp. 192-203). Amsterdam: IOS PRESS.

Pierre, J. (1999). Models of Urban Governance. The Institutional Dimension of Urban Politics. *Urban Affairs Review*, 34 (3), 372-396.

Pothukuchi, K. & Kaufman, J. (2000). The Food System: A Stranger to the Planning Field. *Journal of the American Planning Association*, 66 (2), 112-124.

Powell, M. & Ansic, D. (1997). Gender Differences in Risk Behaviour in Financial Decision-Making: An Experimental Analysis. *Journal of Economic Psychology*, 18 (6), 605 – 628.

Pudup, M. (2008). It Takes a Garden. Cultivating Citizen-Subjects in Organized Garden Projects. *Geoforum*, 39 (3), 1228-1240.

Putnam, R. (1995). Tuning In, Tuning Out: The Strange Disappearance of Social Capital in America. *Political Science and Politics*, 28 (4), 664-683.

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2007). *Vormen van Democratie: een Advies over Democratische Gezindheid*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Raad voor het Openbaar Bestuur (2012). *Loslaten in vertrouwen: Naar een Nieuwe Verhouding tussen Overheid, Markt en Samenleving*. Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur.

Reeves, A., Cook, D. & Lemon, M. (2014). Jump-Starting Transition? Catalyzing Grassroots Action on Climate Change. *Energy Efficiency*, 7 (1), 155-132.

Renting, H. & Wiskerke, H. (2010). New Emerging Roles for Public Institutions and Civil Society in the Promotion of Sustainable Local Agro-Food Systems. Conference Paper 9th European IFSA Symposium Vienna: Transitions Towards Sustainable Agriculture: From Farmers to Agro-Food Systems.

Research Company (2014). Het Berekenen van de Steekproefomvang. Verkregen op 21-04-2017 van http://www.rcompany.nl/documenten/coaching/begrippen/Het_berekenen_van_de_steekproef_omvang.pdf

Resource Centers on Urban Agriculture and Food Security (2008). Urban Agriculture: What and Why? Verkregen op 10-03-2017 van <http://www.ruaf.org/urban-agriculture-what-and-why>

Rijn, E. van & Hassink, J. (2015). *Hoe Maken Gemeenten Stadslandbouw Mogelijk?* Wageningen: Plant Research International.

Saldivar-Tanaka, L. & Krasny, M. (2004). Culturing Community Development, Neighborhood Open Space and Civic Agriculture: The Case of Latino Community Gardens in New York City. *Agriculture and Human Values*, 21 (4), 399-412.

Salverda, I. & Vreke, J. (2009). *Kwaliteit Leefomgeving en Stedelijk Groen. Werkdocument 169: Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu Wageningen*. Wageningen: Alterra.

Schmelzkopf, K. (2002). Incommensurability, Land Use and the Right to Space: Community Gardens in New York City. *Urban Geography*, 23 (4), 323-343.

Smabers, R., Julsing, M., Vreugde, C. & Boot, M. (2008). *Online Onderzoek* (eerste druk). Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.

Sonnino, R. (2009). Feeding the City: Towards a New Research and Planning Agenda. *International Planning Studies*, 14 (4), 425-435.

Sonnino, R. & Marsden, T. (2006). Beyond the Divide: Rethinking Relationships between Alternative and Conventional Food Networks in Europe. *Journal of Economic Geography*, 6 (2), 181-199.

Sreter, S. (2002). The State of Social Capital: Bringing Back in Power, Politics and History. *Theory and Society*, 31 (5), 573-621.

Staeheli, L., Mitchell, D. & Gibson, K. (2002). Conflicting Rights to the City in New York's Community Gardens. *GeoJournal*, 58 (2-3), 197-205.

Steel, C. (2011). *De Hongerige Stad. Hoe Voedsel Ons Leven Vormt*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Stokkom, B. van & Toenders, N. (2010). *De Sociale Cohesie Voorbij. Actieve burgers in Achterstandswijken*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

-
- Stukas, A., Worth, K., Clary, E. & Snyder, M. (2008). The Matching of Motivations to Affordances in the Volunteer Environment: an Index for Assessing the Impact of Multiple Matches on Volunteer Outcomes. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38 (1), 5-28.
- Thibert, J. (2012). Making Local Planning Work for Urban Agriculture in the North American Context: A View from the Ground. *Journal of Planning Education and Research*, 32 (3), 349-357.
- Thiel, S. van (2007). *Bestuurskundig Onderzoek. Een Methodologische Inleiding*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Tritter J. & McCallum, A. (2006). The Snakes and Ladders of User Involvement: Moving Beyond Arnstein. *Health Policy*, 76 (2), 156-168.
- Turner, B. (2011). Embodied Connections: Sustainability, Food Systems and Community Gardens. *Local Environment*, 16 (6), 509-522.
- Tweede Kamer (2013 – 2014). Regels over het Beschermen en Benutten van de Fysieke Leefomgeving (Omgeving-swet): Memorie van Toelichting. Vergaderjaar 2013-2014, 33 692, 3. (pp 42)
- United States Environmental Protection Agency (2008). Reducing Urban Heat Islands: Compendium of Strategies. Verkregen op 15-03-2017 van <https://www.epa.gov/heat-islands/heat-island-compendium>
- Veen, E., Breman, B. & Jansma, J. (2012). *Stadslandbouw. Een Verkenning van Groen en Boer Zijn In en Om de Stad*. Lelystad: Wageningen University & Research.
- Veenhuizen, R. van (2006). Introduction: Cities Farming for the Future. In: ETC Urban Agriculture (red.), *Cities Farming for the Future: Urban Agriculture for Green and Productive Cities* (pp. 1-18). Philippines: RUAF Foundation, IDRC & IIRR
- Veenhuizen, R. van & Danso, G. (2007). Summary of Main Conclusions and Recommendations. In: R. Van Veenhuizen & G. Danso (red.), *Profitability and Sustainability of Urban and Peri-Urban Agriculture. Agricultural Management, Marketing and Finance Occasional Paper 19* (pp. 67-71). Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nation.
- Veldhuysen, C., Pennen, T. van der & Sturm, P. (2010). Inspreken, Meepraten, Meedoen. Beleidsparticipatie. In: M. van Houten & A. Winsemius (red.), *Participatie Ontward. Vormen van Participatie Uitgelicht*. Bunnik: Libertas.
- Verba, S., Schlozmann, K. & Brady, H. (1995). *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Harvard: Harvard University Press.
- Verschuren, P. & Doorewaard, H. (2007). *Het Ontwerpen van een Onderzoek* (vierde druk). Utrecht: Lemma Uitgevers.
- Verhoeven, I. & Tonkens, E. (2011). *Bewonersinitiatieven: Proeftuin voor Partnerschap tussen Burgers en Overheid. Een Onderzoek naar Bewonersinitiatieven in de Amsterdamse Wijk aanpak*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam / Stichting Actief Burgerschap.
- VROM (2010). *Ruimte van Ons Allemaal. Participeren in Beheer van de Openbare Ruimte*. Den Haag: Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.
- Wakefield, S., Yeudall, F., Taron, C., Reynolds, J. & Skinner, A. (2007). Growing Urban Health: Community Gardening in South-East Toronto. *Health Promotion International*, 22 (2), 92-101.
- Westerink, J., Salverda, I., Jagt, P. van der & Breman, B. (2012). *Burgerkracht bij Krimp! Wat Kunnen en Willen Bewoners Doen in het Beheer van de Openbare Ruimte?* Wageningen: Alterra.
- Wijdeven, T. van de (2012). *Doe-Democratie. Over Actief Burgerschap in Stadswijken*. Delft: Eburon.

Wijdeven, T. van de, Graaf, L. de & Hendriks, F. (2013). Actief Burgerschap. Lijnen in de Literatuur. Verkregen op 15-03-2017 van <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/rapporten/2013/07/15/actief-burgerschap-lijnen-in-de-literatuur.html>

Wiskerke, J. (2009). On Places Lost and Places Regained: Reflections on the Alternative Food Geography and Sustainable Regional Development. *International Planning Studies*, 14 (4), 369-387.

Zeeuw, H. de, Guendel, S. & Waibel, H. (2000). Thematic Paper 7: The Integration of Agriculture in Urban Policies. In: N. Bakker, M. Dubbeling, S. Guendel, U. Sabel Koschella & H. de Zeeuw (red.), *Growing Cities, Growing Food: Urban Agriculture on the Policy Agenda* (pp. 161-180). Feldafing: Deutsche Stiftung für Internationale Entwicklung (DSE).

7

Bijlages

7.1 Inleidende tekst enquête (sociale) mediakanalen

Facebook, LinkedIn & Twitter gemeente Etten-Leur & wijkverenigingen
Is er interesse om in de gemeente Etten-Leur meer aan stadslandbouw te doen en hoe moet dit vorm krijgen? Dit is de vraag voor het afstudeeronderzoek van Maartje Verhulst in opdracht van Gemeente Etten-Leur. Het doel van dit onderzoek is, het in kaart brengen van hoe inwoners van Etten-Leur tegen stadslandbouwprojecten aankijken. Of zij bereid zijn deel te nemen aan dit soort projecten, wat voor rol ze verwachten van de gemeente en wat zij zelf willen en/of kunnen bijdragen. Wil je de enquête voor 20 mei invullen? Het kost maar een kwartiertje tijd. Alvast bedankt. Zie <http://bit.ly/2oSA1wy>

Gemeentekrant De Bode

Stadslandbouw in Etten-Leur

Is er interesse om in de gemeente Etten-Leur meer aan stadslandbouw te doen en hoe moet dit vorm krijgen? Dit is de onderzoeksvraag voor mijn afstudeeronderzoek van mijn opleiding Planologie aan de Universiteit Utrecht.

Mijn naam is Maartje Verhulst en ik wil deze vraag in opdracht van de gemeente Etten-Leur beantwoorden. Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van hoe inwoners van Etten-Leur tegen stadslandbouwprojecten aankijken. Of zij bereid zijn deel te nemen aan dit soort projecten, wat voor rol ze verwachten van de gemeente en wat zij zelf willen en/of kunnen bijdragen. Graag wil ik uw mening horen.

Wilt u de enquête invullen?

De enquête kunt u vinden via de link: <https://www.enquetemaken.com/s/stadslandbouw-etten-leur>. Het invullen van de enquête kost ongeveer 15 minuten van uw tijd en u heeft tot 20 mei om de enquête in te vullen. Wanneer u nog vragen heeft, kunt u met mij contact opnemen via het e-mailadres Maartje.Verhulst@etten-leur. U kunt mij ook bellen op 076 502 4440. Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

Intranet gemeente Etten-Leur

Stadslandbouw in Etten-Leur

Is er interesse om in de gemeente Etten-Leur meer aan stadslandbouw te doen en hoe moet dit vorm krijgen? Dit is de onderzoeksvraag voor mijn afstudeeronderzoek van mijn opleiding Planologie aan de Universiteit Utrecht. Mijn naam is Maartje Verhulst en ik wil deze vraag in opdracht van de gemeente Etten-Leur beantwoorden. Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van hoe inwoners van Etten-Leur tegen stadslandbouwprojecten aankijken. Of zij bereid zijn deel te nemen aan dit soort projecten, wat voor rol ze verwachten van de gemeente en wat zij zelf willen en/of kunnen bijdragen. Graag wil ik uw mening horen. Vandaar dat ik een enquête heb opgesteld die vanaf nu online staat!

Met behulp van deze enquête probeer ik een beeld te schetsen van de visie van inwoners over (participatie in) stadslandbouwprojecten in Etten-Leur. Ook onderzoek ik hiermee de rol die de gemeente in dit soort projecten zou kunnen vervullen. De resultaten worden voorgelegd aan verschillende collega's om zo ook de visie vanuit de gemeente op (participatie in) stadslandbouwprojecten te achterhalen.

Wilt u de enquête invullen?

Wanneer u inwoner bent van Etten-Leur wil ik u vragen om de enquête in te vullen. De enquête kunt u vinden via de link: <https://www.enquetesmaken.com/s/stadslandbouwwetten-leur>. Het invullen van de enquête kost ongeveer 15 minuten van uw tijd en u heeft tot 20 mei om de enquête in te vullen. Wanneer u nog vragen heeft of wanneer u interesse heeft om uw visie vanuit de gemeente kenbaar te maken, kunt u met mij contact opnemen via het e-mailadres Maartje.Verhulst@etten-leur.nl. U kunt mij ook bellen op 076 502 4440. Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

Volgers mediakanalen gemeente Etten-Leur

Mediakanaal	Aantal volgers
LinkedIn gemeente Etten-Leur	2.211
Twitter gemeente Etten-Leur	4.830
Facebook gemeente Etten-Leur	5.225
Facebook wijkvereniging Buurtbelang Banakkers	425
Facebook wijk Grauwe Polder Etten-Leur	433
Facebook wijkvereniging Hoge Neerstraat	231
Facebook wijkvereniging De Keen	877
Facebook wijkvereniging De Schoenmakershoek	647
Facebook wijkvereniging De Baai	534
Facebook wijkvereniging Grient-Sanderbanken	29

7.2 Enquête stadslandbouw in Etten-Leur

Beste meneer, mevrouw,

Is er interesse om in de gemeente Etten-Leur meer aan stadslandbouw te doen en hoe moet dit vorm krijgen? Dit is de onderzoeksvraag voor mijn afstudeeronderzoek van mijn opleiding Planologie aan de Universiteit Utrecht. Mijn naam is Maartje Verhulst en ik wil deze vraag in opdracht van de gemeente Etten-Leur beantwoorden. Het doel van dit onderzoek is het in kaart brengen van hoe inwoners van Etten-Leur tegen stadslandbouwprojecten aankijken. Of zij bereid zijn deel te nemen aan dit soort projecten, wat voor rol ze verwachten van de gemeente en wat zij zelf willen en/of kunnen bijdragen. Graag wil ik uw mening horen.

Het invullen van de enquête kost ongeveer 15 minuten van uw tijd en u heeft tot 20 mei om de enquête in te vullen. Alle gegevens worden vertrouwelijk behandeld en anonimiteit is hierbij gewaarborgd. Wanneer u nog vragen heeft, kunt u met mij contact opnemen via het e-mailadres Maartje.Verhulst@etten-leur.nl. U kunt mij ook bellen op 076 502 4440. Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking!

Wat is stadslandbouw?

Stadslandbouw wordt in de wetenschappelijke literatuur gedefinieerd als “het produceren, verwerken, verspreiden en consumeren van zelf geteelde food- en non-foodproducten in of nabij de stad”. Dit komt in veel verschillende vormen voor, zoals bloempotten met groenten op een balkon, een volks- of buurttuin, beplanting langs gevels en daken of een parkje of boomgaard. Samentuin Van Gogh aan de Anna van Berchemlaan is een goed voorbeeld van stadslandbouw in Etten-Leur. Het is bij stadslandbouw van belang dat de geteelde groenten / planten door mensen uit de buurt worden onderhouden. Vaak worden deze producten door hen ook verwerkt, verspreid en geconsumeerd. Voor het telen van de planten wordt zoveel mogelijk gebruikgemaakt van (rest)producten uit de omgeving, zoals GFT-afval of regenwater. Het is vooral van belang dat er een connectie is met mensen en/of hulpbronnen uit de omgeving.

Informatiebijeenkomst groen en water

Daarnaast wil ik u erop attent maken dat er op dinsdag 16 mei a.s. een informatiebijeenkomst wordt georganiseerd door wijkvereniging Hoge Neerstraat over water en groen in de wijk. Tijdens deze avond bespreken we verschillende thema's over de effecten van water en groen in de wijk. Graag nodig ik u uit voor deze avond die vanaf 19.00 uur plaatsvindt in De Twee Gebroeders (Hoge Neerstraat 1 te Etten-Leur). Zelf ben ik ook aanwezig met een standje om wat meer te vertellen over stadslandbouw. U kunt hier ook ter plekke de enquête invullen.

Bij voorbaat hartelijk dank voor uw medewerking.

Maartje Verhulst

Algemene gegevens

1. Wat is uw geslacht?

- Man
- Vrouw

2. Wat is uw leeftijd?

3. Wat is uw nationaliteit?

4. In welke wijk van Etten-Leur woont u?

☐ Attelaken	☐ De Grient
☐ De Baai	☐ Hoge Neerstraat
☐ Banakkers	☐ Hooghuis
☐ Buitengebied	☐ De Keen
☐ Centrum-Oost	☐ Sanderbanken
☐ Centrum-West	☐ Schoenmakershoek
☐ Etten-Leur Noord	☐ De Streek
☐ Grauwe Polder	☐ Vosdonk

Huidige stand van zaken participatie in stadslandbouw

5. Neemt u momenteel deel aan een stadslandbouwproject?

Indien nee, ga naar vraag 10

- Ja
- Nee

6. Wat is de naam van dit stadslandbouwproject en hoe zou u dit project kunnen omschrijven?

7. Wat is uw ervaring met de gemeente omtrent dit stadslandbouwproject?

8. Wat verwacht u van de rol van de gemeente in de toekomst binnen dit stadslandbouwproject?

9. U mag deze enquête hervatten bij vraag 19. Deze vragen gaan over uw visie op stadslandbouwprojecten die mogelijk in de toekomst kunnen gaan plaatsvinden.

10. Heeft u in het verleden geparticipeerd in een stadslandbouwproject?

Indien nee, ga naar vraag 15

- Ja
- Nee

11. Waarom bent u gestopt met het participeren in een stadslandbouwproject?

Indien nodig mag u meerdere antwoorden aankruisen

- Ik had geen zin meer om samen met buurtbewoners samen te werken
- Ik vond dat het project geen toegevoegde waarde leverde aan mijn omgeving
- Ik zag de noodzaak van stadslandbouw niet meer in
- Ik had geen financiële middelen meer om met stadslandbouw bezig te gaan
- Ik had geen materiaal en/of ruimte meer om stadslandbouw te kunnen beoefenen
- Ik had geen tijd meer om me bezig te houden met stadslandbouw
- Ik kon mijn kennis en/of vaardigheden onvoldoende inzetten in het project
- Ik wilde niet meer met de gemeente samenwerken
- Het project is opgeheven en bestaat niet meer
- Anders, namelijk _____

12. Wat was uw ervaring met de gemeente omtrent dit stadslandbouwproject?

13. Had de gemeente anders om kunnen gaan met dit project of met haar burgers? Zoja, hoe?

14. U mag deze enquête hervatten bij vraag 19. Deze vragen gaan over uw visie op stadslandbouwprojecten die mogelijk in de toekomst kunnen gaan plaatsvinden.

15. Heeft u behoefte om in de toekomst te participeren in een stadslandbouwproject?

Indien ja, ga naar vraag 19

- Ja
- Nee

16. Waarom heeft u geen behoefte om te participeren in een stadslandbouwproject?

Indien nodig mag u meerdere antwoorden aankruisen

- Ik heb geen zin om samen met buurtbewoners samen te werken
- Ik vind dat zo'n project geen toegevoegde waarde levert aan mijn omgeving
- Ik zie de noodzaak van stadslandbouw niet in
- Ik heb geen financiële middelen om met stadslandbouw bezig te gaan
- Ik heb geen materiaal en/of ruimte om stadslandbouw te kunnen beoefenen
- Ik heb geen tijd om me bezig te houden met stadslandbouw
- Ik heb geen kennis en/of vaardigheden om stadslandbouw te kunnen beoefenen
- Ik wil niet met de gemeente samenwerken
- Anders, namelijk _____

17. Zou de gemeente u over kunnen halen om toch te participeren? Zoja, op welke manier?

18. Bedankt voor uw medewerking! Er zijn voor u geen vragen meer opgenomen.

Visie van burgers op mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten

Animo

Hoe belangrijk zijn de onderstaande motivaties voor u om te participeren in een stadslandbouwproject?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer onbelangrijk is en 5 zeer belangrijk is

19. Sociale motieven

Ik wil iets doen voor de medemens	1	2	3	4	5
Ik wil me graag gewaardeerd voelen	1	2	3	4	5
Ik wil iets toevoegen aan de maatschappij	1	2	3	4	5
Ik wil graag bij een groep horen	1	2	3	4	5

20. Doelgerichte motieven

Ik merk een tekort in de publieke dienstverlening	1	2	3	4	5
Ik ervaar negatieve gevolgen van het beleid	1	2	3	4	5
Ik wil invloed uitoefenen op mijn leefomgeving	1	2	3	4	5
Ik voel onvrede met de huidige wijze van voedselproductie	1	2	3	4	5

21. Persoonlijke motieven

Ik wil er financieel beter van worden	1	2	3	4	5
Ik wil mijn vaardigheden en kennis ontwikkelen	1	2	3	4	5
Ik wil mijn gezondheid verbeteren	1	2	3	4	5
Ik wil mijn omgeving duurzamer maken	1	2	3	4	5

Contacten

In hoeverre hebben deze uitspraken betrekking op uw huidige sociale situatie?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer weinig betrekking is en 5 zeer veel betrekking is

22. Sociaal kapitaal

Ik heb veel sociale contacten binnen de wijk	1	2	3	4	5
Ik heb veel sociale contacten binnen de gemeente	1	2	3	4	5
Ik heb veel sociale contacten met organisaties / instanties	1	2	3	4	5

23. Gemeenschapsgevoel

Ik ken veel mensen uit mijn wijk	1	2	3	4	5
Ik voel me thuis in mijn wijk	1	2	3	4	5
Ik ben actief betrokken binnen mijn wijk	1	2	3	4	5
Ik woon al meer dan 5 jaar in deze wijk	1	2	3	4	5

In hoeverre zijn deze uitspraken over invitatie op u van toepassing?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer weinig is en 5 zeer veel is

24. Invitatie: ik wil meedoen wanneer ...

Iemand uit de wijk mij persoonlijk uitnodigt	1	2	3	4	5
Ik via de post of de mail een uitnodiging ontvang	1	2	3	4	5
Ik me thuis voel binnen een groep burgers uit de wijk	1	2	3	4	5
Er meer mensen met dezelfde nationaliteit als ik meedoen	1	2	3	4	5

Toerusting

Geld

25. Wat is uw inkomen?

Het modaal inkomen voor 2017 is vastgesteld op € 37.000 per persoon per jaar.

- Beneden modaal
- Ongeveer gelijk aan modaal
- Boven modaal
- 2x modaal of meer
- Zeg ik liever niet

26. In hoeverre bent u het eens met de onderstaande uitspraken die betrekking hebben op financiering?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer mee oneens is en 5 zeer mee eens is

Ik ben bereid geld te investeren in het project	1	2	3	4	5
Ik ben bereid geld te investeren in cursussen / lessen	1	2	3	4	5
Ik ben bereid geld te investeren in materialen	1	2	3	4	5
Financiering van het project is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5
Financiering van cursussen is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5
Financiering van materialen is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5

Materialen

27. In hoeverre bent u het eens met de onderstaande uitspraken die betrekking hebben op materialen?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer mee oneens is en 5 zeer mee eens is

Ik heb zelf tuingereedschap wat ik kan en wil inzetten	1	2	3	4	5
Ik heb eigen plantmateriaal wat ik kan en wil inzetten	1	2	3	4	5
Ik beschik over (vergader)ruimte(n) die ik kan en wil inzetten	1	2	3	4	5
Ik beschik over een stuk(je) grond wat ik kan en wil inzetten	1	2	3	4	5
Zorgen voor tuingereedschap is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5
Zorgen voor plantmateriaal is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5
Zorgen voor (vergader)ruimten is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5
Zorgen voor een stuk(je) grond is een taak van de gemeente	1	2	3	4	5

Tijd

28. Wat is uw huishoudenssamenstelling?

- Eenpersoonshuishouden
- Huishouden zonder kinderen
- Huishouden met kinderen

29. Hoeveel uur werkt u per week?

- < 12 uur
- 12 – 16 uur
- 16 – 24 uur
- 24 – 32 uur
- 32 – 40 uur
- > 40 uur

30. In hoeverre bent u het eens met de onderstaande uitspraken die betrekking hebben op uw vrije tijd?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer mee oneens is en 5 zeer mee eens is

Ik heb veel vrije tijd	1	2	3	4	5
Ik doe in mijn vrije tijd aan vrijwilligerswerk	1	2	3	4	5
Ik ben in mijn vrije tijd actief betrokken bij de wijk	1	2	3	4	5
Ik wil in mijn vrije tijd sociaal bezig zijn met anderen	1	2	3	4	5
Ik wil mijn vrije tijd besteden aan stadslandbouw	1	2	3	4	5

Vaardigheden

31. Wat is uw arbeidssituatie?

- Werkloos
- Student
- Werkzoekend
- Werkend
- Arbeidsongeschikt
- Gepensioneerd

32. Wat is uw hoogst genoten opleiding?

- Geen
- Lager onderwijs (basisschool)
- Middelbaar onderwijs (MAVO / MULO / VMBO / HAVO / VWO)
- Lager beroepsonderwijs (LTS / LEAO / LHNO)
- Middelbaar beroepsonderwijs (MBO)
- Hoger beroepsonderwijs (HBO)
- Universitair onderwijs (WO)

33. In hoeverre bent u het eens met de onderstaande uitspraken die betrekking hebben op uw kennis en vaardigheden?

Omcirkel één cijfer tussen de 1 en 5, waarbij 1 zeer mee oneens is en 5 zeer mee eens is

Ik ben goed in het contact leggen met mensen	1	2	3	4	5
Ik ben goed in mensen motiveren / enthousiasmeren	1	2	3	4	5
Ik ben goed in het onderhouden van groen [tuinieren]	1	2	3	4	5
Ik heb kennis over het reilen in overheidsinstanties	1	2	3	4	5
Ik heb kennis over voedsel(productie) en plantprocessen	1	2	3	4	5
Ik heb kennis over het opstellen van businessplannen	1	2	3	4	5
Ik ben bereid cursussen volgen om kennis te ontwikkelen	1	2	3	4	5
Ik wil graag ondersteuning vanuit de gemeente	1	2	3	4	5

Inbedding

De relatie tussen de overheid en de samenleving is voor burgerparticipatie van groot belang. De overheid is druk bezig een geschikte rol te vinden binnen dit soort projecten. Maar ook burgers zijn zoekende naar een passende rol. Door Edelenbos & Monnikhof (2001) is een participatieladder gemaakt waarin de mate van **invloed van de burger** centraal staat. Deze ladder bestaat uit vijf treden:

1. Informeren: betrokken burgers worden geïnformeerd en kunnen vrijblijvend reageren op het beleid
2. Raadplegen: betrokken burgers worden gezien als gesprekspartners bij beleidsontwikkeling
3. Adviseren: betrokken burgers kunnen problemen aandragen en oplossingen formuleren
4. Coproduceren: er is een zwaar commitment bij het zoeken naar gezamenlijke oplossingen
5. Meebeslissen: het politieke bestuur adviseert burgers en verbindt zich aan hun besluiten

34. Op welke trede ziet u uzelf als burger op de participatieladder staan binnen stadslandbouwprojecten?

- Informeren
- Raadplegen
- Adviseren
- Coproduceren
- Meebeslissen

Door De Raad van Openbaar Bestuur is een participatietrap voor gemeenten gemaakt waarin de mate van **invloed van de gemeente** centraal staat. Deze trap bestaat ook uit vijf treden:

1. Loslaten: de gemeente heeft zowel inhoudelijk als procesmatig geen bemoeienis
2. Faciliteren: de gemeente ziet er belang in om iets mogelijk te maken en werkt daarom mee
3. Stimuleren: de gemeente heeft de wens iets te doen, maar laat realisatie aan anderen over
4. Regisseren: de gemeente werkt samen met anderen, maar heeft wel de regie over het proces
5. Reguleren: de gemeente staat boven de burgers en bepaalt middels wet- en regelgeving

35. Op welke trede zou de gemeente volgens u moeten staan binnen stadslandbouwprojecten?

- Loslaten
- Faciliteren
- Stimuleren
- Regisseren
- Reguleren

36. Welk advies zou u de gemeente willen meegeven bij haar zoektocht naar een passende rol binnen stadslandbouwprojecten?

Empathie

37. Wat is het voornaamste doel wat u met stadslandbouw wil bereiken?

- Een sociaal doel, zoals het zorgen voor participatie en cohesie of het bieden van onderwijs
- Een economisch doel, zoals het creëren van werkgelegenheid of een aantrekkelijk woonklimaat
- Een ecologisch doel, zoals het verbeteren van de voeding / gezondheid of het milieu / klimaat
- Anders, namelijk _____

Vervolgonderzoek

38. Heeft u nog zaken die u kwijt wil omtrent participatie en/of stadslandbouw in Etten-Leur?

Wanneer de resultaten uit dit onderzoek verwerkt zijn, worden deze voorgelegd aan de gemeente. De gemeente gaat kijken wat er binnen haar bereik ligt om zo veel mogelijk tegemoet te komen aan de wensen van burgers. Na deze voorlegging worden de resultaten teruggekoppeld aan zowel burgers als ambtenaren en het staat hen vrij op de resultaten te reageren en om met elkaar in gesprek te gaan. Deze terugkoppeling zal eind juni plaatsvinden. Verdere informatie zal te zijner tijd per mail worden verstrekt.

39. Heeft u interesse in deze terugkoppelsessie waarin resultaten van het onderzoek getoond worden?

- Ja, u kunt mij bereiken via het volgende mailadres _____
- Nee

U bent nu klaar met de enquête. Hartelijk dank voor uw deelname.

7.3 Topiclist interviews

Algemene gegevens

- ▶ Naam?
- ▶ Functie binnen de gemeente?
- ▶ Domein binnen de gemeente?

Huidige stand van zaken participatie in stadslandbouw

- ▶ Ervaring met stadslandbouwprojecten [verleden, heden, toekomst]?
- ▶ Meerwaarde om vanuit eigen domein stadslandbouw in te zetten?

Visie op mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten

- ▶ Welke doelen wilt u met stadslandbouw nastreven?
- ▶ Wat kan de gemeente betekenen om stadslandbouw te realiseren [middelen, geld, kennis, etc]?
- ▶ Op welke manier kan vanuit uw beleidsterrein worden omgegaan met stadslandbouw?
- ▶ Hoe is het contact vanuit uw functie met inwoners uit Etten-Leur?
- ▶ Hoe wordt het contact met inwoners van Etten-Leur onderhouden?
- ▶ Komen uw verwachtingen overeen met onderzoeksresultaten vanuit de burgers?

- ▶ Hoe stelt de gemeente zich haar rol in stadslandbouwprojecten voor?
- ▶ Hoe stelt de gemeente zich de rol van de inwoner in stadslandbouwprojecten voor?
- ▶ Komen de verwachtingen van de gemeente overeen met onderzoeksresultaten?
- ▶ In hoeverre is het mogelijk om tegemoet te komen aan wensen van de inwoners?
- ▶ Staat deze visie in lijn met de omgevingsvisie?

Vervolgonderzoek

- ▶ Op / aanmerkingen op participatie, stadslandbouw, omgevingsvisie of andere zaken?
- ▶ Deelnemen aan terugkoppelsessie?

7.4 Chikwadraattoetsen

Geslacht

Case Processing Summary	Steekproef		Populatie	
Man	91	43%	20.988	49%
Vrouw	120	57%	21.844	51%

Chikwadraattoets	Geobserveerd (O)	Verwacht (E)	(O-E) ² / E
Man	91	103	1.398
Vrouw	120	108	1.333
Chikwadraat			2.731

De berekende χ^2 ligt lager dan de α -waarde van 3.84 bij $df = 1$ en het verschil is niet significant, dus de test is representatief

Leeftijd

Case Processing Summary	Steekproef		Populatie	
< 25 jaar	37	18%	11.565	27%
25 - 45 jaar	51	24%	10.708	25%
45 - 65 jaar	96	45%	12.421	29%
> 65 jaar	27	13%	8.138	19%

Chikwadraattoets	Geobserveerd (O)	Verwacht (E)	(O-E) ² / E
< 25 jaar	37	57	7.018
25 - 45 jaar	51	53	0.075
45 - 65 jaar	96	61	20.082
> 65 jaar	27	40	4.225
Chikwadraat			31.400

De berekende χ^2 ligt hoger dan de α -waarde van 7.81 bij $df = 3$ en het verschil is significant, dus de test is niet representatief

Etniciteit

Case Processing Summary	Steekproef		Populatie	
Nederlands	211	100%	35.122	82%
Migratieachtergrond	0	0%	7.710	18%

Chikwadraattoets	Geobserveerd (O)	Verwacht (E)	(O-E) ² / E
Nederlands	211	173	-
Migratieachtergrond	0	38	-
Chikwadraat			-

De berekende χ^2 ligt hoger dan de α -waarde van 3.84 bij $df = 1$ en het verschil is significant, dus de test is niet representatief

Tabel met enkele kritieke grenzen voor de χ^2 -verdeling

N	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
$\xi_{0.01}$	-	0.02	0.11	0.30	0.55	0.87	1.24	1.65	2.09	2.56
$\xi_{0.025}$	-	0.05	0.22	0.48	0.83	1.24	1.69	2.18	2.70	3.25
$\xi_{0.05}$	-	0.10	0.35	0.74	1.15	1.64	2.17	2.73	3.33	3.94
$\xi_{0.95}$	3.84	5.99	7.81	9.49	11.07	12.59	14.07	15.51	16.92	18.31
$\xi_{0.975}$	5.02	7.38	9.35	11.41	12.83	14.45	16.01	17.53	19.02	20.48
$\xi_{0.99}$	6.63	9.21	11.34	13.28	15.09	16.81	18.48	20.09	21.67	23.21

SONDZ.nl (z.d.). Representativiteit Steekproef. Geraadpleegd op 25-05-2017 van <http://www.sondz.nl/3/representativiteit.htm>

Samenvatting

Variabele	Items	Steekproef	Populatie	χ^2	p	df
Geslacht	Man	43%	49%	2.916	0.080	1
	Vrouw	57%	51%			
Leeftijd	< 25 jaar	18%	27%	31.148	0.000	3
	25 - 45 jaar	24%	25%			
	45 - 65 jaar	45%	29%			
	> 65 jaar	13%	19%			
Etniciteit	Nederlands	100%	82%	-	-	-
	Migratieachtergrond	0%	18%			

7.5 Frequentietabellen enquête

Algemene gegevens

Geslacht [n=211]	Aantal	Percentage
Man	91	43,1%
Vrouw	120	56,9%

Leeftijd [n=211]	Aantal	Percentage
< 25 jaar	37	17,5%
25 - 45 jaar	51	24,2%
45 - 65 jaar	96	45,5%
> 65 jaar	27	12,8%

Etniciteit [n=211]	Aantal	Percentage
Nederlands	211	100%
Migratieachtergrond	0	0%

Wijk [n=211]	Aantal	Percentage
Attelaken	5	2,4%
De Baai	8	3,8%
Banakkers	25	11,8%
Buitengebied	19	9,0%
Centrum-Oost	19	9,0%
Centrum West	9	4,3%
Etten-Leur Noord	7	3,3%
Grauwe Polder	32	15,2%
De Grient	12	5,7%
Hoge Neerstraat	11	5,2%
Hooghuis	22	10,4%
De Keen	11	5,2%
Sanderbanken	19	9,0%
Schoenmakershoek	12	5,7%
De Streek	0	0,0%
Vosdonk	0	0,0%

Huidige stand van zaken participatie stadslandbouwprojecten

Participatie heden [n=211]	Aantal	Percentage
Ja	7	3,3%
Nee	204	96,7%

Participatie verleden [n=205]	Aantal	Percentage
Ja	5	2,4%
Nee	200	97,6%

Reden om te stoppen [n=4]	Aantal	Percentage
Geen zin in samenwerking	1	25%
Geen toegevoegde waarde	1	25%
Geen noodzaak	0	0%
Geen financiële middelen	0	0%
Geen materiaal	0	0%
Geen tijd	1	25%
Onvoldoende inzet kennis	0	0%
Niet samenwerken met gemeente	0	0%
Project opgeheven	0	0%
Anders ...	1	25%

Participatie toekomst [n=200]	Aantal	Percentage
Ja	69	34,5%
Nee	131	65,5%

Redenen geen participatie [n=131]	Aantal	Percentage
Geen zin in samenwerking	4	2,0%
Geen toegevoegde waarde	10	5,0%
Geen noodzaak	13	6,6%
Geen financiële middelen	11	5,6%
Geen materiaal	23	11,7%
Geen tijd	62	31,5%
Onvoldoende inzet kennis	49	24,9%
Niet samenwerken met gemeente	2	1,0%
Anders ...	23	11,7%

Visie op mogelijk toekomstige stadslandbouwprojecten

Animo

Sociale motieven [n=67]	Zeer Onbelangrijk	Onbelangrijk	Neutraal	Belangrijk	Zeer Belangrijk
Medemens helpen	2	3	14	41	7
Gewaardeerd voelen	4	16	28	17	2
Van toegevoegde waarde zijn	3	2	8	47	7
Bij een groep horen	2	20	30	14	1

Doelgerichte motieven [n=67]	Zeer Onbelangrijk	Onbelangrijk	Neutraal	Belangrijk	Zeer Belangrijk
Tekort publieke diensten	2	12	34	16	3
Negatieve gevolgen beleid	1	15	36	9	6
Invloed op leefomgeving	0	1	11	47	8
Onvrede voedselproductie	3	3	19	26	16

Persoonlijke motieven [n=67]	Zeer Onbelangrijk	Onbelangrijk	Neutraal	Belangrijk	Zeer Belangrijk
Financieel beter worden	16	16	27	8	0
Kennis ontwikkelen	0	3	12	45	7
Gezondheid verbeteren	0	5	15	33	14
Omgeving verduurzamen	0	1	7	33	26

Contacten

Sociaal kapitaal [n=67]	Zeer weinig Betrekking	Weinig Betrekking	Neutraal	Veel Betrekking	Zeer veel Betrekking
Veel contact binnen wijk	8	19	24	14	2
Veel contact binnen gemeente	6	13	25	20	3
Veel contact met instanties	9	16	22	16	4

Gemeenschapsgevoel [n=67]	Zeer weinig Betrekking	Weinig Betrekking	Neutraal	Veel Betrekking	Zeer veel Betrekking
Veel mensen kennen in wijk	7	15	21	20	4
Thuisvoelen in wijk	1	3	13	38	12
Actief betrokken zijn in wijk	7	24	25	8	3
Meer dan 5 jaar in wijk wonen	12	7	3	22	23

Invitatie [n=67]	Zeer weinig Betrekking	Weinig Betrekking	Neutraal	Veel Betrekking	Zeer veel Betrekking
Persoonlijke uitnodiging	6	9	20	28	4
Uitnodiging per post / mail	5	12	24	21	5
Thuisvoelen binnen groep	3	6	21	32	5
Dezelfde nationaliteit	27	12	23	5	0

Toerusting

Inkomen [n=65]	Aantal	Percentage
Beneden modaal	17	26,1%
Gelijk aan modaal	15	23,1%
Boven modaal	15	23,1%
2x modaal	5	7,7%
Zeg ik liever niet	13	20,0%

Geld [n=65]	Zeer mee Oneens	Mee Oneens	Neutraal	Mee Eens	Zeer mee Eens
Financiering project burger	3	23	21	17	1
Financiering cursus burger	4	20	21	19	1
Financiering materiaal burger	3	19	21	22	0
Financiering project gemeente	3	7	13	29	13
Financiering cursus gemeente	0	9	19	30	7
Financiering materiaal gemeente	1	9	21	23	11

Materiaal [n=65]	Zeer mee Oneens	Mee Oneens	Neutraal	Mee Eens	Zeer mee Eens
Inzet tuingereedschap burger	2	4	10	45	4
Inzet plantmateriaal burger	7	17	17	21	3
Inzet (vergader)ruimte burger	29	19	10	5	2
Inzet stukje grond burger	33	17	10	3	2
Inzet tuingereedschap gemeente	6	14	24	15	6
Inzet plantmateriaal gemeente	3	10	25	22	5
Inzet (vergader)ruimte gemeente	1	5	19	26	14
Inzet stukje grond gemeente	0	3	12	35	15

Huishoudenssamenstelling [n=65]	Aantal	Percentage
Eenpersoonshuishouden	8	12,3%
Huishouden zonder kinderen	19	29,2%
Huishouden met kinderen	38	58,5%

Arbeidsuren [n=65]	Aantal	Percentage
< 12 uur	21	32,3%
12 - 16 uur	4	6,2%
16 - 24 uur	4	6,2%
24 - 32 uur	5	7,7%
32 - 40 uur	17	26,1%
> 40 uur	14	21,5%

Tijd [n=65]	Zeer mee Oneens	Mee Oneens	Neutraal	Mee Eens	Zeer mee Eens
Veel vrije tijd	7	25	22	9	2
Vrijwilligerswerk	10	14	9	24	8
Actieve wijkbetrokkenheid	15	23	19	7	1
Sociaal bezig zijn	2	2	15	41	5
Bezig zijn met stadslandbouw	1	5	38	20	1

Opleidingsniveau [n=65]	Aantal	Percentage
Geen	0	0,0%
Lager onderwijs	2	3,1%
Middelbaar onderwijs	14	21,5%
Lager beroepsonderwijs	1	1,5%
Middelbaar beroepsonderwijs	12	18,5%
Hoger beroepsonderwijs	28	43,1%
Universitair beroepsonderwijs	8	12,3%

Arbeidssituatie [n=65]	Aantal	Percentage
Werkloos	2	3,1%
Student	9	13,8%
Werkzoekend	2	3,1%
Werkend	39	60,0%
Arbeidsongeschikt	2	3,1%
Genpensioneerd	11	16,9%

Vaardigheden [n=65]	Zeer mee Oneens	Mee Oneens	Neutraal	Mee Eens	Zeer mee Eens
Contacten leggen	1	6	13	33	12
Mensen motiveren	0	7	14	35	9
Groen onderhouden	3	10	23	23	6
Kennis over reilen bij gemeenten	5	16	24	11	9
Kennis over voedselproductie	5	19	21	14	6
Businessplannen opstellen	12	24	13	14	2
Bereid om cursussen te volgen	4	5	10	40	6
Ondersteuning van gemeente	0	4	15	35	11

Inbedding

Participatieladder [n=64]	Aantal	Percentage
Informereren	17	26,6%
Adviseren	14	21,9%
Raadplegen	13	20,3%
Corproduceren	7	10,9%
Meebeslissen	13	20,3%

Participatietrap [n=64]	Aantal	Percentage
ILoslaten	1	1,5%
Faciliteren	30	46,9%
Stimuleren	20	31,3%
Regisseren	12	18,8%
Reguleren	1	1,5%

Empathie

Doelstelling [n=64]	Aantal	Percentage
Sociale doelstelling	15	23,4%
Ecologische doelstelling	3	4,7%
Economische doelstelling	37	57,8%
Combinatie van bovenstaande doelstellingen	9	14,1%

Vervolgonderzoek

Interesse terugkoppelsessie [n=64]	Aantal	Percentage
Ja	31	48,4%
Nee	33	51,6%

7.6 Homogeniteitstesten

Sociale motivaties

Case Processing Summary		N	%
Cases	Valid	67	100
	Excluded ^a	0	0
	Total	67	100

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure

Reliability Statistics	Cronbach's Alpha	N of items
	.714	4

Uit deze tabel blijkt dat de Cronbach's Alpha groter is dan 0.60, wat betekent dat de schaal bij samenvoeging betrouwbaar is

Item-Total Statistics	Scale Mean if item deleted	Scale Variance if item deleted	Cronbach's Alpha if item deleted
Medemens helpen	9.63	3.753	.598
Gewaardeerd voelen	10.39	3.756	.667
Van toegevoegde waarde zijn	9.55	3.827	.624
Bij een groep horen	10.46	4.313	.712

Aangezien de homogeniteit hoog is en er bij verwijdering van items weinig zal veranderen, zijn er geen aanpassingen gedaan.

Scale Statistics	Mean	Variance	Std. Deviation	N of items
	13.34	6.305	2.520	4

Doelgerichte motivaties

Case Processing Summary		N	%
Cases	Valid	67	100
	Excluded ^a	0	0
	Total	67	100

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure

Reliability Statistics	Cronbach's Alpha	N of items
	.667	4

Uit deze tabel blijkt dat de Cronbach's Alpha groter is dan 0.60, wat betekent dat de schaal bij samenvoeging betrouwbaar is

Item-Total Statistics	Scale Mean if item deleted	Scale Variance if item deleted	Cronbach's Alpha if item deleted
Tekort publieke diensten	10.72	3.327	.520
Negatieve gevolgen beleid	10.75	3.313	.545
Invloed op leefomgeving	9.88	4.379	.626
Onvrede voedselproductie	10.07	3.464	.701

Aangezien de homogeniteit hoog is en er bij verwijdering van items weinig zal veranderen, zijn er geen aanpassingen gedaan.

Scale Statistics	Mean	Variance	Std. Deviation	N of items
	13.81	5.795	2.407	4

Persoonlijke motivaties

Case Processing Summary		N	%
Cases	Valid	67	100
	Excluded ^a	0	0
	Total	67	100

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure

Reliability Statistics	Cronbach's Alpha	N of items
	.448	4

Uit de tabel blijkt dat de Cronbach's Alpha kleiner is dan 0.60, wat betekent dat de schaal bij samenvoeging onbetrouwbaar is

Item-Total Statistics	Scale Mean if item deleted	Scale Variance if item deleted	Cronbach's Alpha if item deleted
Financieel beter worden	11.93	2.434	.481
Kennis ontwikkelen	10.49	2.799	.331
Gezondheid verbeteren	10.49	2.314	.263
Omgeving verduurzamen	10.07	2.979	.428

Aangezien de homogeniteit te laag is en er bij verwijdering van items weinig zal veranderen, zijn er geen aanpassingen gedaan.

Scale Statistics	Mean	Variance	Std. Deviation	N of items
	14.33	3.951	1.988	4

7.7 Spearman's Rangcorrelatietesten

Correlatie inkomen - financiering

Spearman's rho	Inkomen	BURGproject	BURGcursus	BURGmater	GEMproject	GEMcursus	GEMmater
Inkomen	Correlation Coefficient	1.000	.199	.371**	-.262*	-.062	-.223
	Sig. (2-tailed)	.	.113	.002	.035	.624	.075
	N	65	65	65	65	65	65
BURGproject	Correlation Coefficient	.295*	.561**	.725**	-.635**	-.417**	-.417**
	Sig. (2-tailed)	.071	.000	.000	.000	.001	.001
	N	65	65	65	65	65	65
BURGcursus	Correlation Coefficient	.561**	1.000	.578**	-.302	-.242	-.053
	Sig. (2-tailed)	.000	.	.000	.014	.053	.672
	N	65	65	65	65	65	65
BURGmater	Correlation Coefficient	.371**	.578**	1.000	-.432**	-.351**	-.417**
	Sig. (2-tailed)	.002	.000	.	.000	.004	.001
	N	65	65	65	65	65	65
GEMproject	Correlation Coefficient	-.262*	-.302	-.432**	1.000	.750**	.637**
	Sig. (2-tailed)	.035	.014	.000	.	.000	.000
	N	65	65	65	65	65	65
GEMcursus	Correlation Coefficient	-.062	-.242	-.351**	.750**	1.000	.682**
	Sig. (2-tailed)	.624	.053	.004	.000	.	.000
	N	65	65	65	65	65	65
GEMmater	Correlation Coefficient	-.223	-.053	-.417	.637**	.682**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.075	.672	.001	.000	.000	.
	N	65	65	65	65	65	65

Correlatie inkomen - materiaal

Spearman's rho		Inkom	BGgereed	BGplant	BGruim	BGgrond	GMgereed	GMplant	GMruim	GMgrond
Inkom	Correlation Coefficient	1,000	,158	,184	,318**	,261*	-,269*	-,193	-,282*	-,415**
	Sig. (2-tailed)		,207	,143	,010	,035	,031	,124	,023	,001
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
BGgereed	Correlation Coefficient	,158	1,000	,244*	,347**	,193	-,253*	-,216	-,200	-,158
	Sig. (2-tailed)	,207		,050	,005	,124	,042	,085	,110	,209
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
BGplant	Correlation Coefficient	,184	,244*	1,000	,127	,222	-,257	-,492**	-,312*	-,220
	Sig. (2-tailed)	,143	,050		,314	,076	,039	,000	,011	,078
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
BGruim	Correlation Coefficient	,318**	,347**	,127	1,000	,491**	-,130	,003	-,297*	-,254*
	Sig. (2-tailed)	,010	,005	,314		,000	,302	,964	,016	,041
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
BGgrond	Correlation Coefficient	,261*	,193	,222	,491**	1,000	-,182	-,040	-,288*	,368**
	Sig. (2-tailed)	,035	,124	,076	,000		,147	,754	,020	,003
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
GMgereed	Correlation Coefficient	-,269*	-,253*	-,257*	-,130	-,182	1,000	,705**	,365**	,336**
	Sig. (2-tailed)	,031	,042	,039	,302	,147		,000	,003	,006
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
GMplant	Correlation Coefficient	-,193	-,216	-,492**	,006	-,040	,705**	1,000	,347**	,284*
	Sig. (2-tailed)	,124	,085	,000	,964	,754	,000		,005	,022
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
GMruim	Correlation Coefficient	-,282*	-,200	-,312*	-,297*	-,288*	,365**	,347**	1,000	,683**
	Sig. (2-tailed)	,023	,110	,011	,016	,020	,003	,005		,000
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65
GMgrond	Correlation Coefficient	-,415**	-,158	-,220	-,251	-,368**	,336**	,284*	,683**	1,000
	Sig. (2-tailed)	,001	,209	,078	,041	,003	,006	,022	,000	
	N	65	65	65	65	65	65	65	65	65

Correlatie huishoudenssamenstelling - vrije tijd

Spearman's rho	HHsamenst	Vrijetijd	Sociaalbez	Stadslb	Vrijwillig	Actiefbetr	
HHsamenst	Correlation Coefficient	1.000	.103	-.131	.110	-.039	.155
	Sig. (2-tailed)	.	.412	.299	.383	.760	.218
N		65	65	65	65	65	65
Vrijetijd	Correlation Coefficient	.103	1.000	-.189	-.034	-.145	.018
	Sig. (2-tailed)	.412	.	.131	.785	.248	.877
N		65	65	65	65	65	65
Sociaalbez	Correlation Coefficient	-.131	-.189	1.000	.193	.489**	.077
	Sig. (2-tailed)	.299	.131	.	.123	.000	.540
N		65	65	65	65	65	65
Stadslb	Correlation Coefficient	.110	-.034	.193	1.000	.133	.105
	Sig. (2-tailed)	.383	.785	.123	.	.292	.405
N		65	65	65	65	65	65
Vrijwillig	Correlation Coefficient	-.039	-.145	.489**	.133	1.000	.442**
	Sig. (2-tailed)	.760	.248	.000	.292	.	.000
N		65	65	65	65	65	65
Actiefbetr	Correlation Coefficient	.155	.018	.077	.105	.442**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.218	.887	.540	.405	.000	.
N		65	65	65	65	65	65

Correlatie werkuren - vrije tijd

Spearman's rho		HHsamenst	Vrijetijd	Sociaalbez	Stadslb	Vrijwillig	Actiefbetr
Werkuren	Correlation Coefficient	1.000	-.538**	-.050	.174	.002	.007
	Sig. (2-tailed)	.	.000	.694	.165	.987	.956
N		65	65	65	65	65	65
Vrijetijd	Correlation Coefficient	-.538**	1.000	-.189	-.034	-.145	.018
	Sig. (2-tailed)	.000	.	.131	.785	.248	.887
N		65	65	65	65	65	65
Sociaalbez	Correlation Coefficient	-.050	-.189	1.000	.193	.489**	.077
	Sig. (2-tailed)	.694	.131	.	.123	.000	.540
N		65	65	65	65	65	65
Stadslb	Correlation Coefficient	.174	-.034	.193	1.000	.133	.105
	Sig. (2-tailed)	.165	.785	.123	.	.292	.405
N		65	65	65	65	65	65
Vrijwillig	Correlation Coefficient	.002	-.145	.489**	.133	1.000	.442**
	Sig. (2-tailed)	.987	.248	.000	.292	.	.000
N		65	65	65	65	65	65
Actiefbetr	Correlation Coefficient	.007	.018	.077	.105	.442**	1.000
	Sig. (2-tailed)	.956	.887	.540	.405	.000	.
N		65	65	65	65	65	65

Correlatie arbeidssituatie - vaardigheden

Spearman's rho	Arbsit	Contact	Motiv	Groenond	Overh	Voedsefp	Business	Cursus	Onderst
Arbsit	Correlation Coefficient	1,000	-.031	-.143	.130	-.052	.045	-.297*	-.208
	Sig. (2-tailed)	.	.805	.255	.304	.678	.723	.016	.096
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Contact	Correlation Coefficient	-.031	1,000	.682**	.528**	-.125	.290*	-.043	.204
	Sig. (2-tailed)	.805	.	.000	.000	.323	.019	.736	.103
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Motiv	Correlation Coefficient	-.143	.682**	1,000	.498**	.127	.423**	.186	.096
	Sig. (2-tailed)	.255	.000	.	.000	.315	.000	.138	.446
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Groenond	Correlation Coefficient	.041	.167	.202	1,000	.470**	.029	.051	-.099
	Sig. (2-tailed)	.748	.184	.106	.	.000	.818	.686	.432
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Overh	Correlation Coefficient	.130	.528**	.498**	1,000	.086	.462**	-.073	.051
	Sig. (2-tailed)	.304	.000	.000	.	.498	.000	.565	.688
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Voedsefp	Correlation Coefficient	.052	-.125	.127	.086	1,000	.325**	.283*	.143
	Sig. (2-tailed)	.678	.323	.315	.498	.	.008	.022	.257
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Business	Correlation Coefficient	.045	.290*	.423**	.462**	.325**	1,000	.321**	.108
	Sig. (2-tailed)	.723	.019	.000	.000	.008	.	.009	.390
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Cursus	Correlation Coefficient	-.297*	-.043	.186	-.073	.283*	.321**	1,000	.343**
	Sig. (2-tailed)	.016	.736	.138	.565	.022	.009	.	.005
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Onderst	Correlation Coefficient	-.208	.204	.096	.051	.143	.108	.343**	1,000
	Sig. (2-tailed)	.096	.103	.446	.688	.257	.390	.005	.
N		65	65	65	65	65	65	65	65

Correlatie opleidingsniveau - vaardigheden

Spearman's rho	Opleid	Contact	Motiv	Groenond	Overh	Voedselp	Business	Cursus	Onderst
Opleid	Correlation Coefficient	1,000	.055	.214	.054	.269*	.472**	.157	-.064
	Sig. (2-tailed)		.665	.086	.671	.030	.000	.212	.615
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Contact	Correlation Coefficient	.055	1,000	.682**	.167	.528**	.290*	-.043	.204
	Sig. (2-tailed)	.665		.000	.184	.000	.019	.736	.103
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Motiv	Correlation Coefficient	.214	.682**	1,000	.202	.498**	.423**	.186	.096
	Sig. (2-tailed)	.086	.000		.106	.000	.000	.138	.446
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Groenond	Correlation Coefficient	.054	.167	.202	1,000	.061	.470**	.029	-.099
	Sig. (2-tailed)	.671	.184	.106		.630	.000	.818	.432
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Overh	Correlation Coefficient	.269*	.528**	.498**	.061	1,000	.086	.462**	.051
	Sig. (2-tailed)	.030	.000	.000	.630		.498	.000	.688
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Voedselp	Correlation Coefficient	.286*	-.125	.127	.470**	.086	1,000	.325**	.283*
	Sig. (2-tailed)	.021	.323	.315	.000	.498		.008	.257
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Business	Correlation Coefficient	.472**	.290*	.423**	.029	.462**	.325**	1,000	.321**
	Sig. (2-tailed)	.000	.019	.000	.818	.000	.008		.390
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Cursus	Correlation Coefficient	.157	-.043	.186	.051	-.073	.321**	1,000	.343**
	Sig. (2-tailed)	.212	.736	.138	.686	.565	.022		.005
N		65	65	65	65	65	65	65	65
Onderst	Correlation Coefficient	-.064	.204	.096	-.099	.051	.143	.343**	1,000
	Sig. (2-tailed)	.615	.103	.446	.432	.688	.257	.390	
N		65	65	65	65	65	65	65	65

7.8 Kruistabellen

Kruistabel financiering cursus door burgers in relatie tot leeftijd

FINBURG CURSUS	< 25 jaar	25 - 45 jaar	45 - 65 jaar	> 65 jaar	Totaal
Zeer mee oneens	1	2	1	0	4
% binnen leeftijd	8,3%	10,0%	4,0%	0,0%	6,2%
Mee oneens	5	4	6	5	20
% binnen leeftijd	41,7%	20,0%	24,0%	62,5%	30,8%
Neutraal	4	8	8	1	21
% binnen leeftijd	33,3%	40,0%	32,0%	12,5%	32,3%
Mee eens	2	6	10	1	19
% binnen leeftijd	16,7%	30,0%	40,0%	12,5%	29,2%
Zeer mee eens	0	0	0	1	1
% binnen leeftijd	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	1,5%
Totaal	12	20	25	8	65
% binnen leeftijd	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kruistabel financiering materiaal door burgers in relatie tot leeftijd

FINBURG MATERIAAL	< 25 jaar	25 - 45 jaar	45 - 65 jaar	> 65 jaar	Totaal
Zeer mee oneens	1	1	1	0	3
% binnen leeftijd	8,4%	5,3%	3,8%	0,0%	4,6%
Mee oneens	4	4	6	5	19
% binnen leeftijd	33,3%	21,1%	23,1%	62,5%	29,2%
Neutraal	4	7	8	2	21
% binnen leeftijd	33,3%	36,8%	30,8%	25,0%	32,3%
Mee eens	3	7	11	1	22
% binnen leeftijd	25,0%	36,8%	42,3%	12,5%	33,9%
Totaal	12	19	26	8	65
% binnen leeftijd	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kruistabel zorgen voor tuingereedschap door gemeente in relatie tot geslacht

MATGEM GEREEDSCHAP	Man	Vrouw	Totaal
Zeer mee oneens	4	2	6
% binnen geslacht	14,8%	5,3%	9,2%
Mee oneens	9	5	14
% binnen geslacht	33,3%	13,2%	21,6%
Neutraal	8	16	24
% binnen geslacht	29,7%	42,1%	36,9%
Mee eens	3	12	15
% binnen geslacht	11,1%	31,5%	23,1%
Zeer mee eens	3	3	6
% binnen geslacht	11,1%	7,9%	9,2%
Totaal	27	38	65
% binnen geslacht	100,0%	100,0%	100,0%

Kruistabel zorgen voor vergaderruimte door gemeente in relatie tot geslacht

MATGEM [VERGADER]RUIMTE	Man	Vrouw	Totaal
Zeer mee oneens	1	0	1
% binnen geslacht	3,7%	0,0%	1,6%
Mee oneens	2	3	5
% binnen geslacht	7,3%	7,9%	7,7%
Neutraal	8	11	19
% binnen geslacht	29,6%	28,9%	29,2%
Mee eens	8	18	26
% binnen geslacht	29,6%	47,4%	40,0%
Zeer mee eens	8	6	14
% binnen geslacht	29,6%	15,8%	21,5%
Totaal	27	38	65
% binnen geslacht	100,0%	100,0%	100,0%

Kruistabel zorgen voor stukje grond door gemeente in relatie tot geslacht

MATGEM STUKGROND	Man	Vrouw	Totaal
Mee oneens	1	2	3
<i>% binnen geslacht</i>	3,7%	5,2%	4,6%
Neutraal	9	3	12
<i>% binnen geslacht</i>	33,3%	7,9%	18,5%
Mee eens	10	25	35
<i>% binnen geslacht</i>	37,1%	65,8%	53,8%
Zeer mee eens	7	8	15
<i>% binnen geslacht</i>	25,9%	21,1%	23,1%
Totaal	27	38	65
<i>% binnen geslacht</i>	100,0%	100,0%	100,0%

Kruistabel rol van de gemeente in relatie tot geslacht

ROL GEMEENTE	Man	Vrouw	Totaal
Loslaten	1	0	1
<i>% binnen geslacht</i>	3,8%	0,0%	1,6%
Faciliteren	15	15	30
<i>% binnen geslacht</i>	57,8%	39,5%	46,8%
Stimuleren	7	13	20
<i>% binnen geslacht</i>	26,9%	34,2%	31,2%
Regisseren	2	10	12
<i>% binnen geslacht</i>	7,7%	26,3%	18,8%
Reguleren	1	0	1
<i>% binnen geslacht</i>	3,8%	0,0%	1,6%
Totaal	26	38	64
<i>% binnen geslacht</i>	100,0%	100,0%	100,0%

7.9 Uitnodiging en toelichting onderzoeksresultaten

Beste heer, mevrouw,

Bent u benieuwd naar de onderzoeksresultaten van de enquête over stadslandbouw? En wat de interviews met beleidsmedewerkers over stadslandbouw opleverden? Ik – Maartje Verhulst – vertel het graag tijdens de terugkoppelsessie over mijn afstudeeronderzoek.

U bent van harte welkom

Ik begroet u graag op donderdag 22 juni in het Oude Raadhuis aan de Markt 1. De koffie en thee staan klaar vanaf 19.00 uur. De terugkoppelsessie start om 19.30 uur.

Terugkoppelsessie resultaten onderzoek stadslandbouw

Het doel van deze avond is u uit te leggen wat de resultaten zijn van de enquête onder inwoners en de interviews met beleidsmedewerkers van de gemeente Etten-Leur. Ik laat u zien of en hoe de resultaten overeenkomen en hoe eventueel in de toekomst met initiatieven als stadslandbouw omgegaan kan worden. Graag hoor ik ook uw reactie op de resultaten.

Initiatief plukroute

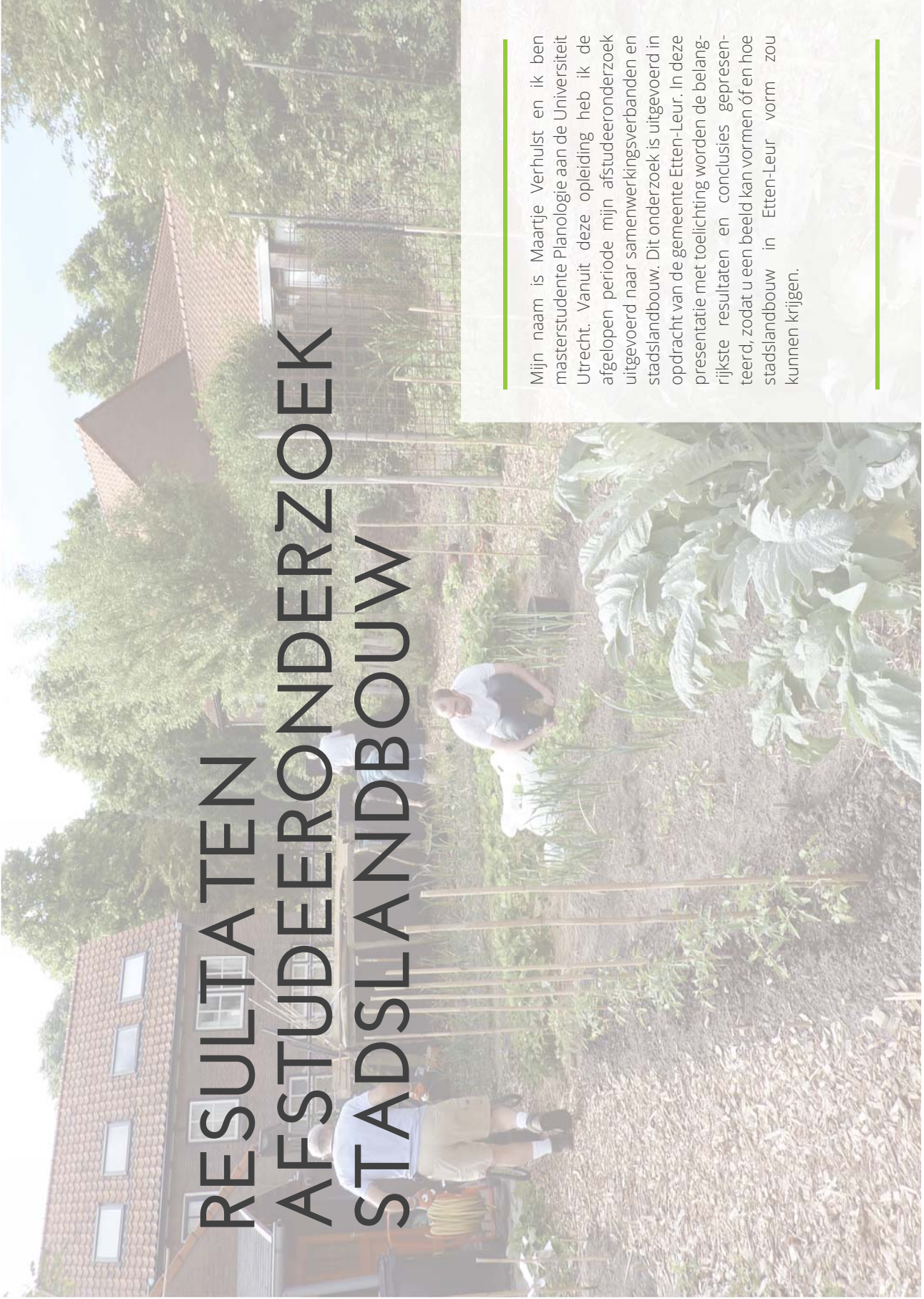
Daarna vertelt Paul Bluemink over het plukroute-initiatief in Etten-Leur. Na afloop is er gelegenheid om na te praten. Er is een wijkmanager aanwezig om eventuele ideeën over stadslandbouwinitiatieven te bespreken.

Aanmelden

Het is voor de organisatie van deze terugkoppelsessie prettig als ik weet wie ik mag verwachten. Daarom vraag ik u om uzelf aan te melden via: Maartje.Verhulst@etten-leur.nl.

Met vriendelijke groet en tot donderdag 22 juni,
Maartje Verhulst

RESULTATEN AFSTUDEERONDERZOEK STADSLANDBOUW

Mijn naam is Maartje Verhulst en ik ben masterstudente Planologie aan de Universiteit Utrecht. Vanuit deze opleiding heb ik de afgelopen periode mijn afstudeeronderzoek uitgevoerd naar samenwerkingsverbanden en stadslandbouw. Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de gemeente Etten-Leur. In deze presentatie met toelichting worden de belangrijkste resultaten en conclusies gepresenteerd, zodat u een beeld kan vormen óf en hoe stadslandbouw in Etten-Leur vorm zou kunnen krijgen.

STADSLANDBOUW

Het produceren, verwerken, verspreiden
en consumeren van zelf geteelde food- en
non-food producten in of nabij de stad

Stadslandbouw wordt in ontwikkelingslanden al vele decennia gebruikt als overlevingsstrategie door naar de stad getrokken plattelandsbewoners. De afgelopen jaren heeft stadslandbouw ook zijn intrede gedaan in ontwikkelde landen als vorm van verzet tegen het bestaande voedselsysteem. Stadslandbouw wordt gedefinieerd door een drietal kenmerken. Bij stadslandbouw gaat het om 1) de productie, verwerking, distributie en verkoop van eigen geteelde food en/of non-foodproducten aan de directe omgeving, 2) een locatie in of nabij een dorp of stad en 3) de interactie met de stedelijke omgeving in de vorm van hulpbronnen en diensten.

ONDERZOEKSVRAAG

**Op welke manier kunnen en willen
inwoners en de gemeente binnen
Etten-Leur participeren in mogelijk
toekomstige stadslandbouwprojecten?**

Veel grote (Brabantse) steden zijn actief bezig met het fenomeen stadslandbouw, maar ook de middelgrote gemeente Etten-Leur juicht dit soort duurzame initiatieven toe en wil hier samen met inwoners aan werken. Deze gemeente is hiernaast druk bezig met het ontwerpen van een omgevingsvisie voor de Omgevingswet die in 2019 in werking zal treden. Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe de samenwerking tussen gemeente en inwoners – in het kader van de omgevingsvisie - vormgegeven kan worden bij het participeren in stadslandbouwprojecten binnen de gemeente Etten-Leur.

ACTIE-INSTRUMENT

A nimo

C ontacten

T oerusting

I nbedding

E mpathie

Er bestaan diverse factoren die van invloed zijn op het wel of niet functioneren van burgerparticipatie. Het ACTIE-instrument van Denters, Tonkens, Verhoeven & Bakker (2013) is een breed georiënteerd instrument, dat beleidsmakers inzicht verschaft in vijf factoren die bepalend zijn voor participatie. Middels dit instrument worden de motivaties en drijfveren geanalyseerd (Animo), wordt de invloed van het hebben en/of opdoen van contacten bekeken (Contacten) en de beschikbare hulpbronnen als tijd, geld en vaardigheden worden in kaart gebracht (Toerusting). Daarnaast wordt de manier waarop organisaties omgaan met burgerinitiatieven beoordeeld (Inbedding) en wordt bekeken in hoeverre de partijen beschikken over inlevingsvermogen in bijvoorbeeld gestelde doelen (Empathie).

METHODES

Enquête

onder inwoners

Interviews

met beleidsmedewerkers

Voor dit onderzoek is gekozen voor een exploratieve onderzoeksstrategie, waarbij de focus ligt op het verkennen van het fenomeen stadslandbouw. Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden, is er gebruik gemaakt van zowel een kwantitatief als kwalitatief onderzoeksontwerp. Dit houdt in dat er zowel numerieke gegevens zijn verzameld als woordelijke motivaties. Het kwantitatieve deel stond in de eerste fase van het onderzoek centraal in de vorm van een enquête onder inwoners van Etten-Leur. In de tweede fase werd er met behulp van semigestructureerde interviews kwalitatieve data verzameld onder beleidsmedewerkers van de gemeente Etten-Leur. Deze gegevens zijn naast elkaar gelegd om te kijken hoe de verschillende verwachtingen gematcht kunnen worden.

STAND VAN ZAKEN

211 RESPONDENTEN

5
personen

hebben geparticipeerd

7
personen

participeren

69
personen

willen participeren

In totaal hebben 211 mensen de enquête ingevuld en van dit aantal hebben 69 personen aangegeven interesse te hebben in een deelname aan een stadslandbouwproject tegenover 131 personen die geen interesse hebben. Dit houdt in dat ongeveer één derde deel van de respondenten die nog geen ervaring heeft met stadslandbouw toch interesse heeft om zich hierin te verdiepen. Dit aantal lijkt in eerste instantie erg groot, maar hierbij moet de kanttekening geplaatst worden dat dit aantal voornamelijk bestaat uit een selecte doelgroep. Dit resultaat is vanwege de selecte steekproef niet geheel representatief voor de gehele populatie van Etten-Leur.

PROFIELSCHETS

69 RESPONDENTEN

45-65 jaar

Nederlands

Hoger opgeleid

Huishouden
met kinderen

Werkend

De resultaten uit de enquête zijn vooral van toepassing op de leeftijdscategorie '45 tot 65 jaar' met een Nederlandse achtergrond, omdat deze categorieën oververtegenwoordigd zijn in de steekproef. Dit resultaat valt enigszins toe te schrijven aan de toegepaste methodologie. Door de enquête enkel digitaal in te laten vullen en de oproepen voornamelijk op Facebook- en LinkedInpagina's te plaatsen, wordt er een bepaalde doelgroep aangesproken. Dit is voornamelijk de zojuist genoemde doelgroep van 45- tot 65-jarigen met een Nederlandse achtergrond. Vrij typerend voor stadslandbouw is dat juist deze doelgroep veel interesse heeft en actief wil zijn op dit gebied. De conclusies die uit dit onderzoek worden getrokken zijn dus redelijk 'gekleurd' door de selecte groep die de enquête heeft ingevuld.

DISCUTABELE TERM

“Ik vind Etten-Leur niet echt een stad en ik vind het ook geen dorp. Ik vind het gewoon een gemeenschap van mooie omvang die overzichtelijk is (...) Het loopt mooi in elkaar over en is op korte afstand van elkaar.”

beleidsadviseur ruimtelijke ordening buitengebied

Onder zowel inwoners als beleidsmedewerkers bestaat nog wel veel onduidelijkheid over wat stadslandbouw precies inhoudt en hoe dit in Etten-Leur vorm zou kunnen krijgen. De term ‘stadslandbouw’ kan verwarring zaaien, omdat Etten-Leur niet door iedereen wordt gezien als een stad. De beleving en overgang van stedelijk naar landelijk gebied is in Etten-Leur relatief klein, waardoor de noodzaak en het nut van stadslandbouw niet zo prangend is als in grote steden als Eindhoven of Rotterdam. Dit zou ook kunnen verklaren waarom andere doelgroepen niet zoveel interesse tonen in stadslandbouw; het is momenteel nog relatief onbekend binnen Etten-Leur.

ANIMO

- 1** Omgeving verduurzamen **4.3**
- 2** Invloed uitoefenen op leefomgeving **3.9**
- 3** Gezondheid verbeteren **3.9**
- 4** Bijdrage leveren aan maatschappij **3.8**
- 5** Vaardigheden & kennis ontwikkelen **3.8**

Animo is de eerste factor van het ACTIE-instrument en omvat de motivaties van inwoners om wel of niet deel te nemen aan participatieprojecten. Vanuit inwoners komt sterk het geluid naar voren dat (het verbeteren van) de leefomgeving en het actief deelnemen in de maatschappij belangrijke motivaties zijn om deel te nemen aan stadslandbouwprojecten. Binnen de gemeente kan hier voornamelijk vanuit de afdeling duurzaamheid en het domein samenleving ingesprongen worden op deze motivaties om stadslandbouw daadwerkelijk te realiseren.

CONTACTEN

“Als er een prulletje op de weg ligt,
wordt er al melding gemaakt, terwijl
inwoners met dezelfde moeite het zelf
kunnen opruimen”

opzichter buitendienst

Het hebben van contacten blijkt vanuit de literatuur erg belangrijk te zijn voor de deelname aan een burgerparticipatieproject. Uit de interviews is gebleken dat er vanuit de gemeente vrij weinig persoonlijk contact is met buurtbewoners. De gemeenteervaart dat het geringe contact met inwoners veelal betrekking heeft op klachten en dat positieve geluiden nog niet vaak geventileerd worden richting de gemeente. In de toekomst zal er daarom meer nadruk moeten liggen op het verbeteren van dit contact.

TOERUSTING

Zorgen voor gereedschap

Zorgen voor plantmateriaal

Zorgen voor vergaderruimte

Zorgen voor stukje grond

In de wetenschappelijke literatuur wordt gesteld dat inwoners al snel vinden dat de gemeente moet bijdragen in de financiering van een project, aangezien zij hier niet over beschikken of dit niet willen inzetten in een gemeenschapsproject. Uit de enquête wordt deze veronderstelling sterk bevestigd. De inwoner verwacht van de gemeente echter niet alleen een financiële bijdrage, ook een materiële bijdrage in de vorm van plantmateriaal, tuingereedschap of grond wordt door inwoners nog erg vaak als taak van de gemeente gezien.

TOERUSTING

“Wat wij nog heel vaak horen – met name op het gebied van hondenbeleid – maar ook op andere terreinen, is: daar betalen we toch belasting voor?! De gemeente doet het toch, want daar betalen we belasting voor!”

beleidsmedewerker openbaar groen

Deze resultaten komen volgens vele beleidsmedewerkers voort uit de nasleep van de verzorgingsstaat, waarin de gemeente de inwoners naar hun mening te veel gepamperd heeft. De gemeente heeft toentertijd (te) veel taken naar zich toegetrokken, waardoor inwoners nu nog steeds de verwachting hebben dat de gemeente zaken zal oppakken. De tijden zijn inmiddels veranderd, maar het imago van de gemeente als geldverstrekker leeft bij vele inwoners nog voort. Tegenwoordig is het uitgangspunt dat de inwoner eerst zelf gaat kijken wat hij / zij zou kunnen inzetten.

INBEDDING

“Tot op heden zijn het altijd gescheiden werelden geweest; u heeft een initiatief en wij beoordelen dit. In de geest van de nieuwe omgevingswet gaan we met de burger meedenken en meehelpen met het opzetten (...) Ik denk dat we meer een verbindende dan een toetsende rol krijgen.”

beleidsadviseur ruimtelijke ordening binnenstedelijk gebied

De rol die overheden en inwoners kunnen en willen aannemen wordt onder de factor ‘inbedding’ behandeld. Door verschillende auteurs zijn er suggesties gedaan voor de rol van de burger in participatieprocessen. Deze suggesties zijn vormgegeven in de zogenaamde participatieladder. Hoe hoger de burgers op deze participatieladder staat, hoe meer betrokkenheid er is en hoe meer invloed er vanuit de burgers uitgeoefend kan worden. Ook voor de rol die de overheid met betrekking tot burgerinitiatieven zou kunnen innemen, bestaan verscheidene ideeën zoals de participatietrap.

INBEDDING

PARTICIPATIETRAP

Faciliteren

Loslaten

Stimuleren

Regisseren

Reguleren

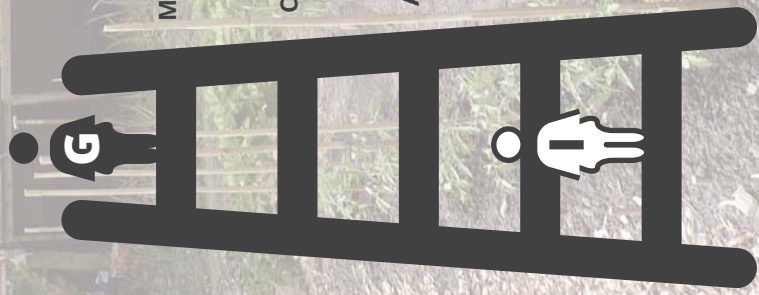
gemeente

inwoners

De gemeente Etten-Leur en haar inwoners hebben voor de rol van de gemeente een eenduidig verwachtingspatroon. Beide partijen zien een faciliterende rol weggelegd voor de gemeente bij het organiseren van stadslanbouwprojecten. Dit houdt in dat de inwoner initiatieven initieert en dat de gemeente waar nodig ondersteuning biedt. Dit faciliteren kan in veel verschillende vormen voorkomen, zoals het versoepen van regelgeving, het verbinden van mensen en initiatieven alsmede het ter beschikking stellen van stukjes grond. Financiële ondersteuning heeft hierbij niet de voorkeur.

INBEDDING

PARTICIPATIELADDER

Meebeslissen

Coproducteren

Adviseren

Raadplegen

Informeren

gemeente

inwoners

Over de rol die de inwoner moet gaan vervullen, bestaat nogal wat verschil van mening. De inwoner ziet voor zichzelf een vrij passieve rol en wil het liefst alleen op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen die er gaande zijn. Vanuit de gemeente wordt er juist uitgegaan van een actieve inwoner, die zelf met ideeën en initiatieven komt. Er is dus een kloof tussen de verwachtingen van de inwoner en die van de gemeente. Over hoe deze kloof gedicht moet gaan worden, bestaat geen eenduidig en simpel antwoord. Beide partijen zullen hier hun best voor moeten doen om dit te gaan veranderen.

INBEDDING

“Volgens mij vinden wij als overheid dat wij ons terug moeten trekken omdat we steeds minder gelden ter beschikking krijgen om het zelf te doen. Dus burgerparticipatie is enigszins ingegeven door bezuinigingen en niet door burgers”

teamleider handhaving en openbare ruimte

Volgens een beleidsmedewerker uit het domein beheer & realisatie is dit resultaat toe te schrijven aan het feit dat de participatiesamenleving ontstaan is uit bezuinigingen en niet uit de intentie van inwoners om het heft in eigen hand te nemen. De motivatie van de gemeente is hierdoor anders dan voor de inwoner en hier lijkt de crux van het probleem te zitten. Doordat de gemeente telkens initiatieven blijft ondersteunen en meer dan faciliterend optreedt, komt het besef om als inwoner zelf initiatieven op te pakken niet tot uiting en blijft men in de consumentenmaatschappij hangen.

EMPATHIE

Empathie betreft de laatste factor van het ACTIE-instrument en heeft betrekking op het inlevingsvermogen van overheden om zich te verplaatsen in inwoners en in te spelen op hun behoefte. Om dit te kunnen doen, is het van belang om de doelstelling van inwoners te achterhalen. De ecologische doelstelling wordt vanuit inwoners veruit als belangrijkste ervaren, wat inhoudt dat inwoners graag hun voeding, gezondheid, het klimaat of milieu willen verbeteren. De combinatie van de drie doelstellingen wordt ook regelmatig genoemd als doel van stadslandbouw.

CONCLUSIE

Uit dit onderzoek blijkt dat stadslandbouw nog niet echt leeft onder de Etten-Leurse bevolking. Dit valt mogelijk te wijten aan het feit dat de beleving van het stedelijk en landelijk gebied niet veel verschilt van elkaar en de noodzaak voor stadslandbouw nog niet echt wordt gezien. Een andere reden voor deze uitkomst is de gebruikte methodologie, waardoor er maar een selecte doelgroep heeft gereageerd op de enquête. Om stadslandbouw in het kader van de omgevingsvisie mogelijk te maken, is het van belang dat burgers zelf een project initiëren waarbij de overheid waar nodig kan faciliteren. Hierbij is het belangrijk dat doelen en motivaties naar elkaar worden uitgesproken en dat het contact en de verwachtingen naar elkaar in goede harmonie gaan verlopen.

Wat betreft de samenwerking tussen gemeente en inwoners zijn er een aantal conclusies te trekken. In de literatuur wordt meermaals benadrukt dat de overheid zoekende is naar een passende rol om om te gaan met burgerinitiatieven, maar in de praktijk blijkt dat de overheid weet welke rol zij wil aannemen. Uit de interviews kwam unaniem naar voren dat de gemeente een faciliterende rol moet aannemen. De crux blijkt te liggen bij de rol die de burger zichzelf toekent. Dit is een passieve rol, terwijl de gemeente juist uitgaat van een actieve rol. Deze mismatch kan verklaard worden doordat de participatiesamenleving deels is ontstaan door bezuinigingen. Omdat het hier niet gaat om een vrijwillige keuze vanuit inwoners, is het besef dat de rollen omgedraaid zijn niet doorgedrongen.

Ook in het kader van de omgevingsvisie wordt de burger centraal gesteld en hieromheen wordt geprobeerd een beleid te schrijven wat effectief, efficiënt en gemakkelijk werkt voor de burger. Dit is wellicht wat voorbarig, aangezien de burger hier niet om vraagt. De overheid loopt met haar ideeën ver vooruit en is de burger hierin enigszins vergeten mee te nemen. De vanzelfsprekendheid dat burgers zelf aan het roer staan en de gemeente waar nodig kan faciliteren, zit nog niet in de hoofden van burgers. Om het succes van de omgevingsvisie te vergroten, is het van belang om aandacht te besteden aan verwachtingsmanagement. Hier ligt een actieve taak voor zowel de burger als de overheid en wellicht is dit nog moeilijker dan het daadwerkelijk implementeren van de omgevingsvisie.

AANBEVELINGEN GEMEENTE

- 1** inspelen op motieven van inwoners
- 2** persoonlijk contact met inwoners
- 3** rol als verbinder beter uitdragen
- 4** nadenken over in welke fase faciliteren

1. Door de motieven van inwoners om aan stadslandbouw te doen te achterhalen, kan er vanuit de gemeente gekeken worden welk domein en welke afdeling er gekoppeld kan worden aan de motivaties om zo een vruchtbare samenwerking te creëren.

2. Inwoners hebben bepaalde verwachtingen van de gemeente en de gemeente heeft dit op haar beurt van inwoners, maar deze verwachtingen worden nog te weinig uitgesproken, waardoor deze niet met elkaar matchen.

3. Bij de gemeente leeft de gedachte dat zij faciliterend bezig moet gaan, dat er maatwerk geleverd moet worden en dat er gekeken moet worden naar wat de inwoner zelf kan. De gemeente zal actief aan de slag moeten om inwoners mee te nemen in deze verwachtingen.

4. Door bij de vorming van een idee tot een initiatief samen met inwoners kritisch te kijken waar knel- en verbeterpunten liggen en deze (deels) door gemeentelijke expertise mee te helpen oplossen, heeft de gemeente niet alleen een faciliterende rol aan het eind van een project, maar ook tijdens de planvorming.

AANBEVELINGEN INWONERS

- 1** doelstellingen en motivaties uitspreken
- 2** gemeente met positieve zaken benaderen
- 3** bedenk wat jijzelf zou kunnen doen

1. Om ervoor te zorgen dat de gemeente met deze initiatieven mee kan gaan, is het belangrijk dat doelstellingen en motivaties voor dit soort initiatieven uitgesproken worden. Zo kan de gemeente de juiste kennis en expertise inzetten om het initiatief te ondersteunen.

2. In de meeste gevallen weten inwoners de gemeente alleen te vinden als het gaat over negatieve zaken, als klachten of meldingen. Het besef dat inwoners ook met positieve ideeën en initiatieven bij de gemeente aan kunnen kloppen, zal in de toekomst moeten groeien.

3. Wanneer een inwoner iets wil bereiken, is het zaak dat deze eerst gaat onderzoeken wat hij/zij zelf in kan zetten om een initiatief te realiseren. Het is daarom van belang dat deze verwachting van de gemeente in het gedachtegoed van inwoners spoedig wordt opgenomen.